

9602

УНИВ. БИБЛИОТЕ
И. Бр. 20161

САБОРЪ

ИСТИНЕ И НАУКЕ.

ОДЪ

ІОВАНА СТЕИЊА,

ДОКТОРА МЕДИЦИНЕ.

У Београду,

у Княжеско - Српској Книгопечатњи.

1 8 3 2.

Допуштасе. да се може печатати, съ тимъ примѣчаніемъ,
да се, после печатаня, шесть экземпляра ове кнѣиге на рас-
положеніе ценсуре даду.

У Крагуевцу 2. Маія, 1832. КНЯЖЕСКА КАНЦЕЛЛАРИЯ.

ОТЧЕ НАШЪ.

Отче, когъ намъ е Исусъ одкрио и кога дуси богомольно Творцемъ зову; отче, когъ никакво небо одъ земль, никаквый светъ одъ свое деце не раздвая: некъ се свети велико име Твое и некъ се увеличава силна Твоя слава; смерно нека Те човекъ у прау поштуе, одъ постаня свога па довека!

Твое царство нека дође! Оно царство мира, кое свагда мудрошчу и любовомъ цвета; оно царство, кое е Исусъ Христосъ саздао, и кое люде за небеса преправля!

Твоя воля нека буде овде на земљи, какогодъ што е у ономъ светломъ небесномъ царству, и истина и добродѣтель нека све люде учини Твоимъ Анђелима равне!

Дай намъ вечный онай и великій изворъ радости, дай намъ, што намъ е у нужди потребно. Ахъ, мы Те не молимо за злато и за благо, не, Господи, Ты намъ дай задовољство само и леба!

А кадъ на путанѣи добродѣтели посрне-
мо, Господи, опрости намъ нашу погрешку,
као што и мы праштамо ближнѣму нашемъ,
кои насъ е увредіо!

Упућуй насъ у свакомъ часу искушѣня,
у комъ се добродѣтель съ греомъ бори; и
дай намъ да угледамо венаць небеснога рая,
кадгодъ земля зажели, наше срце задобыти!

Тако насъ избави одъ свакога зла, кое
нашу душу и наше срце може упроцастити.
Туге и каѣня онда ће нестати, и мы ћемо
одъ сваке нужде овога живота ячи быти.

Твое е, Господи, царство и силе и вла-
сти, Твоя слава довека ће у нѣму траяти.
Честъ е Твоя дивна на небесима, и вечность
е Твой светый храмъ! Амимъ.

(по Вичелу.)

Б О Г Ъ.

„Я самъ све, што есте, што є было, и што ће быти;
никаквій смртный човекъ ні мене одкріо.“

(Стародревный надпись на одной пирамиди у Саису.)

**Тако є, великій Боже, Ты си нашъ Отаць,
и Ты си целога света Твораць!**

Твоя премудра воля и Твоя непостижима сила савъ є овай светъ на найчудесній начинъ створила. Не само страшна величина и тежина целога створеня, кою никакво човечіе око не може прегледати и измерити, но и свакій виткій влатъ, и свака танкокрыла мушица, и свако малокружно зрно песка, Твой божественный и премудрый разумъ и Твою неограничену силу ясно намъ показуе, и нашъ слабомоћанъ умъ у низу смернога удивлѣня обара, гди никакве празне гордости нема и гди се невино, нама за време овога живота природно, незнанъ лако признае. Све, што се на пространымъ и высокимъ небесима светли, и све, што земля на свои леђи и у своимъ недрима носи, одъ Тебе є, и све Твое свето и силно быће, кое є произвело, и кое у целости држи и управля, одкрыва, обявлюе и засведочава.

Ты си само, драгій Боже, — тако ве-

1*

ликій, тако силанъ и мударъ, као што ништа, што живи и што намъ е познато, ніе нити може быти — оволюкогъ чуда, оволюке дивоте и различности и узрокъ и изворъ, претайны истина, но пресветы и дѣйствителны. Сръ осимъ Тебе, све друго, што е у свету, и што іонъ и немирный и чудноватый нашъ умъ измыслити може, не само што е производно, но и толико е немоћно и глупо, да ни најситнии шлякъ, ни најманьи листићъ, ни најтаню длачицу на шареномъ рису, ни најлакше перце на умиљатомъ славуу, ніе у станио произвести или створити. Высокоуманъ е, али доиста наонакъ и грешанъ, свакій онай, кои оће да види и да разуме овай светъ, а неће нѣговогъ великогъ Творца да позна и призна; само зато, што Онъ неће, вальда као саяна муња у густомъ облаку или као силанъ каквій човекъ у славномъ свомъ раду, да му се покаже и представи, и да му, на малоумна нѣгова питаня, одговара и толкуе, зашто е ово овако, а оно онако, и не другојачіе! Светъ, овай превелкій и пребогатый светъ, маленъ му е и празанъ, па онъ не може и неће съ нѣга и изъ нѣга, Творца нѣговогъ да разуме и да позна! Ахъ, али доиста зато, што е глупъ, или безверанъ, или у памети и у срцу покваренъ! Боже благій, мы, Твои смерни и покорни сынови, мы Те тврдо као Творца света и као отца нашегъ признаемо и славимо; и надамо се, да ће насъ наша вера спасти, коя е на якомъ темелю, на целомъ свету и у нашемъ чистомъ срцу, основана, и непокваренымъ умомъ сложена и утврђена! —

Сунце се не бие са звездама; месецъ се не бори са земљомъ; поднебесна сазданя не иду преко границе найкрайны звезда. Изъ ведрога неба не стреляю громови, нити пуштаю тешки и густы облацы овамо доле румену зору или любкій угледъ ведрога плавогъ неба. У по' ноћи душа и светило дана не сја, нит' се у по' дана царица ноћи на залобљѣне осмеива. Зима не дае гори и шуми онай зеленій, цвећемъ и родомъ украшеній, венаць, нит' лето покрыва наше оностранско седиште съ ладнымъ и седымъ снегомъ: мирисава ружа у пролеће цвета, какогодъ што зрелій, сласти и силе пуни, гроздъ свагда плодоносну есень поздравля. Юшъ се до садъ нигда ніе жаркій пламень са студеномъ водомъ у одну стварь слю, нит' се тешка стена у лакій воздухъ растворила. Великій слонъ юшъ до данасъ нигда ніе као снажний орао подъ облаке летіо, нит' се брзоногий сленъ, као едовита гуя по ладнымъ и оштрымъ стенама пужао. Юшъ ніе мильій славуи, као синя кукавица, закукао, нит' е грозный курякъ, као мирно ягнѣ, благъ быо. Юшъ ніе до садъ изъ чистогъ шеничногъ зрна едовита кукута изникла, нит' се изъ ждралевога яйцета дугорогий быкъ излегао. Тако е; юшъ се одъ силогъ оногъ и светогъ „да буде“ па до данасъ, ништа на свету ніе наопако, необычно и неприродно догодило; но све е, управ' као што е найвећой мудрости и наиболъмъ поредку прилично, наравно, постоянно и редовно было и остало! Па чимъ то, и на кои начинъ? Светымъ онымъ, вечитымъ и сильнымъ законимъ

ма, кое си Ты, великій Боже, установію, и целомъ свету и свакомъ понаособно створенно, као природно и свршено руководство, дао и уселию, и кои се зато „божественни закони природе“ и зову. Ништа се, што бы нѣма и нѣиной свемогућой сили противно было, не може случити и учинити; ерѣ су они Твоя света воля, коя е одъ поста- ня света па до данасъ све еднако премудра, праведна и найболя была, и коя ће до века све така бити и остати. Ты си дакле, Творче света, сильный Боже нашъ, іошъ и Законо- даваць и Сведржитель овога Твогъ превеликогъ и пребогатогъ створеня! По наредби и заповести Твое непостижиме волѣ, по Твоимъ законима, небо тврдо стои, и савъ светъ свою нерушиму тврѣу, силу и красоту, и свой вечный поредакъ држи. По Твоимъ законима, кои су заповести Твое свесилне волѣ, ова наша земля у великомъ све- та простору безопасно лети, и све, што е око нѣ и у нѣой, на еданъ и истый уредный и природный начинъ постае, трае и престае.

Човекъ, горда ова и поносита земальска старешина, може страшне градове зидати, и може имъ све потребе и законе дати, страшне и тврде градове, кое неумитно време, грозно оно зяло пропасти за све ствари, брзо руши, и кое еданъ само малый землѣ тресаць у без- дну нѣне вечите таме обара: али онъ не мо- же ни найманьой звездицы на млечноме путу друге законе, и по нѣима друге путове и дру- га места, дати! Човекъ може велику и яку галію начинити, кою малый и слабый црвићъ

квари и съ коіомъ се силна буря дотле титра, докъ се не раздроби; онъ може на нъой по своіой вољи гладка леѣа широкого мора, на све стране путуюѣи, пресецати: али онъ не може ни съ найманьимъ облакомъ владати, нити може по своіой намети ветровима и грмлявама законе, кое веѣъ имаю, и путове, коима обычно иду, узимати и преиначавати. Човекъ може свой ломный плугъ наградити, и съ ньимъ, као меканый црвъ кору одъ дебелого грма, образа землѣ найтаню кору испарати: али онъ не може небеса пресецати, нити е устано землю цепати, да се на нъой появе мора, или ватрене реке, или страовите гудуре и тавне пеѣине. — Па опеть е човекъ, благий Боже, Твое наймудрие и найсилние на овомъ свету створенѣ! Па ако и есте, зато опеть закони и уредбе света нису ни найманѣ у нѣговой власти; но онъ е, са свомъ нѣговомъ судбиномъ, нъиной власти и сили покоранѣ. Све е, Господи Боже, у Твоіой пресветой руцы, и све одъ Твое силне и постојане волѣ зависи; па и човекъ, колико е иначе према другимъ ове землѣ породима властанѣ и самосталанѣ, опеть е толико слабѣ и неякъ и умомъ крадкодивѣ, да и онъ сасвимъ подѣ владомъ Твои закона, Твое волѣ, стои, живи и престае. Одъ тавне средине ове наше майке, богате землѣ, па до светлости силнога ума човечіега, ништа нема, што бы се съ найманьомъ искрицомъ Твое могуѣности иму дрости, великий нашѣ Боже, сравнити могло. А што е годѣ одъ нѣга онамо выше, по некимъ дуовнымъ царствама, нама е истина непо-

знато; но опетъ — о томъ се нашъ разумъ ни-
мало не сумня — толико е манъ и слабѣ одъ
Тебе, колико е манъ тренуѣе ока одъ целе-
вечности. Само си ты дакле, божественый ду-
ше, и Твораць и законодаваць и чуварь
овога света, па и нашъ, Твои смерны
сынова!

Светъ си Ты, великій Боже, сотворио,
и Ты си свету законе дао, коимъ Твоя пре-
высока мудрость и воля съ нѣмѣ влада и
управля; Ты си дакле и Господарь це-
лога света, и нико другій. Но Ты си Госпо-
дарь, коме нигди равна, нигди подобна нема. Сла-
ва е Твоя непостижима, какогодъ што е и власть
и мудрость Твоя божествена, најчистія, най-
већа и вечита. Одъ како е света, Твоя сла-
ва одъ свою небеса и светова, и одъ свачега,
што на овой нашої земљи дине, све еднако
се узноси и величава, и разносиѣе се по свима
краевима и странама Твога превеликогъ Ство-
реня и одъ садъ па до века. Али најлепшій
олтарь Твое славе само су наша сыновна бла-
годарна срца, а нѣнъ невеньй и краснѣй ве-
наць Твоя е отеческа, превелика любовь и ми-
лость, кою намъ свагда и у свако доба ука-
зуешъ. Нѣнъ предивный споменикъ е ве-
чить; ерь е онъ истый овай лепшй и беско-
начный светъ, когъ су темель нерушими приро-
де закони, когъ е векъ сама вечность. Премудра
Твоя, Боже, власть и сила већа е, него што
као највеће, боля, него што као најболъ, нашъ
умъ измыслити и себи представити може. Е-
данъ само изливъ Твое божествене вољ, ед-
но само „тако да буде“ произвело е и ство-

рило цео овай чудесный светъ; па и една само Твое свете волъ заповестъ, едно само „тако выше да nebude“ све у свету може другоячје начинити, све може преобразити и — упропастити. Сви закони и све премене овога Твога створеня, породъ су само Твое неограничене власти; еръ ий никаква друга сила нје могла измыслити и произвести. Само Твојомъ свемогућомъ вољомъ данасъ онде цвѣта и роди сува земля, гди є негда дубоко и широко море было; само по Твојой сильной наредби садъ су млоге планине горомъ накићене и шумомъ увенчане, на којима се некадъ голе стене, седиште само гуя и гупштерова, одъ сунца усіявале. Твоя само, милый Боже, непостижима власть оће и може учинити, да дивлѣ шитомо, суровъ немиръ благий покой, несвршено свршено постане. Све, што є, у Твојој є премудрој и многомилостивой власти!

Но Твое, Творче и Боже нашъ, быће и владанѣ не брои се годинама, нити се мери вековима. Сви векови, кои су намъ познати, и сви, кое мы измыслити можемо, нису ни едно тренуће ока према трајно Твога быћа и царованя, кое нигди свога края нема, нити може имати. Ты си Богъ и Господаръ вечный, одъ вечности и за вечность: безконечный и безсмертный. Ты си одъ самогъ себе, безъ постанка, и бы ћешъ до века самъ за себе, безъ престанка. Нигда Твое свето имє нје было непознато; нигда Твоя божествена воля нје была нерадна; нигда Твоя отеческа любовь нје была ладна; нигда Твоя непостижима сила нје была ограничена, и Ты ћешъ

до века быти и остати све еднакій, онай и истый Богъ, и Отаць, и Господарь!

Као пресветый, свемогућь, вечить и свезнаюћь, Ты си, Боже нашъ, онай великій и непостижимый Духъ, кои никаквымъ тѣломъ, никаквымъ образомъ не ограниченъ, кои е дакле свуда и на свакомъ месту еднакъ, свуда и на свакомъ месту свесиланъ и свераданъ, премда невидимъ за наше слабе очи и нечувенъ за наше тврде уши. Твой престоль су сва небеса, цела наша земля, савъ светъ. Никаквий край света, ни дубльина земль, ни найвынша высина небеснога свода, не одъ очю Твое мудрости ни одъ свемогућства Твое силе сакривена. Ты си свуда Богъ; у старомъ и у новомъ свету, у Лапланду и у Патагоніи и у Китаю и на свакомъ острову, тако исто Богъ, као што си и овде у овой нашей милой Србїи. Да, Ты си и онде, гди годъ какво срце куца; ерь одъ Тебе не никакво чувство, никаква мысао сакривена. Ко бы Тебе могао себи представити! Човекъ вальда, овако крадковидъ, овако тупъ и овако маленъ! Ахъ, колико се онъ, сирома, о Теби мыслећи, вара, и колико онъ, жалостанъ, у свомъ о Теби умствованю грешн! Но опрости му, благій Боже; ерь е доста, каквий е, што се сећа, да Тебе смачно има; доста, што мысли и што главу разбія, да Те дозна и призна!! —

Свако Твое, великій Боже, створенъ лепо е и чудесно; но Човекъ е венаць и на кить свою Твои саздания, ерь е онъ najlepшій и найчудесни. Лепотомъ ништа на о-

вомъ свету нѣга не превазилази. Сва свойства лепоте у нѣму су саединѣна; како она спољашња, у тѣлу, тако и изнутрашња, у сили. Шта е округлостъ и сјајностъ сунца, шта е гладко мора огледало, шта е высокій кедаръ на Ливану или најлепшій растъ на Церу, шта е виткій елень или силный конь: према човеку, према нѣговой у саставу еднакости, у свойствама различности, у свему лепоти и живости? Готово оно, што е драгій каменъ према тавноме шлонку, или лобка зора према какве мутне вечери, или свршено према несвршеноме! Но да л' има што чудеснѣ и дивнѣ одъ човека? Нема доиста ништа, окромъ целога створеня, окромъ Твога само, Боже, предивнога существа. Та у човеку е савъ скоро светъ у маленомъ образу скуплѣнъ и саставлѣнъ, чега ради се онъ и называ „малый светъ“ У нѣму е животъ каменя, билия, животиня и човечески на најчудеснѣи начинъ сложенъ и у едно свезанъ; у нѣму су сви елементи скуплѣни; у нѣму е изворъ сваке погоде и свакоякога производа: као у каквомъ огледалу, у нѣму се образъ, малый истина, но яснѣи образъ света угледа ти може. Али, што е најважнѣе и најчудноватѣе, онъ е, човекъ, само ималаць оне многомоћне и предивне силе, коя се ни у каквомъ другомъ живомъ створено не може наћи, и коіомъ онъ слободанъ господаръ земальски ствари быва: единствене, божествене душе. Душомъ и душевнымъ своимъ способностима и свойствама онъ е слободанъ, волянъ и уманъ; онъ е старешина, кой све да-

рове и све ствари на земљи може себи покорити и за свое потребе и нужде употребити; онъ є сазданъ, кое себе облагородити и све болъ и болъ дотеривати може. Душомъ и умомъ своимъ онъ є само у станю, као слободно и разумно створенъ, добродѣтеланъ быти, истину познаѣти, светъ и Тебе, Творче небесныхъ, потражити и познати. Душомъ є онъ Теби, Боже, и Твоимъ Анђелима подобанъ и најближи! Душомъ, као најбольомъ и светомъ части свога быѣа, јошъ є онъ и безсмртанъ; єръ є душа силна частица Твое светости, а што є Твое, не може, као грудa кала, пропасти! Што є најболъ и највеће, у нѣму се само налази: срце и разумъ, и што є најчудеснѣе и најяче, у нѣму само пребыва: умъ и душа.

Да си Ты, великій Боже, само одну лепу и плодородну башчу, и у нѣой само еднога човека створио, опеть бы Ты онай истый сильный и премудрый Богъ быо, кои си и садъ, после створеня толики виѣены и невиѣены светова и чудеса, кои себи нигди равна, нигди ни подобна не мож' имати. Да си Ты у човеку, у нѣговомъ животу, само одну любовь, као што се садъ у нѣму наоди, и ништа друго, што га правымъ човекомъ чини, основао и уселио, опеть бы Ты онай истый великій и свемогући Богъ быо, кои си и яко, после сазданя толики сила и дарова, одъ кои су сва небеса пуна, и одъ кои є сва земля набиѣена и увенчана. Єръ коя бы друга сила и мудрость, коя нѣе Твоя и одъ Тебе, Боже сильный, само одну длаку на темену чове-

чіемъ, само єдну жицу у срцу нѣговомъ, измыслити и створити могла? Доиста, све све, али човека створивши, најясніе си намъ, Господи, показао, да си Ты само Богъ, єдиньшій, премудрьшій и свесилньшій Богъ, єдиньшій непостижимьшій Твораць света, и нашъ свеблагій Отаць!

И доиста, шва є потребніе и нужніе за овай нашъ земальскій светъ было, одъ човека, одъ овога Твогъ племенитогъ, слободногъ и разумногъ питомца и єдинца? Да нѣга нема, ко бы красоте и лепоте овога света сматрао и ценію, и оволико ствари и дарова употребио? Да нѣга нема, ко бы лепоте овога света іошъ красніе начинію, и оволика створеря съ признаванѣмъ и чувствомъ уживао? Да нѣга нема, ко бы оволику живость и оволико ума на земљи произвео, и ко бы се старао, да земљу съ небомъ састави, и да себи рай тражи и гради? Нѣга да нема, ко бы добродѣтеланъ и разуманъ быо, и чія бы срца одзивъ Твое, Боже, волѣ и любви была? Нѣга да нема, чїи бы єзыкъ Теби имена дао, ко бы Твою волю и Твое законе испитивао, и ко бы Те и толико, колико онъ, разумно и словесно познавао и славію? Ко бы, да нѣга ніе, за светлу и вечну истину, за оно мирно и блажено царство, комъ се и срце и умъ нада, рођенъ и опредѣленъ быо? Доиста да човека нема на овомъ свету, єдна бы цела нѣгова половина празна, а друга безъ чувства и правога разума, была. Онъ є дакле венаць и накитъ своіо Твои, Господи, створеня; но онъ є и умньшій нѣинъ старешина и владалаць. Али, шта бы и човекъ, па іошъ овако съ

умомъ и срцемъ, као што є, обдаренъ, на о-
вомъ свету бую, да ни си Ты, милостивый
Творче, изъ превелике Твое любви и добро-
те, светой Твоіой мудрости, толике мудро-
сти, и толика чудеса на нѣму створио? Ахъ,
доиста найсиромашніе подъ небомъ створенѣ!
Шта є потреба и нужди онъ до садъ за себе
пронашао! Чимъ бы ій онъ дакле онда на-
миріо и задоволюо? Но садъ у оволикомъ
богатству и иманю, кое є одъ Тебе добио, у
чему бы се іошъ на недоскудицу потужити
могао? Ни у чему доиста, осимъ у томъ
само, што Ты, благій Боже, не уме по мери
Твое превелике милости, довольно благодари-
ти, и што ніе толико якъ, добаръ и разуманъ,
колико бы валяло, да Те свагда своимъ Отцемъ
и найвећимъ добротворомъ низыва! Ахъ, ко-
лико га нѣгова неяка мудрость неvara, коли-
ко га нѣгове слабости съ пута добродѣтели
несвраћаю; како є често онъ, пустивши узду
своимъ страстима, мучанъ и зао, и како є че-
сто, запустивши изображенѣ свога ума, не-
смысленъ и глупъ!

Но судьбина є човека, какогодъ и целога
света, у Твоіой, Боже, власти, а Ты си благъ
и млогомилостивъ!

ПРИРОДНА ПРАВА ЧОВЕКА.

„Власть, са слободомъ и закономъ?“

(Темель дружине грађанске.)

У умномъ животу човечиємъ наоди се племенитый еданъ образацъ, по коме свакий човекъ, као разумно створенъ, свое быће вала да одржава и дотеруе. Онај образацъ е светый указъ дужности и права. Човекъ, комъ е природа душу и ерце, силу ума и чувство поштена, дала, по томъ образцу у целомъ своемъ животу, као грађанинъ света, свога отечества и общества, треба да се влада и управля: еръ само на тай начинъ може онъ бити поштенъ, миранъ и срећанъ. Едно е онъ дужанъ, и треба да чини; друго има право, и оће да чини. Дужности и права есу оне постојане звезде, кое разуму и ерцу на немирномъ и опасномъ мору живота правый путь къ пристаништу човечности и нѣнога блага, поштена и среће, ясно показую.

Умъ нашъ само едну мысао признае за найвышу и найплеменитю, и то ону, коя на

светый начинъ сведочи, да човекъ свагда само оно треба да чини, што е добро и право, па јошъ у свакомъ могућномъ догађаю само за любовь и почесть истога добра и права, безъ свакогъ обзирања на нѣговъ каквигодъ породъ. Та иста мысао е и главный и вечный темель целога нашегъ моралногъ живота и владаня. Она е производъ најчистіе силе наше душе и нашега срца; најкрасниј породъ високе светинѣ наше човеческе нарави, чисте савести. Она е вр'овный нишанъ целога нашега живота; ерѣ све, штогодъ желимо учинити и постићи, треба да е одъ нѣ одобрено, треба да е добро и право, а тако и по законима моралнога живота допуштено и оправдано. Изъ нѣ се, као изъ najleпшегъ* и најздравіегъ пуполька, по томе развію и дужности и права, коя човекъ по природи има. —

Дужности човека многе су и различне; не само према човечеству и друштву, у комъ живи, но и према Богу и целомъ створењу животноме. А права онѣ има манѣ; но коя има, благородна су, света и вечита, и упражнява іи само у дотаку и живљѣно са своіомъ браћомъ у обштини людској. И доиста, по разуму и нагону свомъ природномъ живећи човекъ свагда мысли, да онѣ у свакомъ случаю или изъ дужности какве ил' по каквомъ свомъ праву оно чини, што е науміо или предузео учинити; ерѣ тако му се то одъ саме нарави чини и представља. Али што ніе све право и по дужности учинѣно, што човекъ чини и ради, томъ су не само одношеня светска, но и слабости разума и страсти срца много кри-

ве. Слабости и страсти людске многе су по несрећи и различне, па су и поступци одъ люди многи и различни, кои се ни са дужности ни права образцемъ и прописомъ никако немогу оправдати и сложити. —

— Природна човека права она само могу бити, која су постоянна, съ њимъ рођена и проста; по којима онъ у свако време свога века, у свакомъ свомъ грађанскомъ стану и свуда на свету, позывајући се на своју личностъ, може свое владанъ и цео свой животъ чувати, бранити, управљати и дотеривати. Она су чиста, и вечита. Њи ни време ни умъ законодавца не рађа. Сама божевствена природа, средствомъ разума и осећањемъ срца, њи, као наравно имањ и благо човечіе личности, развја, и човечеству као мудро руководство доброга и поштенога живота предае и препоручуе. Књига є њина свойственостъ човечіе нарави, а њинъ толкователь є самораданъ умъ и благородно срце. Што се по њима чини, свагда є добро, лепо и полезно; а што се годъ противъ њи ради и предузима, свагда є зло, грешно и шкодливо. Живлѣнъ по правама природе, права є слобода, која нашъ животъ на овомъ свету облагорођава, и за славу вечности преправља. Гди се она газе, забранюю и неслушаю, онде є мучно самовольство, и многи люди тешко незадовољство, кое несрећа неправде, безпутне власти, немира и нужде рађаю. Колико є јарко сунце за цео овај нашъ светъ нужно; толико су и природна наша

права за цео нашъ како светскій тако и грађанскій животъ потребна и нужна. —

Мударъ и изображенъ човекъ зна, која и каква су му права природна, па се по њима у своме животу и влада; зато е онъ обично миранъ, слободанъ и срећанъ, особито онде, гди су закони грађански и државни на њима, на најболѣмъ темелю, основани. Но много люди има, кои су или неизображени, глуши, кои незнаду, шта е управо честностъ, правда и потреба, или кои су злоћуди, пусти и неваљали, па кои не могу или неће да знаду, каква су имъ права по природи, и закони, и кое имъ иста та права за животъ и за владанѣ налажу. За таке се люде највыше издаю одъ старшина и правительства Закони и Укази, кои силу и власть имаю, натеривати њи, да се добро и поштено, по зактеваню особне и общтинске среће, владаю, и у добротворномъ зашту, кадъ бы неваљалымъ и опаснымъ путемъ пошли, држе.

Но темель и образацъ државны или грађански закона, кое Правительства за народъ издаю, валя свагда да су чиста и вечита права природе. Ерь иначе не могу закони ни добри ни дуговечни быти. Што природна права, као свети и тврди закони ума и срца, препоручю и налажу, не може намъ криво и тешко быти; тако исто неће намъ ни оно тешко и неповольно быти, што и закони грађански налажу и заповедаю, кои се на темелю и по образцу природны наши права саставляю и издаю. Ерь они само оно одъ насъ зактеваю, што е добро и право,

па дакле што нашемъ оностранскомъ и гра-
ђанскомъ животу миръ, напредакъ и срећу
оснива, утврђуе и увеличава. —

Имајући предъ очима образъ и границе
књиге, за коју овај преважнѣи предметъ пи-
шемъ, овомъ ѣу приликомъ я само најглавнѣи
и најважнѣи права човека природна накратко
и ако не са свимъ по строгомъ системати-
ческомъ реду, а оно, колико се само може, ясно
и просто, навести и изложити. Широко полъ
оставлямъ онѣма, кои су ради и кои могу дуже
и вешће, него я, о њима мислити и радити. —

Право изображеня и Культуре.

Свакѣи човекъ има у својој личности раз-
личне склоности, способности и силе, кое се
могу развити, изобразити и облагородити.
Оне се ни одкуда съ поля не добываю; но
постаю съ човекомъ одъ природе онда, кадъ
се њгово быће започинѣ. Оне су дакле и-
манѣ човека природно; али одъ веће ча-
сти таке нарави, да се само временомъ и тру-
домъ могу обелоданити и изобразити. Њинѣ
целѣи скупъ и радъ нашу праву человеческу
личность саставля и представля; а гди су о-
не, ако ѣе и одъ части само, сакрѣвене, за-
таене и неразвите, онде е и личность и на-
равъ човечѣи слаба и недовршена. Човекъ е
онда само у правой својој слави, сили и ве-
личинѣ, кадъ су му све силе њгове, како тѣ-
лесне тако и душевне, нарави явне и изобра-

2*

жене. Изображенѣ раѣа савршенство, а ово право блаженство човека.

Тѣло се човечіе, какогодѣ и други животиня, векомѣ и временомѣ са своимѣ силама и способностима обычно развія; али душевне нѣгове способности и силе само отношеня граѣанске общтине и различне науке съ трудомѣ подижу, дотерую и изображаваю. Съ тѣломѣ стои человекѣ у ономѣ реду, гди су и животинѣ; а съ душевномѣ своимѣ нарави самѣ се у високомѣ и одабраномѣ реду, гди власть волѣ и разума царствуе, наоди. Правый дакле и свойственый образѣ човека не свршуе се само съ обликомѣ нѣговымѣ, но съ нѣме и са живости и радности сила и способности душевне нѣгове нарави. Появльнѣ еднако и подпуно душевны и тѣлесны сила, правый є ликѣ човека.

Развіянѣ и изображенѣ вышше или душевне нарави човеку є колико природно толико и нужно. Природно, да постане правый человекѣ, као што єстества закони ишту и налажу; нужно, да као свршенѣ человекѣ може дарове овога света подпуно уживати, и као слободно и разумно створенѣ не само среѣно но и полезно како за себе тако и за осталу свою браѣу живити. Човекѣ само онда може крозь овай колико сладкій толико и горкій животѣ съ некомѣ лакости и безопасности путовати, кадѣ су силе и способности нѣгове личности бар' онолико дотеране и изображене, колико є за нѣгово граѣанско станѣ и званѣ, у комѣ и одѣ когѣ живи, нужно. Но съ друге стране, по нало-

гу закона и права природны, опетъ валя да тежи онъ за наибольшимъ и najveћимъ свое нарави изображенѣмъ, кое га прославлява и узвѣщава. Едно му е изображенѣ нужно као члену грађанске дружине, друго као умномъ уду целога човечества. Оно му дае ужитакъ и срећу грађанску, а ово славу и величину слободнога и силнога ума, кои е многомоћанъ и светый даръ Божества. —

Изъ свега овога се види, да човекъ има право, свето и вечито одъ природе и одъ Бога право, култивирати се и изображавати. Ово право не само што му никакo не треба укратити; но јошъ старати се валя, да му се сва она средства набаве и даду, којима се по њѣму лепо и добро изобразити и изучити може. Старањ е то дужность община и правительства, која свагда, кадъ се згодно испуњава, велику славу и ползу рађа. Свако Правительство и Старешинство, кое е подизало изображенѣ народа, осниваюћи заведеня и свако за њи средство набавляюћи, свагда се прославлявало, и за мудро, добро и праведно држало. Оно е свою најлепшу дужность свршавало, и съ тимъ чинило, да се съ едне стране њѣгова власть, тврђа и цена увелича, а съ друге, да и свакий човекъ, кои подъ њѣговымъ добротворнымъ руководствомъ стои и живи, честитъ, изученъ, изображенъ и срећанъ, само ако жели и оће, постане. Човеку само згода и прилика треба, па е онъ готовъ, пре или после, оно предузети и учинити, што е за њѣга лепо, добро, полезно и нужно, особито ако га јошъ на то разумъ и

право природно упућуе. Али разумъ му каже а правога наговара, да му се валя култивирати и изображавати; зато бы греота и неправда была, кадъ му се небы прилика и згода дала, да се силе и способности нѣгове, овде онолико, колико се само може, онде пакъ, колико е за нѣговъ грађанскій редъ нужно, дотераю и изобразе.

Гди е народъ у свыма своимъ класама и редовима, наравно по разлики станя и потреба нѣговы, култивиранъ и изображенъ; онде е и Правительство тврдо, вешто, праведно и просвећено, и народъ миранъ, богатъ, задоволянъ и славанъ. Зато се данасъ у свыма скоро, па и у онымъ државама, у којима е изображенъ обштинско јошъ слабо и слобода народня јошъ ограничена, згоде и наредбе траже и уводе, да се люди по мери и зактеваню нѣины потреба и нѣинога станя изуче и изобразе. Зато у онымъ земляма, кое су самосталне, силне и славне, изображенъ народа на найвышшемъ и најлепшемъ степену стои, цвѣта и полезный свой родъ носи. Што е одъ природе човеку дато, морасе пре или после учинити; ерь искусство непрестано учи, а време увекъ свое рађа и ради. Природа е силнѣя и яча одъ сваке силе злога и безпутнога човечѣга мышлѣня.

Народъ се изображава не само у ученыхъ людма, кои се обычно и највыше съ умнымъ наукама и съ нѣинымъ писанѣмъ и предаванѣмъ забавляю; но и у свыма остальымъ грађански редова членовима и особама. Прави учени люди — у смыслу мудрости и чистога

значеня тогъ имена — човека у найлепшой нѣговой слави и дѣки представляю, и найполезнѣи су членови човечества. Ерь они су она важна средства, коима разумъ народе до-теруе, на добро и поредакъ учи, и путемъ закона и мудрости къ слави и среѣи води. Они нашъ умъ развѣяю и срце облагорођаваю; они потребе и користи людске по законима и правама природе измышляваю и саобщтаваю, и они многополезна тайне различны наука и свете мудрости, безъ кои у дружбѣни народной нема силе и славе, открываю и на белый светъ издаю. Ко се нѣи бои, бои се само одъ сенке или одъ свога тавнога незнаня, и ко нѣину важность и потребностъ невиди, очѣю ума нема ни вышшега душнога чувства. Изображенѣ дакле оваки учены люди полезно е и нужно, и Правительства помоћу народа дужна су, путове отворити и згоде установити, да се една племенита часть народа у наукама мудрости и учености култивира и изобрази. Ту дужность, одъ нѣи не само право човека природно дѣште, но и полза и слава колико народа толико и свакога старешинства, кое народомъ влада, явно зактева; ерь руководство и душа свакога правительства треба да е мудростъ, съ наукомъ и искуствомъ увенчана. — Згоде и прилике найглавнѣе, коима се учени люди изображаваю, есу добро и мудро уређене школе, после лепе и полезна кнѣиге и учена друштва. Съ овога и одъ овога реда просвећены люди науке се, а съ нѣима и изображенѣ, и на остале классе народа разилазе, и по нѣи-

ма разумъ разведрава, умъ просвећуе и срце облагорођава. Одъ нѣи се народъ учи болѣ и зреліе мыслити; згодніе и лепше живити; Бога, свое старіе и еданъ другога паметніе пазити и слушати. Но за право не само народно но и грађанско изображенъ, найвыше треба да се опетъ правительство стара; ерѣ е у нѣга за то и власть и прилика. Оно валя мудрымъ своимъ законима и заповестима или указима да учини, да землѣдѣліе умложи и облагороди, а тако и станѣ селяка и тежака олакша и лепше дотера; да се руководѣліе и художество разграна и у могућно савршенство дотера, а тако и потребе людске подпуне и украсе; да се трговина умложи, дигне, утврди и облагороди, а тако и народъ обогати и државе кредитъ утемелѣи и узвыси, и най-после да се морално, доброте и поштеня, и светога закона чувство, кое мирѣ, любовь и слогу оће, по целомъ народу укорени и развіе. Ово све треба и може се учинити; а цео се народъ неможе нигда, нити е потребно, у едногъ високомыслећегъ и одъ ума само састављеногъ философа слити.

Гди е землѣдѣліе и руководѣліе јошъ тако слабо, нејко и недовршено, и гди е трговина јошъ тако мала, слаба и стешњна, да ниже и среднѣ класе люди у великой простоти и сиротинњи морају живити; онде е не само немоћ и тама душе по обштинама, но и слабост, малолѣтност и неважност и целе државе и самога правительства. Гди изображенъ разума и доброта срца у свѣма редовима дружбине грађанске по могућству не цар-

ствуе; онде се леже несрећа немира, незадовољства и пропасти народнѣ. Изображенѣ разума и срца, и богатство народа, два су силна стуба, на којима сила, слава и самосталностъ државе тврдо и безопасно стои. То сведочи не само умъ и законъ природе, но и искуство изъ исторіе света и данашнѣга станя различны држава и царства. — Нек' се дакле свакии човекъ изображава и култивира еданъ што выше може, а другий колико му е за нѣгово станѣ потребно; ерѣ то нѣгова и обштинска срећа зактева, и ерѣ за то онѣ свето и вечито право одъ саме природе и одъ Бога има!

Право слободе и еднакости.

1. Човекъ е створенѣ разумно и слободно. Воля нѣгова и нѣгово мышлѣнѣ то ясно сведочи. Слободна и безгранична радностъ наравно е свойство разума; независимо опредѣленіе сила, породѣ е вољѣ. Ни саме физическе ствари и силе не могу много природну нѣгову слободу стеснити и ограничити: човекъ у свыма краевима света, у найтоплимъ и у найладнимъ странама, о свакоякой рани и на свакоякий начинѣ, може живити. Окромъ човеку, то е свакомъ другомъ живомъ саздано одъ природе украћено. Найпосле нема човека, кои по силномъ некомъ душевномъ чувству небы живо осећао и знао, да е онѣ слободно створенѣ, и

да онъ одъ природе право има, слободанъ быти. Едномъ концу сви люди могу тежити; што е едномъ дато; дато е, кадшто съ маломъ само разликомъ, и целомъ човечеству или свима нѣговымъ саставнымъ частима. Кадъ еданъ човекъ, или еданъ редъ люди, може быти среѣанъ и слободанъ, могу и остали люди, кои су као и онъ створени и сложени, наравно быти. И што се на едномъ човеку види, ясно се и на целомъ човечеству видити може.

Найлакшій посао, кои човекъ изъ нужде и силомъ нагонѣнъ мора урадити, често му се чини да е тежакъ претежакъ; а најтежій, кадъ га по своіой вољи и по свомъ слободѣ нагону предузима, обычно му е лакъ и міо. У ономъ само, као што искусство учи и сведочи, обычно лепо и добро човекъ напредуе, на што се по своіой слободной вољи и склоности дае и одважуе: особито ако е предузећа му конацъ онай памети и честности, ако е оно, што чини и ради, и нѣму и другима лепо и добро. Наука и обычай истина доста могу овде стварь преиначити; но опетъ, што природа своимъ законима зактева и показуе, тврдо стои, и може се лако видити и разумети.

Оно, што човекъ разумомъ и срцемъ чини, те се као умно и Божеству подобно створенъ свету показуе, добродѣтель е. Но она е свагда слободно дѣло сила разума и срца. Само оно е добродѣтельно одъ човека учинѣно, што онъ по своіой доброй памети, безъ натериваня туђе волѣ, безъ нужде и интереса, одъ свое собствене и добре волѣ

чини, да му свагда закони поштена, ума и човечности одобре. Милость и доброта, која се изъ нужде или по невалялой каквой потреби чини и показуе, ніе никаква добродѣтель. И добродѣтель дакле, која е цвѣтъ човечности и мати среће, сведочи, да е природа човека слободомъ, као најлепшимъ накитомъ, обдарила и украсила. Тако онай, кои бы казао, да човекъ ніе одъ природе слободно сазданъ, уверавао бы, да нема ни добродѣтели, да човекъ нетреба да е ни добродѣтелиаъ на овомъ свету; што бы и разуму и закону Божиему противно и одвећъ наопако и шкодливо было. Безъ добродѣтели човекъ ніе човекъ, но скотъ или зверь. —

Човекъ е онда слободанъ, кадъ е у свомъ уживању самосталанъ, и у свомъ труду и раду одъ други люди — но само по законима и правама чистого грађанства — независимъ. Ова е слобода, коју иначе и нагони разума и поштена мораю управляти, безъ свакогъ изговора нѣму нужна, да може себе изобразити и усрећити, да може и за себе и за обштину полезанъ бити. Кома се ова личности слобода укида и узима, ономъ се и она млога и потребна средства узимаю, којима се човеческа срећа у обширномъ кругу свою права и дужности на овомъ свету постићи може. Еръ човекъ валя да има волю и способность, да може што и за се и за друге люде добро и полезно учинити; а оно, што му се силомъ и противъ нѣгове природне слободѣ налаже, често е и вољи и вештини нѣговой противно, па тако не само незгодно, но

и неваляло, а јошъ кадшто шкодљиво и опасно; и ерѣ се слободомъ овомъ само као што валя умъ и срце развја.

Свакій човекъ дакле има право, слободанъ бити, и то не само у своимъ добрымъ и полезнымъ мыслима и жељима, но и у свомъ раду, коимъ се као вреданъ и користанъ грађанинъ света и свога отечества представља. „Слобода е благородство човека; она изображава душу, подиже све нѣне силе на радъ, дае јој снагу, и рабри е, да може теготе, преноне и опасности живота на лакшій начинъ поднети.“ Слободомъ се човекъ диже къ срећи и слави, ерѣ нѣомъ онъ бива просвећенъ и добродѣтељанъ; а безъ нѣ губи красну своју човечности наравъ, и пада у ниско оно и узано коло, гди нужда и само слешній нагонъ неразумны и безъ слободе живећи створеня влада.

Но ова човеческа и грађанска слобода треба да е слобода мудрости и природе, а не она пуста, беззакона, самовольна и неприродна. Слобода валя да е као и истина, чиста, постоянна и блага; ерѣ иначе е само сила безъ права и безъ закона, и мати раздора, крви и пропасти. Она валя да е породъ чисте светинѣ човечности, коју разумъ мудрымъ законима и наукама дотеруе и развја; а не изродъ бесны страсти, наопако изучены глава и зверовски буна. Праву слободу свагда и изображенѣ и добродѣтељ народа, као истиный накитъ нѣгове среће и славе; прати и указуе; а гди тога нема, нема ни слободе, но можъ бити само пустога самоволь-

ства и станя безъ закона, безъ права и безъ руководства мудрости и честности.

Зако́ни гра́жански, кое Правительства и старешине народа, наукомъ умудрене и искусвомъ изучене, саставляю и издаю, средства су, којма се права слобода общини людской, као грађанству, дае, чува и распространява. Нигди чисте слободе нема, гди мудры и добры закона нема; кои друго ништа нису, него правила мудрости и общинске волѣ, по правама природе састављена и объявлена. Они природну човека слободу нигда никомъ некрате и не руше; но само не даю, да се оно чини, што бы правама общинскимъ противно, а тако што бы вредовно, шкодливо или опасно было. Они су чувари и бранители слободе. — Разумни и поштени люди знаду, коя су имъ права слободе, и, владаюћи се по пропису разума и доброга срца, они ничія права не газе, нити коме зло и неправо какво чине. Они бы и безъ оны закона слободни и добри могли быти. Но многи премлоги люди нису доста разумни, доста просвећени, или добри и поштени; оны е разумъ слабъ, па не познаю права и дужности свое, по којма имъ се треба владати, да добродѣтельный и полезный поступакъ живота покажу; а овы е срце неваляло, па су злоуди, покварени, зли и пусти, и радо права общинска подъ ноге мећу, а тако и слободу и срећу други люди подконаваю и руше. За ныи се зако́ни гра́жански найвыше издаю и издавати мораю; збогъ ныи власти общинску и свакогъ човека понаособъ слободу сте-

гомъ и нагономъ, кои имъ закони налажу, бране и чуваю. Они се по законима мораю владати, и тако држати, да се права слободе свакога човека нѣма не вређа и неукѣда, и да и они добри и валяни свагда мораю быти. Одъ добры и мудры закона нигда се дакле нетреба бояти, но одъ глупости, немарности, непоредка, одъ невалялы склоности и страсти; ерь само оне упропашћую нашу слободу, и човека робомъ и злочинцемъ чине.

Разумъ и срце само оно робство и ограниченъ човечіе слободе одбацуе, по комъ и у комъ човекъ, као умно створенъ, робъ други люди, и средство за волю и потребе туђе силе и туђи страсти бѣва. Ни еданъ човекъ нѣ се родіо као робъ другога, кои є као и онъ створенъ: сви люди, као люди, еднака права слободе одъ природе имаю, были они садъ у комъ му драго станю грађанскога отношеня. И робство сарашое душу, ослаблява нѣне силе, и одузима сваку волю и снагу за радъ и вредноћу, коима човекъ свою срећу и славу постигнути може. Далеко оно грозно и несрећно чудовиште, тешко робство, нека є одъ насъ; ерь смо и мы люди съ душомъ и разумомъ, и вредни и заслужни членови човечества!

По законима ове природне слободе, добыва и има човекъ и

II. — Право природне еднакости. — Свойства личности, главна она и основна, у свѣма людма еднака су. Као што є тѣлесный саставъ у свѣма людма по едномъ обштемъ образу и крою одъ природе створенъ, тако и

душевне силе, способности и желѣ изъ единаго единаго извора у нѣма излазе, и тако и карактеръ единакости на себи носе. Единакость ова у тѣлесной и душевной човека нарави, дае човеку и природна права единакости у сматрано закона грађански и устава државны. Сви люди по нѣма треба да су и мораю бити равни и еднаки кодъ земальске власти и у дружини народной. Иначе се една, и то обычно найполезнѣя, часть народа мора несрећна учинити, а тако правѣй путь къ общинской слави и срећи померити и изгубити. Законъ Божій и светѣй вели и сведочи, да су сви люди предъ Богомъ равни и еднаки; па зашто дакле да нису и предъ земальскимъ властима и законима тако исто еданъ другоме равни и еднаки?

Но и ову природну единакость, какогодъ и ону слободу, добро валя разумети и памятно употребити. Срѣ она не може бити ни права ни природна, ако є закони разума и моралногъ образца неодобраваю. Единакость, кою су пуге страсти и покварена память измыслиле, и по којой се 'телю, да сви люди еднако силни, яки и влистни, и еднако имући и богати, обычно съ вредомъ и штетомъ друге браће, буду, нѣ она права и природна единакость, но станѣ пустога живота, грабежа, самовольства, неправде и пропасти. Ни су сви люди еднаке нарави и памяти, нити су сви еднако валяни, дотерани и изображени; едни су больи и способни, други гори и неспособни. Зато немогу сви, у грађанскомъ станю, ни еднако силни, ни еднако имући и

награђени бити. Човекъ само оно може за-
ктевати и имати, што є у станю своимъ спо-
собностима и на законъй начинъ заслужити,
привредити и стећи.

Права дакле чисте и природне една-
кости то ишту, да свакій човекъ призна, да
и сва остала нѣгова браћа одъ природе єд-
нака личности и самосталности права имаю,
по којма се нико не жоже за средство само-
вольства незаконе силе и волѣ другога когъ
сматрати и држати; — по којма свакій чо-
векъ безъ разлике рода, племена или срећни-
ега станя, може само съ нѣговимъ способно-
стима, добрымъ силама и заслугама до власти,
чести и среће доћи; — по којма сви люди
предъ грађанскимъ властима и судовима єдна-
ка права, како у сматраню обране и награде
тако и казни, имаю, — и по којма сви зако-
не и државне теготе и жертве єднако, и само
по мѣри нѣинога реда и иманя различно, мо-
раю подносити и теглити. Што ко заслужує,
нека добіє и држи, и нико да му неможе не-
праведно то укратити или отети, и што ко
по правди и законима за обште добро мора
чинити и жертвовати, нека учини, и нико одъ
тога да га не може безпутно ослободити.
Правда и законъ само нека праве заслуге на-
грађує и праведна власть нека добро брани,
а зло нека казни. Кодъ власти државне и
кодъ закона грађански сви люди по нѣинымъ
заслугама єднаку обрану правде валя да нађу
и имаю. Съ овомъ природномъ єднакости,
коя є и Богомъ и умомъ признана и основа-
на, постає народъ славанъ, слободанъ и сре-

ѣанъ; ерѣ по нѣой свакога човека заслуге и способности задовољство и награду добываю.

Безѣ праве слободе, нема ни праве еднакости; оне су два неразлучна и найнужнѣя добра човечѣя, одѣ кои се сва остала добра овога света за нѣга раѣаю. Тражимо иѣ дакле и чуваимо; ал' мудро и снажно, и све само средомъ!

Човекѣ, комѣ е природа умѣ, а съ нѣимѣ и право слободе и изображенѣя, дала, има на-наравно и

Право слободнога ученѣя, писанѣя и мышлѣнѣя.

Онаѣ, кои е себе просветіо и изобразіо, и трудомѣ своимѣ оне важне и полезне науке и истине измысліо, пронашао и облагородіо, кое разумѣ и срѣце украшаваю и обштинско изображенѣ подижу и распространѣаю — има право, какогодѣ и дужность, слободно иѣ нама устмено и писмено предавати и издавати. Ерѣ иначе се немогу заслуге и лепоте славны люди познати, нити се може учинити, да се истина, главна мати наше среѣе, наѣе и одкріе, правда и право истолкуе и позна, свака полезна наука дотера и распространи, а свимѣ тимѣ да се народѣ просвети и култивира. Науке, кое насѣ правомѣ и наметномѣ познаваніо Бога и природе уче, одѣ кои наше срѣце болѣ и поште-ніе, и разумѣ нашѣ бистриѣ и изображеніи бива, и койма се тако слава и среѣа наша уз-

диже и укрепљава, свагда треба да е допуштено предавати, умложавати и разроявати. А само оно валя по правди забранити, што се противъ бытности и светинѣ Божіе и нѣговога чистого закона безумно говори и пише; чимъ се Правительство и величество власти беспутно и на бесомучный начинъ вређа и подкопава; чимъ се безопасность и права државе, община и буди когъ човека нарушаваю; и особито чимъ се младежи срце и разумъ, а тако и целога народа чувство честности и доброте, и слога и узаймична покорность, квари и труе. Науке, оне чисте и праве, кое мудрость и све нѣне полезне и нужне породе и пратиоце по народу разсеяваю, нигда немогу бити шкодљиве и опасне; еръ оне право изображенѣ, чистый изворъ нашего блаженства, производе и умложаваяю.

Право чести и доброга имена.

Онай човекъ мора врло покварена срца и глупъ бити, кои за добро и поштено име ништа не мари. А обычно сви люди, како одъ одабраніега тако и одъ нижега реда, по силномъ некомъ природномъ осећаню, яко желе, у чести бити, и себи добро име набавити и сачувати. Свакій оне да е поштень, и ни ништо се човекъ неможе выше налотити и у срцу распалити, него на поступакъ чингодъ, коимъ се честь нѣгова вређа и нѣгово добро име убія. Онъ се нѣнимъ у живаць дира.

Што е ко болѣи и паметниѣ, то се выше стара и труди, да му се честность и доброта имена не само у целости сачува, но и умложи и на далѣ разнесе. Именомъ човекъ чувенъ бѣва, и нѣимъ онъ у спомену света за дуго живи. Име показуе и сведочи, каквыи е кои човекъ, по нѣговомъ владаню и по нѣговымъ заслугама: оно е огледало, у комъ се наше срце, наша паметъ и наша дѣла показую.

Свакѣи човекъ дакле има право искати, да се ни одъ кога нѣгово поштено и добро име не окалюе и неубѣя, и да нѣгова честь свагда она светивя буде, у кою нико съ ружнымъ оружіемъ опаданя да не може дирнути. Ружна е и неваляла стварь, кадъ ко невинне, а не редко и саме заслужне, люде предъ светомъ опада и бесчести; еръ е то свагда гадный и шкодливый изродъ найлуђе и найзлотворниѣ страсти, оне проклетѣ зависти. Но опаданъ и рушенъ доброга имена и убѣянъ чести юшь е и онаѣ грешный поступакъ противъ природногъ, дакле светогъ права човека, кои праведну каштигу у свако доба заслужуе.

Самѣ оно людско обштество на тврдомъ темелю стои и дуго се съ чешу и славомъ може држати, у комъ се люди између себе лепо пазе; у комъ они узаймично свою честь и свое добро име чуваю, и у комъ се сви радую и поносе, кадъ могу млоге показати, кои су своимъ лепымъ владанѣмъ и полезнымъ заслугама свомъ имену честь и величину, а тако и поштованъ одъ света, набавили. А гди се люди мразе; гди еданъ другогъ опадаю, отовараю, облагую, презиру и непоштую; онде

є незгода и раздоръ, кои слабость и пропасть общинску раѣа. Ерь онде вредни и способни люди губе волю за славна и добра дѣла, па остаю непознати, нечувени и бесплодни; зашто воле найпосле мирни быти у малини и неважности, него онадани и гонѣни у важности каквой и у заслуженой, али ненаграђеной и узнемиреной, величини, брижно, тешко и горко живити. Штета, кою они сами у овакомъ случаю тегле, тесно є скопчана са штетомъ целе общине, за кою бы се они лепо могли старати и полезно трудити. Юшь млоги валяни и вешти люди онака неблагодарна и наопака места оставляю, па одлазе онамо, гди їи любовь и поштованѣ больи и паметни община пази, подпомаже, слушна и награђуе. Ныиць добротворный трудъ, кои имъ добро и лепо име раѣа и узноси, производи млога добра и за народъ, коя се у общемъ поредку и изображеню, а тако у млогимъ полезнымъ потребама, показую. Едномъ речи чуванѣ узаїмично чести и доброга имена, и међусобно поштованѣ главный є темель общинске слоге, и првый изворъ мира любви и сваке грађанске среће,

Законъ Божій иште и учи насъ, да любимо другъ друга, свакогъ нашегъ брата и сачовека, и никогъ да не вређамо и не цвелимо; свака чиста морална наука оће, да се међу собомъ пазимо, любимо и поштуемо. Но и закони грађански и власти државне треба да чуваю и да бране добро и поштено име свакога човека; ерь то срећа и

слава народа, то и право одъ природе ясно зактева и налаже.

Не треба убіяти честь и добро име ни оны, кои су одъ насъ удалъни и кои у стран-нымъ земляма живе, нити оны, кои су нестали или умрли; еръ се и за нѣи ово право разумева.

Право иманя и стеченога добра.

И ово є едно одъ найважнѣи права за дружину грађанску, и правый живаць и темельный стубъ за ню. Што човекъ своіомъ мукомъ по законима, безъ штете и вреда другога, стече и себи привреди, нѣгово є и нѣгово мора бити, као иманѣ, и средство за уживлѣнѣ и за различне потребе. Већу, често найвећу часть свога времена и свои наибольѣи сила онъ само на то, не редко горко и трудно, употреблява, да какво добро или имовину какву стече, одъ кое ће свое нужде намиривати и, ако не свагда безбрижно а оно баремъ безопасно, живити моћи. Несрећни живота данѣ, немоћна старость и неяки потомцы, само у ономъ могу помоћи и подпоре наћи, што су наше рада пуне и добре године набавиле и сачувале. Иманѣ, укомъ се нужне и полезне наше потребе наоде, изворъ є скоро свега онога, чимъ се нашъ животъ одржава, укреплява, украшава и облагорођава. Безъ нѣга нема ништа; а съ нѣимъ се скоро свашта докучити и добыти може. Одъ нѣга животъ и скоро свако грађанско станѣ зависи.

Зато се свакиї паметань и непокваренъ човекъ стара и труди, да што стече и има; зато га ништа неможе тако яко намотити и у жалость бацѣти, као неправедна сила, којомъ му се право нѣгово имаће и добро отима и изварава, кое є онъ съ мукомъ добио и у комъ му свака надежда живота и добры дана лежи, и зато сѹ многи люди пре готови и умрети и изгинути, него допустити, да се злотворно оплячкаю и свога добра лише. Све ясне сведочбе, да човекъ живо осећа и зна, да нема живота безъ нѣговы потреба, и да онъ зато има свето одъ природе право, Господаръ свога добра и стеченога иманя быти. Што нѣгове силе законымъ путемъ приврећују, бѣва єдна саставна часть исты ты сила, бѣва нужнѣй прилогъ целости живота.

И доиста, гди се ово важно иманя и добра право не познає и не држи, онде се слабо зна, шта є слобода и срећа обштинска; онде є незнань, леньость, сиротиня, незадовольство, отимань и мученъ кодъ куће: онде є готовый пакао буна и пропасти. Єрь гди се не зна, шта є мое шта ли є твое, онде бѣва човекъ не само немарльивъ, невешть и лукавъ, но и немиранъ, зао и опасанъ членъ човечіє дружбине; онде се єданъ на другога диже; онде є стра и сила, слабость и ячина, неправда и трпежь, мученъ и очаяніє у непрестаной борби. —

Само човекъ, кои карактеръ личности на себи носи, кои дакле умъ и по нѣму право слободє има, не може никако быти имань другога кога. А сви остали предмети о-

вога света, кои разумъ и слободу немаю, и кои се зато ствари зову, могу бити имањъ и добро човечіе. Те су ствари комади одъ землѣ, и све оно, што се изъ землѣ и у земљи рађа, и што се на нъој и око нѣ наоди и рани: свакій родъ животиня и бильнога растежа. Такођеръ се ту разумева и све, што човекъ своимъ рукама или душевнымъ своимъ способностима прави и производи, іошъ и државни новцы. Све ове ствари средства су нѣму за ужитакъ и грађанско станѣ опредѣлѣне: оне нѣму на различне потребе служе, и може іи себи трудомъ, поклономъ, куповиномъ, променомъ и уступанѣмъ присвоити, и тако право имања надъ нѣма придобити. Онъ бива одъ нѣи ималацъ и Господаръ, съ правомъ, да му іи нико, докле годъ съ нѣма права другога не вређа, не може на силу и неправду узети или отети.

Имаће и добро, кое човекъ већъ има и држи, може іошъ слободно и умложавати, трудомъ своимъ, вештиномъ и новцемъ; али ни на кои начинъ отиманѣмъ, преваромъ или којомгодъ незаконномъ силомъ. Тецьва право свакій човекъ има; но путемъ закона и безъ штете и вреда други люди. Зато отиманѣ, крађа, свакояка превара, мора строго забранѣна бити и подъ жестоку казну падати. — Мудри и добри закони како грађански и морални, тако и полиціе, нарочито чуваю силу овога права, и имањъ колико обштинско толико и свакога човека понаособно одъ неправде и насильства бране.

Право безопасности и обране.

Сва довде наведена права само се овимъ безопасности правомъ на тврдомъ темелю држати, и њини плодови безбрижно и полезно уживати могу. Само онде, гди власти и закони сигурность и безопасность люди, община и њини добара точно чуваю и бране, миръ, задовольство и срећа се наоди и распођава.

Безопаснотъ ова тиче се нашега живота, наше слободе, нашега мира и имања, кое имамо и добывамо.

Са животомъ нашимъ валя да смо сватда сигурни и безопасни. Животъ е нама даръ одъ Бога и одъ природе. Нѣга никаква людска сила, вештина и воля не може, безъ дѣйства оне божествене животворне волѣ и силе, произвести; а нико га выше, кадъ га едномъ нестане, не може повратити: зато нико одъ люди нема право и власти, узети га и прекратити. Животъ е прво и главно имањѣ човека, кое е онъ одъ саме природе добио и кое само њој, која исклучително право надъ њимъ има, опетъ предати и вратити мора. Што ко не може дати, неможе ни узети. Само животоу и у животу човекъ све свое многостручне дужности испуњава, којма свой како грађанскій тако и човечества конацъ тежи постигнути; зато му онъ као свето и единствено средство за главно његово опредѣленіе невредимъ и одъ сваке убитачне силе сигуранъ мора бити. Изворъ живота е светцня Божества; онъ выше сваке

мудрости и силе човеческе на природе светомъ темелно стои: зато и самъ животъ и есте и мора быти една предивна, самостална светиња, одъ свакогъ човечиегъ пропастъ наносећегъ удара и вреда безопасанъ, и одъ свакогъ людскогъ граниченя и располагањя независимъ. Свакии човекъ дакле има вечито одъ природе право, свой животъ, као главно, единствено и свето свое добро, чувати, и на свакии начинъ одъ сваке неправедне, незаконе и злотворне силе, коя бы му га упропастити могла, бранити.

Силно и бистро умъ ово право признае; ясно га и живо нагонъ природный и срдачно чувство одкрыва и посведочава. Шта нечини човекъ и колико се онъ нетруди, само животъ свой да сачува и продужи? Колико се непреза и небрине, кадгодъ осећа, да му што грози, слабоећу само или каквымгодъ непоредкомъ? Колико се неушињъ, шта непредузима и какве силе онъ неразвѣя, кадгодъ му смртоносный каквий ударъ прети? Колико немисли, шта ли неизмышлява, какве ствари неправи и какве потребе не производи, животъ свой не само да сачува, но и да га обогороди и обогати? За свой животъ, све што е одъ живота на многостручный начинъ онъ жертвуе.

Но оцетъ е у човека обычно мала и нејка сила и власть, да свакомъ приликомъ и одъ свакога зла може свой животъ чувати и бранити; зато е Правительства и вышше власти главна дужность и найвеће старанъ, да спломъ добры закона и строгомъ

полиціомъ свакога човека и грађанина животъ чува и брани: истражуюћи свакога злочинца и убица, и казнећи га меромъ, којомъ е самъ меріо, казномъ црномъ и грозномъ, еръ му е и кривица црна и грозна. Свакога доброгъ Правительства првѣй е и важнѣй посао, аргусовымъ очима и правосудномъ строгомъ мишицомъ животъ свои поданика чувати, и свакій начинъ, какогодъ и сваку прилику, искоренити или удалити, којомъ бы зле страсти човека на убиство распалиле, и нагнале, да емачно убилацъ постане и буде. Осимъ добры закона и указа и морално воспитаніе са изображенѣмъ народа, довольно му средства за ову свету и благословену дужность даю.

Благо оному народу, у комъ свакій миранъ, добаръ и поштень человекъ зна, да му е животъ светиця, у кою нико неправедномъ рукомъ и грозномъ силомъ не може дирнути, и у комъ се само онај одъ смрти, на кою само закони судейски човека одсуђую, мора бојати, кои е црнѣй злочинацъ, съ намеренѣмъ, да или народну слободу и нѣнъ миръ, или животъ други люди, властны и подчинѣны, упропасти; кои дакле по закону, по гласу Божиему, праведно може и мора свой животъ изгубити, кадъ животъ други люди насилно узима; еръ оно, што е узео, треба му опеть дати; еръ онъ самъ себи несрећнымъ своимъ поступкомъ и дѣломъ суди, да му се то догоди, да му се животъ за животъ и за общинску срећу, кою нарушава, узме.

А тешко оной земљи, гди се человекъ сва-

кій часъ преза и бои, да не погине, или одъ злы люди или одъ незауздане и самовольне какве силе. Та свашта се на свѣту опетъ може повратити и добыти, али животъ, кадъ се едномъ изгуби, нигда выше нѣга еданнутъ само, као найвеће благо, добывамо, и еданнутъ га само на овомъ свету безъ повратка губимо. Колика е дакле и како грозна штета, кадъ га нестане, па јошъ безъ пресуде одъ природе или одъ законе власти, у случаю наравно колико најцрнѣмъ толико и најправеднѣмъ и најнужнѣмъ? Гди човекъ са своимъ животомъ нѣ сигуранъ, онде онъ бива ладнокрванъ, страшливъ, подмукао, неверанъ, опасанъ, претворанъ, и дае прилику свакој несрећи и свакој пропасти како за сама себе тако и за целу народну обштину. И доиста се свагда онај народъ, измученъ и удавлѣнъ одъ свое неизвестне несреће, дизао и буніо, и на грозный начинъ светіо, кога обштыи и особный животъ нѣ светый и одъ незаконе пропасти сигурный даръ Божій и безопасно личности иманъ было. И доиста е оно Правительство, а съ нымъ и народъ, свагда най и најпре страдало и пронадало, подъ коимъ животъ люди нѣ права светиња была, и подъ коимъ закона нѣ имало, кои бы човечій животъ добро и точно чували и бранили.

О слободи човечіој, а съ нѣомъ и о миру, после и о иманю, већъ е тамо вышше, што е нужно было, изложено и напоменуто.

П р а в о б р а к а .

Расплоћенъ човеческога рода првѣй є и главнѣйшій конаць различности пола међу людма. Одъ природе се човеческѣй родъ у две поле дели, у мушку и у женску полу, кое се саставити мораю, дужности онога конца да испуне. Саставлянъ ово у єдну целостъ бива бракомъ, законымъ везанъмъ мужа и жене. Силнѣй є нагонъ родительнога састава у мушкой и у женской страни; силно онъ, како до подпуногъ свогъ развитка дође, и єдну и другу полу наганя, да се, по законима природе, єдна другой приближи, єдна съ другомъ слюби, и у праву единицу свеже; силно и онъ, у свое време, учи и упућує, како се њина домаћа сладость и срећа оснива, и како се, по природномъ руководству, родители у своимъ млађимъ, у потомству, поновљаю, и тако како се и човечество, по главномъ нарави и естества зактеваню, умложава и расплођава. Одъ природе є по томъ нагону да то, да мушко и женско у човеческомъ роду постає мужъ и жена.

Но родительнѣйшій овај нагонъ у човека нїє као у животиня самосталанъ и у опредѣлене границе дотеранъ; но, наодећи се у умномъ створеню, зависи одъ разума и одъ његовы закона. Руководствомъ разума само постає онъ правиланъ, поволянъ и полезанъ; безъ њга є понайвыше незаузданъ, сметенъ, пусть и шкодливъ. Разумъ дакле, кои дознає, шта закони природе зактеваю, и теженъ силнога онога нагона, као што є свакомъ

познато, ясно сведоче, да е човеку одъ природе речено, да у бракъ, у свету и тврду свезу обадве поле, ступа. Еръ само у нѣму се правый конаць живота између мужа и жене постиже; еръ у браку се само добро и лепо задоволява човекъ у своіой сластолюбивой жельи, што нагонъ родительный, како мужественость наступи, зактева, — у нѣму се само къ томе и човеческій родъ одржава, раѣанѣмъ уреднымъ и воспитаванѣмъ добрымъ порода и потомства, што и родительный нагонъ и разумъ иште, — и у нѣму се наипосле и могућно благо и среѣа мужа и жене, узаймичномъ и свесрдномъ помоћу у свакомъ случаю наиболъ постигнути може, што особито разумъ сведочи и налаже.

По законима природе и разума дакле, а не граѣанскимъ само уговоромъ, дужанъ е и мора човекъ у браку живити. Но правый и законый бракъ мора быти тврдъ, постоянъ, вечитъ и простъ; еръ иначе е срамотанъ, несвршенъ, незаконъ и бесполезанъ, и не може се никако оно нѣимъ достићи, што се жели и зактева. Тврдъ бракъ мора быти између мужа и жене, постоянъ и вечитъ, за цело време живота едне или друге стране траюћи; зашто се само на тай начинъ међусобна любовь и узаймично поштоваѣ у нѣму добити, утврдити и сачувати може. Простъ пакъ, или само између еднога мужа и едне жене утврћенъ, мора быти; еръ га тако не само законъ но и наравъ наша и наше потребе зактеваю и налажу. Среѣа и

миръ супруга, нѣино здравлѣ, уредно раѣанѣ и добро воспитанѣ деце, само у овакомъ простомъ браку места свога може имати. Зато граѣански закони сваку другу свезу између мушки и женски лица, као што е многоженство и свако противъ закона учинѣно мешанѣ, слободно могу забранити. И женидба између лица, која су сродѣна, особито изъ близа, колико е нарави толико е и законима противна; ерѣ се нѣомъ породи кваре и слабе, и домаћи животъ лако труе.

А да бы овакѣй разумомъ и закономъ одобреныи бракъ среѣанѣ и постоянѣ быо, нужно е а), да су супрузи векомъ еданѣ другомъ равни. Не валя, кадѣ е мужъ много старѣи него жена; ерѣ нѣи не може лако ни права любовь, која е у браку врло нужна потреба, везати, нити наравѣ, у сматраню родительске желѣ, као што се нѣште задовольити. Старость е младости, особито у брачноме животу, не само ладна но и мрска; а смрть и слабость, која се старѣою страхи пре времена догодити може, колико е за супружество толико е и за породѣ шкодливѣ и убитачна. Редко се мушка младость са женскомъ старости веже; али гди се веже, обычно се на зло и несреѣу с'единява. Но и раванѣ векѣ између мужа и жене треба да е зрео, якѣ и довршенѣ. Како зелена младость, тако и увенута старость, шкодливѣ е, а често и несреѣна, за бракъ. Ерѣ у браку валя паметно, любовно, полезно и дуго живити; зашто иначе нема у нѣму ни темелне узаймичне помоћи и неге ни якога и добро

воспитаного порода. Породе одъ врло млади родители обычно є слабъ, запуштень, недотеранъ и невоспитанъ; а съ друге стране вели се: позна деца, готова сирочадъ.

б) Треба да су супрузи здрави и снажни. Болешљивость и болестъ є една одъ нейвећи несрећа у брачноме животу. Она изъ нѣга грозно изгана свако задовольство и сваку могућность за испуњавањ како супружески тако и родителски дужности, и непрестано у нѣму накупля и умложава бриге, досаде, жалости и очаянія. Како є досаданъ и мучанъ животъ здраве стране, кадъ є она друга обычно слаба и нездрава, свакій данъ се видети и чути може. Но тешко и породу, когъ су родители немоћни и нездрави. Свака скоро слабость и болестъ бива наслѣдство деце: какви родители, така и деца. Грозно є и грешно свое муке и невољ у својој децы расплођавати, а јошъ выше и теже на нѣма иј гледати и трпѣти. Родители су човечеству и држави дужни, здраво и добро одрањно потомство давати; зато и они валя да су здрави и снажни, особито кадъ светымъ бракомъ такови постаю.

в) Валя да су паметни и разумни. Срѣ иначе не могу у свомъ любовномъ и домаћемъ животу едно другомъ ни верни, ни постоянни ни срећни быти. Глупость и будалаштина најглавни є у браку изворъ свакога раздора и безпутнога живота. Само разумни люди знаду, шта є светиня, шта ли є постоянно поштованъ, и кое су нѣине дужности, по којима имъ се валя владати, да су у

своѣмъ домаћемъ станю срећни и предъ светомъ пажени и поштовани. А глуши, ветрености и неразумни лако прелазе границе свои права и дужности, и постаю нерадни, убоги, неверни, непостояни, зли и опасни, а тако и несрећни и неваляли. Лако се не може наћи, да будале и неразумни у браку лепо и срећно живе; особито гди една страна глупошћу и безумљемъ другу претеже. А кое су будале паметанъ и валянъ породъ одраниле и воспитале? Воспитаванъ добре и честите деце најтежій е посао и највећа дужность родитеља. Оно е пуно тешкога бремена и велики брига и за најболъ и најпаметниѣ родителъ; а за безумне и будаласте дужность е, кою они не разуму, и посао, кои никако не уму ценити и као што валя израдити. Колико бы валянии, вредни и паметнии люди на свету данасъ было, да су имъ родителји паметни и мудри были, кои бы знали, како валя децу одранити и воспитати, да люди постану, као што ии Богъ, отечество и нѣинъ животъ жели имати? Зрелость дакле веба и памети богати е убрачноме животу изворъ среће и доброга станя како за супруге тако и за нѣино потомство.

г) Треба да су мужъ и жена са станъмъ едно другомъ одъ прилике еднаки и равни. Редко е срећанъ животъ у браку, кадъ е една страна или много богатія или родомъ много већа, него друга. Особито тежакъ и мучанъ бива животъ, кадъ е женска пола збогъ свое некакве госпоштине и збогъ свогъ блага, кое е донела, поносита и бесна, па сво-

га сиромашніега и манѣга мужа съ тимъ кори и дави, што мысли и разглашуе, да га е она честитымъ и среѣнымъ учинила. Зато е боль, да свакии младићъ, кои е науmio женитисе, себи прилику, а не таку жену тражи, коя е или врло богата ил' родомъ много вышша, него што е онъ самъ. Но и свака женска младость и лепота нека се чува одъ мушке госноштине и богаштине; еръ и она редко зна, како валя сиромашку, али способну и добронаравну, лепоту ценити и пазити. Само една права и чиста любовь, кою разумъ руководи, може ону неприродну нееднакость станя и племена покрити или избрисати, и среѣный бракъ између нееднакии младенаца произвести и сачувати; еръ она не зна, шта е благо и величество, но тражи само срце, и оно, што се допасти и миловати може. Иначе еднакость, или найпосле не велика различность, станя и рода найлакше у браку среѣно, мирно и постоянно, срца и душе мужа и жене у едно веже; еръ се у нъойзи обычно, кое крвлю кое воспитанѣмъ еднаке склоности и еднаке памети раѣаю и развѣаю. Колико незгода и мука само потребе живота нееднакога станя и племена не чине?

Но главный темель и найвеѣа потреба свакога брака наравно е само

д) чиста и права любовь. Нъомъ све оне друге потребе оно постаю, што треба да су: стубови тврдога и среѣнога брака. Безъ любви узаймичне и меѣусобне нема яке слоге и свезе, нема мирнога и задовольнога живота. Безъ любви се две у нарави не-

еднаке душе една одъ друге одбѣлю; нѣине се склонности замршную и испрекрштаваю, желѣ тую и кваре, а свымъ тымъ срца одвояваю, права и дужности како домаѣга живота тако и родительскога круга газе, презиру и уништожаваю. Безъ нѣ бракъ бѣва пакао незадовольства, раздора и сваке беде и несреѣе. У крайной нужди безъ любви, али опетъ само помоћу памети и юначкога трпежа, бракъ може између мужа и жене неко поштованѣ и узаймично помаганѣ произвести и одржати, но обычно безъ срдачне радости и праве любовне среѣе. Али гди се мужъ и жена изъ праве и пламене любви у едно неразлучно брачно лице вежу, онде бракъ постае и есте правый рай на овомъ стегу, пуњъ задовольства, радостій, благослова и сваке среѣе. Срѣ е любовь сунце и посластица свакога а особито брачнога живота: она нарави, срца и желѣ слаже и блажи; она теготе живота и домаѣга станя олакшава; она силу и волю дае, да се многе, кое се у браку наоде, дужности лакше и болѣ испуњаваю; она е у среѣи и у здравлю радость и веселѣ, а у несреѣи и болести верна и постоянна помоћ и подпора; она е едномъ речи како за супруге тако за нѣинѣ породѣ мати сваке среѣе и свакога напредка. Другъ друга валя да люби; кои се милую, ако имъ е у осталомъ и мучно, опетъ су баръ у полакъ среѣни.

Бракъ дакле, кои се по овимъ потребнымъ и нужнымъ свойствама веже, не само што е природанъ, и по закону и разуму о-

снованъ, но юшъ е и главный temelъ како целога човеческога рода тако и сваке пособне државе и грађанске дружине и общине. Родители зато е особита дужность, да се стараю, да њини млађи у добаръ и срећанъ бракъ ступаю; найвыше съ тымъ, да младость, коя юшъ искуства и зрелога разума нема, одъ неприродне и несрећне женидбе и удадбе чуваю. Младенцы, кои су већъ у зреле године дошли и кои се искрено милую, не имаюћи ни каквы тешки између себе незгода, одъ кои бы имъ у будуће бракъ несрећанъ могао бити, нека у њима, у своимъ родительима, никакве непријателъ и препоне немаю; но много выше нека су имъ они помагачи и основатели како живота тако среће и напредка његовога, доброга и срећнога брака. Нужне само потребе уживаня или добаръ начинъ живота, и особито склоности срца, нека они траже, а не задоволяванъ њинога не знамъ каквогъ интереса, или пріятельства, или њине ћуди. Тешко њима, кадъ су они узрокъ несреће и тешкога живота њини млађий у браку, у вечной овой свели, кою само онай одъ самы криво грозный човекъ са своіомъ смртоносномъ косомъ пресеца! Но будући да има много млада людій, кои су юшъ съ памећу зелени, невешти, и кои слабо мотре на нужне потребе, и слабо знаду, коя їи права и кое дужности у браку чекаю; то су родители дужни, такове задржати одъ сваке свезе, коя само слепомъ можъ бити и неразумномъ любовый желы законнымъ бракомъ постати. Ерь докъ пламень

прве любви у младости букти, обычно се чини, да и на свакомъ трну руже цвѣтаю, а текъ почемъ се онъ стиша и мало смири, покажусе тешке оне потребе и дужности и желъ, одъ кои и животъ и среѣа нѣгова у браку завыси, и кое сама ватра любви, коя и тако обычно временомъ ако не слабя а оно опеть блажія быва, безъ осталы свойствъ, потреба и способностейъ никако неможе наћи и као што валя испуњавати. Међу овимъ млађима особито имаю родители право, свое старинство и свою власть показати, и неразумный за нѣи бракъ уништожити, а онай пронаћи и осяовати, кои природа и память одобрава, и кои среѣу и добаръ животъ раѣа и умложава. И власти државне по мудрымъ законима имаю право, законый и полезный бракъ бранити и распространявати, а свакий беззаконый и шкодльивый, као што є многоженство, безженство и безчестно саставляѣ и живльѣѣ мушки и женски лица, забранявати и искоренявати.

Бракомъ, као што га разумъ и законъ светый зактева, две поле, мушка и женска страна, саставляю єдну неразлучну единицу, єдно лице, у комъ се две душе и два срца у єдно сливаю; зато у светомъ браку мужъ и жена єднака права и єднаке дужности имаю и имати мораю. По праву нѣиномъ природномъ могу они єдно одъ другогъ свашта зактевати, а по дужности, коя є съ правомъ свезана, свашта могу и мораю єдно другомъ чинити, што конаць брака, кои радость и среѣу како нѣину тако и нѣинога порода, као

што смо выше навели, налаже, прописуе и зактева. Слобода лична еднака имъ е, како годъ што имъ е и зависимостъ по праву и дужности еднака. Ако и есте мужъ, по сили нѣговога разума и нѣговога карактера, у домаћемъ животу и стану старія и яча страна, коя властъ и право има, руководити, заповетати и правителствовати; опетъ зато жена, као друга нѣгова половина, ни е нѣговъ робъ или слуга. Границе нѣине слободе и зависимости едне су имъ: што е жени забранѣно, мужу не може бити допуштено, и што мужъ може чинити, и жени е слободно учинити. Само нѣине дужности неку разлику у томъ производе. Мужъ тече, а жена чува и штеди. Жена зактева, а мужъ налаже. Мужъ строгій поредакъ оће, а жена чува образъ. Мужъ се промеће, а жена угађа. — Колико е жена свога мужа дужна назити и поштовати, толико валя и мужъ своју жену да пази и поштуе. Робско презирањ и држанњ жене, еданњ е одъ првы знакова суровости и варварства. Честь и цена одъ обадве стране еднака е у браку. Трудъ и иманњ такођеръ е еднако међу нѣима поделѣно. Особито права и границе верности нѣе ни мужу ни жени слободно прегазити. Ништа у браку не може тако сву сређу и савъ миръ живота нарушити и упропастити, као презирањ любви и неверство. Тешко оной кукњи, у којој међу супрузима нема тврде любви и верности.

Ако и есте правый бракъ по закону свагда вечита свеза, то се онъ опетъ може,

кадъ тешки узроцы навалюю, али само силомъ законе власти, раздрешити. Кадгодъ супрузи збогъ њиной убитачной неспособности, болести, неваляства, и други велики узрока не могу онако живыти, као што закони брака и њговъ конацъ зактеваю, могу, да небы тешко зло и пропасть произишла, одъ суда и одъ власти искати и допуштень добыти, да се распусте. Но сами се по својој вољи никако не могу одвојавати и распустати.

Право родителя и деце.

У родномъ браку природа оснѣва нову дружину, дружину фамиліе или рода, у којој мужъ и жена, као родители, старешинствомъ владаю и управляю, а њинъ породъ, као млађи и деца њина, њи слушаю и одъ њи сваку помоћ потребую и очекую. Ништа у свету и животу човечиємъ не лепше, чудне, силне и постоянне, одъ любовной и склонности родителя према њиномъ породу; ни у чему не природа толику мудрость и силу показала, колико у везаню срца родителя за њину децу и за дечину срећу. Нити има што племенитіе ни заслужне одъ имена родителя и њиной дужности, какогодъ што ништа не лепше и болъ одъ покорности и послушаня деце. Дружина, која е одъ родителя и њине деце састављена, дѣло е саме природе, која јој дакле и нужна права, по којима јој се владати и држати

валя, наравно дала; а съ правама тимъ су и дужности нѣне на найтешный начинъ скопчане.

Одранити и воспитати свою нежку и неuku децу, прва є дужность родителя, кою имъ найглавнѣе право порода налаже, кое исти родители у природи, у нѣиномъ срцу, у концу брака и у отношеню, у комъ као грађани према државе стое, лако могу наћи. Но збогъ те велике и важне свое дужности и родители имаю право, она средства и онай начинъ употребити, коя имъ се найболя чине, да могу свою децу онако одранити и воспитати, као што нѣима будућа срећа и надежда како човечества тако грађанства жели и очекуе. У овомъ пакъ праву лежи власть родительска надъ породомъ, власть очина и материна.

Силна она любовь родителя према децы, изъ кое они за нѣи млоге бриге и муке подносе и свашта трпе и жертвую, дѣйство є тайности природе, и првый свой temelь на свакий начинъ у рађаню и пореклу има. Но осново онога родительскогъ права и оне нѣи дужности найвѣше у томъ лежи, што су деца, кадъ на светъ дођу, јошъ нежка и неразумна, сасвимъ малолѣтна, па не могу наметну и слободну волю имати, ни своя права познати и употребити, по којима бы у свету обстати и живити могла. До пунолѣтности дакле, или до онога века и стани, у комъ човекъ већъ свою снагу и слободну волю има, и у комъ већъ нѣговъ разумъ дознае и зна, по којимъ дужностима и правама валя му и

може, као зрео човекъ и грађанинь, живити, све еднако стое деца подь владомъ и руководствомъ нѣины родителя, кои се међутимъ о нѣиномъ потребномъ воспитаню стараю и старати мораю. Али ако и могу родители, како имъ драго, у воспитаваню нѣине деце поступати, то оцетъ и они у той нѣиной власти и слободной воли по закону природе свое границе имаю: они не могу свою децу ни на зло воспитавати, да неваляли и опасни люди буду, нити могу съ нѣинымъ животомъ, као каквымъ другимъ иманѣмъ располагати; ерѣ животъ свакога у Божіой руцы и у власти државнога правосудія стои. Родители имаю право на свакій разумный и праведный начинь само о срећи и добромъ станю нѣине деце старатисе; а животъ и смръть не стои ни у нѣиной власти ни у нѣиномъ праву. Юшь државна власть има право, децу одь свакогъ злоупотреблѣня родительскогъ старешинства чувати и бранити.

Што старія и зрелія векомъ и памећу деца бываю, то се выше власть родителя у управляню живота нѣинога умалявати мора; и кадъ нѣинь породъ већъ у векъ пунолѣтности, кои закони државни обычно назначаю, ступе, онда скоро сасвимъ престае. Пунолѣтни или дозрели люди већъ имаю право, свой родъ а и родитель свое, ако имъ се свиди, оставити, и нову за себе фамилію, бракомъ, основати, и по слободномъ своевольномъ избору живити, кућу кућити, и дужности како домаће тако и грађанске испуњавати.

За време малолетности или неякога века имаю родители право, одъ свое деце сваку покорность и свако послушанѣ зактевати; ерѣ иначе они не могу оно постиѣи, што желе и што имѣ дужности налажу, добро одранѣный и воспотанѣый породѣ, кои бы у свое време среѣанѣ, а за нѣину старость поуздана подпора и за граѣанство државно полезный и вредный членѣ, могао быти. Деца дакле мораю своимѣ родительма послушна и покорна быти; она треба свое родительѣ да пазе и изѣ свега срца да поштую и милую. Никадѣ да имѣ волю не кваре и да имѣ се не противе; докле се годѣ за нѣи родительски стараю и бригу воде. А у време снаге и радного разума, треба деца старость и слабость нѣины родителя да подпомажу и заслаѣую, и съ тимѣ оно опетѣ врате, што су одѣ нѣи примили, негу, любовь и сваку добротворну и милостиву помоѣ.

ПОДАРАКЪ МОМЪ ОБРАДУ.

Ніе, што є, и што ніе, требало бы да є. —

Драгій мой пріятелю! Твое станѣ є светло и пребрано, твои су при'оди доста велики, среѣна є твоя лепа и поуздана. Али мени никаква трговина добитке не носи, никакве ми ливаде и нъиве не роде, нити ми се гди каква стока плоди и гои. Сва моя имовина, цело мое благо, еданѣ є мой трудъ и радъ око болестника, коимъ само толико добивамъ, колико ми за умѣрено стегнутый животъ мога станя и реда треба. Да ме свакій, око кога устаемъ и радимъ, онако наградити може, као што бы ємачно 'тео и желіо, млого бы ми лепше и болѣ было. Млога є сиротиня, коя муке тегли, и одъ мене помоћи тражи. Па ко бы тако грозанѣ могао бити, да слабымъ и танкимъ людма болѣтице раз-

гна, или и самъ животъ кадшто сачува, а после немилостиво, да имъ сва скоро средства за животъ и ужитакъ узме? Теби е, милый брате, познато, да мени колико болестъ толико и сиротиня мое браће и мои бльижньи силну тугу и жалостьъ причинява. Колико пута я, пошто ми е трудъ мой око болестника срећный край крунисао, съ едномъ благодарномъ сузомъ, или съ еднымъ само искренымъ увераваньмъ, да ће мое старань и лечень у признателномъ спомену за дуго кодъ ньи трайти, задоволянь, и, веруй ми, подпуно задоволянь бывамъ!

Каквый бы ти я дакле, драгий мой, у овомъ момъ станю другий даръ могао дати, него што су ови листови, кое ти за знакъ нашего пріятельства драговольно подносимъ, и надъ коима твое мени мило и драго име стои? Ты си ме већъ выше пута, на лепу мою радость, уверавао, да си и досадаше мое књижевне послове съ братскимъ задовољствомъ читао, и доиста много, што се у ньима наоди, безпристрастно одобрио. Я се надамъ, да ћенъ ты и у овой моіой књизи мыслий и стварій наћи, кое ће ти се допасти; ерь се я све выше и выше трудимъ, да е оно, што пишемъ, доиста згодно, истинито и полезно. Да я у момъ званю и узъ мой посао выше времена и комодитета могу имати, уздамъ се, да бы не само теби, као момъ пріятелю, но и остальмъ моимъ читательима болъ и выше мого угодити. —

Непрестанымъ скоро путованьмъ одъ наймирниѣга места могъ пребываня удалень, по-

сломя и бригомъ у моіой служби око првы овдашнѣи Старешина забунѣнѣ, и найпосле сваке скоро потребе за писанѣ кнѣиге, често и саме столице и астала лишень — оцетъ самъ у време краткога одмора читао дѣла славногъ оногъ Римскогъ Поете, довольно у целомъ изображеномъ свету познатога 'Ораца. Цео нѣговъ лепо и оштроумно израѣенѣи посао нѣе за сваку главу; али онѣ оцетъ има у нѣму доста мыслѣи, кое свакиі може разумети, и кое свакиі треба да зна. Неке одѣ овы нѣговы лепы и полезны мыслѣи я самъ се овомъ приликомъ и у овомъ момъ станю потрудію, за мое миле читателѣ употребити, наравно не да ии съ високомъ ученосћу истолкуемъ, но нѣинымъ поводомъ оно само да имѣ саобнитимъ, што мыслимъ да є добро, полезно и потребно. Чисто моралнѣи конацъ непрестано ми є предѣ очима быю. Кратакѣ и ясанѣ у свакой врсти самъ тео быти. А ако самъ коегди и далѣ ишао, негѣ што латинске оне речи кажу, мыслимъ, да ће ми се изѣ тогъ узрока опростити, што самъ навалице прилику тражію, да іошѣ понешто наведемъ, што ми се нужно и полезно чинило.

Не само изѣ велике мое любви кѣ теби, драгѣи мой Обраде, но и из сматраня, што ты много уважавашѣ старога классика 'Ораца, теби я прѣятельски ове листове посвећуемъ и на дарѣ носимъ. Мило ће ми быти, ако дознамъ, да си у нѣима повольо што и твога срца достойно нашао.

I.

*Virtus est, vitium fugere; et sapientia prima,
Stultitia caruisse.*

Све, што живи, у непрестаномъ се раду наоди. Нигда у животу нема онога одмора, у комъ бы силе сасвимъ почивале. Смрть само прекида свакій радъ; еръ е она свршетакъ познатогъ намъ живота. Па што е животъ снажнии и благороднии, то е и радъ нѣговы сила веіи и важнии, а и одъ выше способностій и струкова сложенъ.

И човечіи животъ е непрестано появлянѣ нѣговы сила и способностій. Али као најблагороднии животъ на овомъ свету, има онъ највыше способностій; дакле и највыше родова животнога рада. —

У душевномъ нѣговомъ кругу, две се стране особито одликую. Една представля появляни мудрости и добродѣтели, а друга лудости и погрешака. Она води слави и срећи, ова незнатности, ругоби и несрећи.

Ко се дакле укланя одъ погрешака, или ко се чува, да не погрешава, добродѣтеланъ е; дакле и добаръ и срећанъ. Еръ нечинивши никакво зло, мора добро чинити, будући да силе, по онимъ горњимъ речма, никадъ не престаю радити. Кадъ силе разума и срца не погрешаваю, онда добродѣтельно раде; еръ иначе шта бы друго чиниле? Ништа не чинивши, быле бы ништа, быле бы мртве.

Ко неправду не чини, праведанъ е; ко не грозанъ и тврдъ, милостивъ е; ко не лютъ, благъ е; ко не лажа, истину говори и милуе; ко удворно не ласка, правъ е и искренъ; ко не завиди, задоволянъ е и радуе се, кадъ е братъ нѣговъ срећанъ; ко се не опія, трезанъ е и валянъ. — Добродѣтель не мора свагда сјаина, велика и необычна бити; и у обычномъ животу има добродѣтели, те јошъ много. —

Но будала и лудъ човекъ нигда не може бити добродѣтеланъ. Разумъ само, као што валя, разликуе добро одъ зла, и лепо одъ онога, што е ружно. Лудостъ е мати покртаня и погрешака, па и зала. Мудростъ погрешке и неваљалства разганя, као сјаино сунце густый мракъ.

Зато се вели, да е онай већъ доста мударъ, кои не будаластъ или лудъ. Но што е выше ко изображенъ и дотеранъ, то се выше разумомъ и мудрошћу одъ осталы людій одликуе; па тако и съ добродѣтельнымъ владанѣмъ и животомъ.

Има людій, кои се нису многимъ и високимъ наукама просветили; али кои су зато опетъ разумни и добри, имајући одъ природе лепу паметъ и поштено срце, и одликујућисе съ првомъ мудрошћу, која е онде, гди лудости нема. И они су дакле добродѣтелни люди; еръ редко греше, и то обычно безъ вреда и штете за себе саме и за нѣине ближнѣ. —

Онај родъ лудости или глупости, која зато само не погрешава, што не уме и што

силе нема, да зло какво учини, ніе никаква мудрость, никаква добродѣтель. Добродѣтель съ намеренѣмъ добро чини, и зна, шта чини: вѣвъ радъ ніе празнина и ништа, као оне глупости, но родъ способности и силе. Нерадна глупость само два скока има до грѣя и неваљмства, одъ кои се еданъ зове суевѣріе а другій безумне страсти. Она маомъ по-срнути може, и врло е редко появльнѣ у човеческомъ животу. —

Зато буди мударъ, па ћешъ бити и добродѣтеланъ!

Али одъ све невољъ не погрешавай, па ћешъ доста добаръ и поштень бити, и не буди будала, па ће те светъ за доста паметна и мудра држати!

Ако не умешъ и не можешъ, добро и паметно што учинити, а ты немой ни зло никакво лудо чинити!

III.

Nave ferar magna an parva, ferar unus et idem.

Нигда се выше непостоянство човечіе нарави не показуе, него кадъ се домаће или светско станѣ людій меня. Реко бы, да се съ пременомъ званя, титула и иманя, и сама крвь у жилама меня.

Ко е као селякъ или простъ човекъ быо простодушанъ, благъ и праведанъ, кадъ се срећомъ или случаемъ узвыси и погосподи,

обычно постае претворанъ, суровъ и неправеданъ. У сиротини є човекъ не редко безазленъ, гостолубивъ, милокрванъ и поштенъ; а кадъ се пришкомъ обогати, учини се лукавъ, упоранъ, тврдъ и сребролюбивъ. Много пута се чини, као да доброта и невиность найрадїе у малымъ и простымъ кућама, у којима никаквога дрорскогъ накита нема, себи седиште и легло тражи: истомъ као да є изъ велики домова много оно и богато покућство и посуђе, само да бы оно доста места имало, онамо гони и пресељава. Реко бы, да свака скоро блага добродѣтель одъ среће и госпоштине, која се съ многимъ ситницама мора забавляти, онамо бежи, гди се јошъ природна простота и малешность наоди. И право; еръ шта бы она, кукавна, имала, да јошъ ни нѣ нема? И благо нъой; еръ шта може болѣ и лепше имати одъ нѣ? Блажени прости!

Но и натрашке кадъ се иде, обично опетъ тако бива. Марянъ, великій тровацъ, живіо є, ако не и за друге, а оно баремъ за себе и за свой домъ богато, весело и раскошно; али истый Марянъ, после као пострадамый трговацъ, падне у очаяніе: онъ изгуби срце, кое му є пре ласкало, да ће за нѣга довека небо пуно гайдій бити; тешко му буде, мрїій лебъ ести и ладну воду пити, узъ то јошъ на тврдой постелїи или на меканой трави спавати, и просто руо носити. Онъ се најпосле одъ малодушія згране, и самъ обеси. — А колико є ный одъ велике господе, одъ свакеякогъ реда и ношива, у несрећи нъиной, која ѿ є съ престола старешин-

ства, блага и поноса сбацила и у узану сиротиню преместила, — малолудѣ, брига, измышльный срамъ и тешко тугованѣ упропастило, неке лудиломъ а неке своеубиствомъ! Примери су многи и жалосни!

Али онай є мени правый юнакъ и мударъ човекъ, кои свагда остає онакій, каквый є и каквый валя да є, возіосє онъ на великой или на малой лађи. Мой Србскій Меценъ є великій Господинъ и богатъ човекъ; али зато опетъ онъ сиротиню не презирє, лудо се не поноси, и милостивъ є, кадгодъ є коме милость одъ нѣга нужна. Онъ се и на малой лађи возіо; па зато опетъ се и садъ, кадъ на великой лађи преко чудне реке живота броди, своимъ непроменѣнымъ срцемъ труди, да све еднако онай истый добрый Меценъ остане, кои правду и заслуге и свой родъ любви, безъ свакогъ поноса светскога и безъ сваке лудє гордости. Онъ є засведочіо, да є нѣгова лепа наравъ тако постоянна, да є никаква премєна станя нѣговогъ ніє у станю преиначити.

А не велимъ, да наука и обычай неће у нечемъ наравъ човечіо манѣ или выше преокренути, а не таимъ, да свакій скоро човекъ съ пременомъ свога станя не мора неку премену не само у свомъ споляшномъ владаню но и у осећаню свомъ отрпшти. Сръ є наука една мука, а одука две. Али мудрость и поштенѣ и узъ то зактева, да паметь све еднако добра и срце све еднако снажно и поштено у свакомъ станю и случаю остане. Како є селякъ живіо, онако войвода и кнезь

не може живити; како се трговаць владао, онако се великій судія не може владати. И као што се светска срећа светлила, не може се онако нужда и несрећа светлити. Али доброта, поштенъ и паметь свагда може равна и еднообразна бити и остати. Мозакъ и срце ни свила ни вуна не преиначава.

Поштенъ и добаръ буди, како као малый тако и као великій човекъ!

Мударъ, праведанъ и любезанъ свагда да си, возіо се ты на господској лађи ил' на рибарскомъ чуну по мору овога живота!

III.

Cur

Quae laedunt oculum, festinas demere; si quid
Et animum, differs curandi tempus in annum:
Dimidium facti, qui coepit, habet; sapere aude:
Incipe, qui recte vivendi prorogat horam,
Rusticus expectat dum defluat annis: at ille
Labitur, et labetur in omne volubilis aevum.

Тако е! Трунъ у оку е горый, него греда лудости и суевѣрја у мозгу; чиръ на буту е теже зло, него глупость или високоумъ у глави, или лютина и неправда у прсима. Но и то нека бы! И трунъ у оку и чиръ на боку боле. Зло е зло, па га гонити валя. А што свакій не зна, кое зло најпре, душевно ил' тѣлесно, веће ил' мањ, искоренити треба, томе се много не чудимо.

Али ево невољъ веће! Една мала чибуљница на усуканомъ носу или на гладкомъ образу, гора е кадишто мука, него лакоумъ и шупљина у глави, или ругоба непостоянства и поносите гордости у грудима. Една брадавица на утегнутомъ челу или на меканој руци, већа е напасть, него будалаштина или тама у мозгу и зле страсти у срцу. —

Драголюбъ е младъ али ветренясть, неизображенъ али углаженъ, подашанъ али и раскошанъ, удворљивъ али и непостоянъ, одевенъ али и поноситъ. Онъ све то у огледалу свога владаня може видити, и свака проста и паметна душа све то нѣму показуе. Но нѣму зато опетъ нѣ мило, свое слабости видити и признати, или ако кое кадъ мало и осети, опетъ, изъ велике према нѣима любви, вели: „е, па ништа зато; има се кадъ јошъ и мудровати!“ Тешко е очи ума отворити, и свое изнутрашнѣ ляге и недостатке угледати. А најтеже е Драголобу; еръ онъ највећу часть свога времена у гледаню у свое стаклено огледало троши. Садъ, као и выше пута, оно е нѣму искрено показало, да му е една мала чибуљница надъ танкимъ и лепо усуканымъ наусницама пакосно ђипила. И онъ се страшно узнемири, па викне: „Јо мени, злосрећноме, каква е то садъ опетъ напасть? Шта ће та ругоба на момъ лицу? Кудъ самъ садъ овакій пристао! Коя ће девојка у мене погледати, да се не згрози? Мое весело друштво неће се уздржати, да ми се не смее, кадъ ме овака види. — Дай, слуго, онога мелема на свили; дай метни га на ову проклету ос-

цу, да се не види. О, гди ми лице овако нагди! — — Тако! Е, очіо ми, чини ми се, да самъ садъ іошъ лепшій.“ — Ено га, брате, како се чудно нашарао, па се шири као каквѣй паунъ. Онъ садъ мысли, да савъ светъ у нѣга гледа, и да се свако женско у нѣгову искрпльну лепоту залюбило. Како грозно дави онъ свое скупо време и свою срећу! И мой мудрый Велисавъ вели: „кукавна ветрогонъо, кудъ ти године лепога пролећа твогъ живота пролазе? Садъ, кадъ є време, ты не сеешъ ныву памети и доброга живота: а ено, гди ти иде есень века, кадъ ћешъ за то просити, и сиротовати, па опетъ выще изруганъ него пожалованъ бити. У твоіой будалаштини, ты садъ никакво зло не осећашъ, али неумитно време иде, кое ти тешко и мука пуно бремя носи, и кое ће те съ не-престаномъ казни пытати, шта си у младости радіо, и гди ти є память, коя бы ти садъ помогла и миранъ ужитакъ дала. Лети, лети садъ, ерь си пуно ветра; ал' ћешъ скоро исгурень и намучень натрашке милити!“ —

Бодинъ є помоћу следе среће постао господиномъ и старешиномъ. Но онъ є глупъ, гордельивъ и немилостивъ, строгъ и неправеданъ, говорльивъ и сребролюбивъ, и преко мере лютъ. Онъ є съ овымъ своимъ господскимъ свойствама задоволянъ; ерь іошъ до садъ ніе ни едномъ осетіо, да є нѣговъ мозакъ недотеранъ и болестанъ, па да му се лечити валя. Многи се одъ нѣга клоне, као одъ кужна или згранута; то онъ види, али іошъ не осећа, и мысли, да то величина и

сѣйность нѣгове власти чини. Нѣму е, о жалости, една гучица кодъ ува на образу нараст'ла, и на оку му е еданъ ечмикъ отврднуо. Кудъ ћешъ горе! Шта труда и трокшова онъ себи не чини, да се овога зла еданпутъ отресе! Онъ е до садъ већъ сто людій осиромашіо, трошећи на лекове и на вражанѣ за ону свою гуку и за свое нагрѣене трепуше; онъ свакій данъ по сто пута намешта свою косу и капу, да се онолика ругоба на нѣговомъ лицу не види. — О, Даворе, а кадъ ће Бодину на умъ пасти, да се опамети и да добаръ човекъ постане! Јошъ онъ никакво зло не опажа, еръ у нѣга нема ни памети ни срца; али нашъ старацъ Велко, кои е млогима будућу имъ судбину предсказао, вели, да онъ већъ види, гди се небо Бодинова живота почело облачити, па да ће скоро страшно време бити, у комъ ће зацело громъ нѣгове лудости и сиротинске клетве и нѣга, и нѣгову паметъ и госпоштину, згодити и упропастити. —

Тѣлесный боль е истина тежакъ и мучанъ, и треба намъ се старати, да се и одъ нѣга часъ пре спасемо. Али душевна болестъ и немоћъ свагда е гора и мучнїя, еръ одъ нѣ зависы и срећа и несрећа целога нашегъ живота. Зато намъ се трудити валя, да се, што пре и боль можемо, одъ свега онога излечимо, што душевну нашу наравъ мучи и ружи. Само здравый разумъ и добро срце нашемъ животу постоянство и добро станѣ дае. Будалаштина, коя разумъ помрачава и болестъ ума причинява; страсть, коя срце

квари и болестъ нарави раѣа, нѣ само животу, но и имену шкодљива и опасна: она е непријатељ и убійца сваке добродѣтели и сваке среѣе.

Главно средство за сваку душевну болестъ изображенъ е и науке, коима се срце облагорођава и разумъ просвећуе. Ове науке, особито кадъ имъ добри примери помажу, разганяю и истребляю глупость, суевѣрје, лакоумъ, пустоумъ; гордость, злобу, неправду, упорство и лотину нарави, а на место нѣи подижу и умложаваю бистроту разума са свима нѣговимъ полезнымъ способностима и силама, и доброту срца са свима нѣговимъ лепымъ добродѣтелима, дакле и главне изворе среѣнога и управ' човеческога живота.

Но животъ е кратакъ, неволъ су велике и средства су тешка; зато оклевати и време светла и прилика на године никако не треба одлагати. Зло обычно бива, животъ е свакій данъ краћій, и време безъ повратка пролази, па за немарность и лудость све веѣе и веѣе беде доноси.

Одважитесе само најпре валя јоначки, па съ тврдомъ вољомъ оно, што е паметно и добро, започети. Ко е свойски и ваљано почео, што му учинити треба, у полакъ га е веѣ свршио. У добру и самъ Богъ човеку помаже. Свакій е почетакъ тежакъ; али е свако напредовањ лако и полезно, само кадъ се правымъ путемъ иде и разумно ради. Мы смо ради нашу душу очистити, умъ нашъ просветити, срце наше облагородити, и тако добро и среѣно живити; па може ли намъ

што за овај коначъ тешко и мучно бити? Зноимо се за лебомъ; а зашто се не бы зноили, да будемо добри, паметни и срећни? —

Бью еданъ селякъ, кои е едномъ путуюћи на некакву реку дошо. „Прећи се,“ вели, „преко нѣ, видимъ, овако не може. Дай да седнемъ овде на обалу, и почекамъ, докъ та вода нѣомъ не протече, па ћу после сувымъ лако на ону страну.“ Па скине торбу съ леђа, спусти се на землю, и, наслонивши се на руку, стане чекати, докъ сва вода рекомъ не прође. Али она свеєднако тече, и тећи'ће докъ е сунца и месеца.

Овомъ простомъ селяку сви су они равни, кои одъ дана на данъ, одъ године до године оклеваю, па да се едномъ почну поправляти и дотеривати. Докъ ово и оно време дође, докъ ова и она година прође, па ћемо гледати, да другоячје буде, и да паметнје и болъ почнемо живити!“ Тако само глупый простакъ и немарљива будала говори, кои на брегу реке времена седи и чека, докъ оно време протече, кое га съ будалаштинама и неваљалствама вара и рани; а оно дође, кое имъ се свиди и лако укаже. Но у немарљивомъ чекању оно заиста нигда неће протећи, већъ ће тећи и опетъ тећи довека — или до њине смрти.

IV.

Ut jugulent hominem, surgunt de nocte latrones:
Ut te ipsum serves, non expergisceris.

Ко е устаоць око себе и свога посла, добро му е, и напреданъ е. Само немарљивъ, ленъ и глупъ човекъ обично страда и пропада. Врло е мало лодій, кое само слепа срећа држи.

Сви желимо срећни бити. Но срећа не пада съ росомъ изъ неба на насъ, нити е лежећи и дангубећи добити можемо. Трудити намъ се дакле валя, па јошъ вешто и мудро, ако смо ради, колико е могуће, честити и срећни бити. Ко е радъ немирну и валовиту реку живота срећно пребродити, мора свойски веслати и зноитисе. Налако се крозъ овај животъ не пролази.

Ко чека и зактева, да га све другій помогне и послужи, ленъ е или глупъ, па зато готово увекъ и несрећанъ. Ко самъ себе послужуе, најбољо послугу има. Послуга се чини не само рукама но и памећу. Руке се могу и мораю кадшто и одмарати, али паметь свагда треба да ради и да служи. Гди млађій раде, увекъ добро раде, кадгодъ господаръ нѣинъ на нѣи пази, и својомъ вољомъ и памећу их упућуе и помаже.

Човеку много коешта треба, докъ на овомъ свету дотле дође, да може мирно и срећно живити. Зато му много и устаяти и радити валя. Безъ зноја на лицу нема правота и дуговечнога живота.

Одустати одъ свога рада и посла нигда, особито сасвимъ, никако не треба. Еръ зло, како нађе какву яму, одма се провуче, и после нашу срећу као живина труе. —

Устай, те самъ себе послужи; еръ е твоя само послуга за тебе не само найболя но и найправія. Човекъ самъ себи найзгодніе може угодити. Ко ће самъ себе кривити, ако кадъ емачно у нечемъ и погрешити? И у томъ ћешъ много добити, ако се не будешъ морао на друге лютити. Свакій себе најболъ познае, и зна, шта му и како му што треба.

Устай, па самъ за себе ради, особито око онога, што ти највыше треба и што е најважніе. Ты самъ најболъ можешъ знати, како и чимъ ћешъ твое здрављъ, твою срећу и честь сачувати и умложити. Другій ће пре погрешити, него ты у томъ, еръ нѣга толико не жуљи и не боли колико тебе; а кадъ се едномъ погрешити, велика се штета учини, коя се доста често никако не да накнадити.

Стараюћисе о свомъ добру и послу, и о своимъ дужностима, најболъ човекъ себе послужуе и помаже. Што ти валя урадити, ради, па ћешъ бити послуженъ и намиренъ. Но

Ено пустаія и разбойникъ ноћу устае, да убіе човека, за малу свою помоћъ а за великій свой грей и за свою несрећу іошъ већу! А шта Гойко ради? Сунце е већ одавно огрануло; савъ е скоро светъ одавно већ оживіо; вреданъ селякъ одавно већ та ре зной са свога угреяногъ чела. А Гойко

іошъ лежи! Разбойникъ оће да убіе човека: то є нѣговъ жалостанъ и грозанъ посао. Гойка є посао да призове свое млађе, па да имъ одреди, шта ће кои данасъ радити и чинити. Али млађи дангубе; стока дрежди ненапоена и ненаранѣна; башча стои неоплевљена и неполивена; нѣве леже неизоране и непосејане; деца вичу ненамирена и несмирена; люди чекаю ненаплаћени и неодпуштени: сви нѣгови лепи послови леже и данъ пролази, и Гойко свое време дави узалудъ. — Сунце се уздиже скоро до среде свога лепога свода, и Гойко ево садъ се већъ диже. Па шта ће садъ да ради? Онъ ће најпре да пита, ел' готовъ ручакъ? „Садъ ће бити,“ веле. Па ће да єде, да пиє, да пуши, да гата, затимъ опетъ мало да одпочине, па да проода, и најпосле — да запыта, шта се данасъ урадило и шта млађи чине? „Оно и оно су, кажу, урадили, и свакій чини, што може и што — оће.“ „Нека,“ вели Гойко, „данасъ нисамъ најболъ расположенъ; сутра ћемо видити, шта є и како є, и морамо гледати, да се не дангуби!“ Тако му є тај данъ прошо и другій дошо, и опетъ — тако прошо; па Гойко, као и до садъ, іошъ врло редко себе послужує. Разбойникъ є човека убіо; власть га є уватила и судила му: онъ ће свое злочинство до месецъ дана главомъ платити. Гойко нїє устаяо и радіо, да себе послужи; нѣговъ се лепъ посао запустио; време му є узалудъ пролазило; сиротиня га є већъ стигла и у тескоби штете и немарности уватила, па ће и онъ до месецъ дана сасвимъ да пропадне. —

Пустаія и айдукъ у ноћи се диже, да пустоши и люде убія; а Главашъ, кои є Господињъ и Старешина у народу, спава, лежи, дангуби, и неће да се послужи. Айдука є посао најнесрећни и најцрњи; државне старешине є најлепши и најблагословени. Па опетъ Главашъ, као немарљивъ и глупъ и рђавъ човекъ, неће да га ради; но у беспослицы свое време проводи, и мысли, да нѣгово само име или нѣгова заповестъ све оно учинити може, што нѣгово око, и нѣгово лично и точно старанѣ треба да сврши. Два човека се одавно тераю, и ево већъ є выше одъ три дана прошло, одъ како на судъ и решенѣ свое парнице чекаю. Садъ су се они скоро сами помирили; еръ су, толико дангубећи, сложно и еднако почели мрзити и зло срце имати на нѣинога немарљивогъ поглавицу и судію. Едномъ є некаквий крадљивацъ іошъ прек'юче на ноћъ све новце и потребне му ствари однео. Ево онъ, кукаванъ, іошъ и садъ предъ Главашевомъ кућомъ стои, и іошъ не може да добіе прилику, да му се потужи, и помоћи одъ нѣга потражи. До юче є крадљивацъ іошъ близу негди морао бити, а садъ є безъ сумнѣ већъ преко границе прешао. Гди ће га садъ наћи! Было, па прошло. На тай начинъ су се и неки убилцы сакрили и уклонили. Свака распра, крађа, превара, и млога друга зла у нѣговомъ се кругу и предъ нѣговимъ очима свакиј часъ догађаю; али онъ ништа не види, ништа не чуе, ништа не ради, еръ є немарљивъ, неваљанъ и неверанъ. Одъ тудъ се разуме и нѣго-

ва неправда, кою у свакомъ своемъ послу, кои кадкадъ свршуе, показуе: мити и дарови кодъ нѣга свакогъ скоро оправдати могу. — Али како ће се онъ за светину и за свое чиновне дужности старати, кадъ неће самъ ни воде да се напие, неће самъ ни да се обуче или очисти; но увекъ се у свакој ситници на друге ослања? Онъ е господинъ, па шта ћешъ выше. Али докле ће Главашъ све тако кметовави и господовати? Неће дуго, не бойсе; нѣгово се већъ много кодъ власти зна. Скоро ће она нѣму нѣно покровительство украстити; па да видишъ, шта ће онда нѣгови млађи и подручни люди съ нѣимъ да чине: како ће свакъ живыи на нѣга да викне и по нешто зло о нѣму да каже! А кадъ се свака нѣгова кривица пронађе, и онъ пострада, ко ће му онда бити кривъ? Кадъ не валяный устаоць око свои дужностей и послова быо, и дакле кадъ се не тео самъ послужити, нека пропадне и некъ иде безъ трага! —

V.

Parvum parva decet. —

Кадъ бы люди онако живили, као што е по нѣиноме станю и могућству пристойно, много бы се выше мудрости и добра, а мањъ будалаштина и незгода међу нѣима наодило. Ни у чему се вальда толико не погрешава, колико у пристойности владаня и живлѣня према

снази и стану, у кое є човека срећа или случај метнуо. Скоро нико не радъ, да се онакїй покаже, као што есте, и као што валя да є. Свакоме се чини, да є другога станъ и владанъ болъ и лепше, него што є нѣгово, и зато се свакїй скоро ушинъ, да є и онъ, ако ће само у нечемъ, као што су други.

Изъ тогъ се узрока после не само врло будаласте но и одвећъ шкодљиве непристойности чине. Мальшї оће да є великїй, а великїй јошъ већїй, и свакїй забораваля свой калупъ и аршинъ, съ коимъ бы му се свагда требало мерити.

Паметни люди истина жале оне, кои се не уму онако владати, као што имъ нѣино станъ и иманъ допушта; еръ они лако могу предвидити нѣину несрећу и пропасть. Они добро знаду, да за полетарце не високо летенъ, и да се безъ поуздане снаге не може на стрмену высину пеняти. Али обычни люди — а овы свагда найвьше има на свету — увекъ се нѣиной непристойности смею, и свагда имъ се ругаю. Доста ће често светина и саме вредительне погрешке другима опростити; али кадъ на коме оно спази, што є непристойно и подсмея достойно, нигда неће да опрости, но свагда се руганѣмъ свети.

Шта выше јошъ и саме будале се една другой смею, кадъ виде, да се выше пружаю, него што їи нѣинъ покровацъ покрыти може, и дакле да онако живе, као што имъ се не пристои и као што задуго живити не могу. „Гле,“ вели Видъ; „да чудно ти се нашъ Радо одео и накитїо! Како се будала ши-

ри и кочи; као да е онъ некакавъ господинъ, и као да Богъ зна какво благо има! А онъ е, яданъ, пука сиротиня. Па јошъ какве му альине жена носи; рекао бы у нѣга е ковница одъ дуката! Нека, нека; јошъ мало па ће и гуња желити.“ А Радо угледавши истога Вида на другој страни о нѣму говори: „Оно е нашъ Видъ; о да чудне будале на овомъ свету! Едва се видіо, да и онъ коју кукавицу на гомили има, па, ено га, већъ гради кућу као каквѣи Кнезъ, и яше коня, као истѣи войвода. Кућа му е одъ камена, а у кући нема ни камена. Атъ му нѣшти, а деца ће му скоро и суве прое желити!“

Люди, кои живе као што имъ кеса и станъ не подноси, праве су распикуће, и будале, кое обычно лакше у туђемъ оку шверъ, него у своме цео балванъ, виде. Туђа будалаштина нѣма скоро нигда не служи на науку. Други страдаю и пропадаю, и они свееднако онымъ истѣмъ путемъ непристойности и расипаня иду, на комъ се онымъ пострадамымъ смркло. Као да е најслађа стваръ на свету, изъ свога реда излазити, и онако живити, као што већи и ячѣи живе!

Славный онај грчкій Циникъ, когъ е дворъ едно буре было, скупѣи едномъ старешине града Коринта, да имъ едну важну истину каже. Они су знали, ко е Диогенъ, но опетъ помысле: ко не радъ, ново што чути? Па га запытаю, шта е? А онъ одговори: „Господо моя, я налазимъ за добро, да затворите оне ваше градске капие, да вамъ како савъ градъ на нѣи кудъ не утече!“ Па съ тимъ и оста-

ви посрамљене, и оде своимъ путемъ. Коринтъ градъ е онда бую маленъ, а капије су му оне старешине преко мере велике начинили были. И нашъ Циникъ е пуно право имао, еръ

За мале се малено пристои.

Кои су мали люди, нигда нетреба да се споредe съ великанима. Кои су слаби и сиромаси, нигда не валя да се упино, да живе и да се показую, као яки и богати люди. То е съ едне стране смешно и срамота, а съ друге шкодљиво и опасно. Еръ многи люди най-выше зато страдаю, што се не држе свога стани и могућства, но што и они оће онако да се владаю, као што други живе, кои су вештии, већии и богатии, него што су они. Жалостны примера ове истине толико међу нама имамо, да е доста, само здраво у светъ погледати, и одма се о нъой уверити. Што су старии оставили, што су многи трудови стекли, што се съ великомъ бригомъ и мукомъ заслужио, на тай е начинъ све лако и брзо нестало и пропало.

Свакиј то може разумети, да е болъ и паметније тио, мирно и задовольно до смрти живити, и онако се дуговечно владати, као што е нашемъ реду и станю, у комъ се наодимо, пристойно и прилично, него неколико година или само месеций, као што намъ не подноси, господовати и беснити, а после довека сирововати и мучитисе. Да не идемо дакле преко границе нашега станя и могућства, но потрудимосе, да смо свагда съ онымъ задовольни, што имамо, и што намъ е судбина дала! Да

се не учимо на госпошину и на раскошанъ животъ, кадъ нѣ за насъ и кадъ га свагда не можемо имати; еръ ће намъ, кадъ посрнемо и паднемо, сто пута теже бити недоскудице нашега малог живота и станя, у комъ иначе задовольни и срећни можемо бити! Свагда у памети имајмо, да се слепа срећа непрестано на колу обрће, и да сутра сасвимъ доле съ њоме можемо бити, ако и есмо данасъ горе у слави и у снаги были! Ко намъ може добаръ стати, да ће намъ довека и прилике и здрављъ служити, да можемо све славити, господовати и светлитисе? —

Кадъ за твою малу главу, малу капу тражишъ, а ты и за твое мало станъ и маленъ живљня начинъ угоди. Не пружайсе выше, него колико ти е покровацъ дугачакъ.

VI.

Quo pacto, pessime, laudas
Fortunam et mores antiquae plebis; et idem
Si quis ad illa Deus subito te agat, usque recuses.

„Свако лане было е болъ.“ То самъ јошъ у момъ детинству одъ мое бабе скоро сваке године могао чути. И она казиваше, да е ту речъ јошъ одъ свога деда выше пута чула. Безъ сумњ е и нѣнъ дедъ одъ свои старји научити морао. Еле, я мыслимъ, да Србскій езыкъ нѣ много старји одъ те половице! Па кадъ е тако, каква мора бити нѣна истина и важность!

То е истина, да мы на овомъ свету, у овомъ „долу печали“, выше жалостны и мучны него добры и веселы дана имамо. Свака жалость и туга боле; зато намъ се у свакой муцы и животъ тежакъ и горакъ чини. Но мы само оно, што насъ садъ боле и тишти, управо осеѣамо; али што е лане было и прошло, не осеѣамо, но само памтимо. А памтенѣ нѣ истый боль. Меѣутимъ и памтенѣ, кое такоѣе мучно може быти, съ временомъ се губи и быва свакий данъ тавниѣ. Зато намъ се после чини, да намъ никадъ ништа нѣ теже было, него ово, што садъ теглимо и трпимо; зато намъ се чини, да е оно, што е веѣъ прошло, све лакше было, него што насъ данасъ стиже и мучи, па велимо, да е свако лане было боль. Свако лане манѣ се зна и памти, а што е ближа ватра, то выше жеже и пали.

Заборавъ и надежда заиста су два дара за човека, безъ кои онъ никако небы могао живити. Ко надежду губи, губи и самъ животъ. И кадъ бы человекъ све оно еднако осеѣао и памтио, што му се у дугомъ веку збыло и учинило, доиста бы едномъ морао очаяти, и самъ себи пре времена край учинити. Одвеѣъ е мало людѣй на овомъ свету, кои могу реѣи, да имъ е за живота нѣина выше добро него зло было. У найвеѣой своѣй несреѣи и муцы, надасе человекъ, да ѣе му скоро морати боль быти, и како му боль буде, опеть у надежди мысли, да га ѣошъ и больи дани чекаю, и да му нигда выше онако наопако неѣе быти. Па у той лепой надеж-

ди мало помало забораваля оно, што е прошло, и што му е онако тешко было.

Но у овомъ сматраио то е само незгодно, што скоро свакиъ човекъ онда, кадъ му се опетъ нешто тешко и мучно случи, обычно малодушанъ бива, па себи свою тугу и несрећу, особито докъ на ново надежда свой добротворниъ ма неотме, много горе и црнъ представля, него што емачно есте. Зато, и што се пређашни догађаи заборавили, после онъ говори, да му е до яко све лакше и болъ было, а само садъ да му е најтеже и најгоре. „Свако е лане, вели, болъ было;“ као што е и свакиъ болъ, кои е већъ прошо, лакшиъ бую, него овай, кои садъ тегли.

Што су туге и муке, оне прошасте и ове саданъ, една на другу наличније, то е ова истина јаснија и тврђа. —

Добро намъ само треба знати, како е у свету пре до данасъ было, и какви су садъ међу нама обичаи и догађаи, па се нећемо лако преварити, да се на наша времена и станя тужимо, а само она прошаста, или стародревна да фалимо и себи желимо. — Што се мука и несрећа тиче, одъ како е света и века, свагда е нѣи овако и оволико было, као што ии и садъ међу нама има. Свагда се срећа съ несрећомъ, радостъ са жалосћу борила, и свагда е садъ една садъ друга побѣду добывала или губила. Одъ Каина и Авеля па до данашнѣга мноштва людѣи, то е свееднако обична судбина човечества была, и та ће му иста безъ сумнѣ довека бити. И зла и добра свагда се мора у свету узаймично наоди-

ти; ерѣ иначе добро што е, никако небы се знало и признавало. И ко не зна, да е то тако? — А обычаи и владаня? Обычаи су истина у различнымъ вековима различни были. Али ко ће доказати, да су свагда болши были, него што су ови наши и данашнѣга света? Може быти да су се неки мали народи, у некимъ малымъ краевима землѣ, за неко време у нечемъ болѣ и паметнѣ владали, него што се мы садѣ владамо; али цело човечество доиста се у свомъ владаню и у своимъ обычайма свагда тако показывало, да мы никако не можемо узрока имати, наше данашнѣ обычае кудити, и желити да се какви старѣи обычаи опетѣ поврате, и међу нама понове и уведу. Кадѣ нѣ на овомъ свету было ратова, буна, роблѣня, мученя, преваре, отиманя, лукавства, зависти, злобе, освете, гордости, слепаріе, болести, и іошѣ и други коекаквы зала? Было е кадшто и поболши времена, али зато опетѣ доякошнѣи обычаи нигда іошѣ нису тако леши, добри и чисти были, да ии мы за образацѣ добродѣтелнога владаня можемо узети, и за наша времена пожелити. Шта выше, чини намѣ се, да су увекѣ скоро грѣи и гори были, него што су садѣ наши, а особито данашнѣи углађены и изображены народа. Кадѣ е іошѣ изображенѣ, па дакле и култура и слобода, на овомъ лепомъ степену была, на комъ се садѣ међу нама и око насѣ наоди? Кадѣ су іошѣ люди оваке красне и славне потребе познавали, као што ии мы данасѣ познаемо и употребљавамо? Кадѣ е іошѣ животѣ народа и людій

леншій и безопасни бую, него што е садъ? Кадъ се болъ знало, шта е мое, шта ли е твое, него што се у ова наша времена зна? Исторія света вели: нигда досадъ! И самъ онай златный векъ, о комъ поете гатаю, много е мучни бую, него што е овай нашъ. Ако жели оне бакарне, гвоздене и пуке суче-вѣрне, оне среднѣ векове опетъ доживити, онай се заиста данасъ у найвећой тами глупости и слепаріе наоди. —

Зашто дакле, неразумный човече, фалишь срећу и обычае стары пуки и недотераны народа и времена, кадъ бы ты безъ сваке сумнѣ опетъ желіо садъ међу нама живити, како бы те кои одъ Богова онамо, гди е она стародревность, преселіо? Мысли здраво и разсуди, како е онда и свагда пре насъ было, и како е садъ, па се радуј, што се небо смилувало, те си се у ова важна времена родіо, кадъ умъ и ерце найвыше ради, и кадъ се човечія наравъ на najlepшій начинъ развія и облагорођава. Остави ты затуцанога Рикана, кои свеєднако за старымъ вековима и обычайма лудо чезне, и одъ све неволъ, кадъ навалюе, кажи му, да не скапава узалудъ за Скитскимъ и Готическимъ временима; еръ на овомъ свету има іошъ доста Калмука, Отен-тота и одъ сваке бое Индіянаца и дивляка, међу којима и данасъ другоячје може живити, него што мы садъ живимо. Паметни люди желе и трудесе, да се све выше и выше напредуе, а онъ самъ и нѣгово глупо друштво оће натрашке да иде! —

Младость, кое е найсилни и найглав-

ни нагонъ живота добротворна надежда, обычно све напредъ, у животъ онамо, гледа, и у светъ и време, кое долази, паметъ свою управля, па, напредуюћи у свему, све се добру и јошъ бољму нада. Ако она съ некимъ садашњимъ стварма не задовольна, то на место што бы одъ старине коешта пожелила, обычно очекуе плодове будућности, и надасе, да ће јој време, кое иде, бољ и срећне дане, и лепше обычае донети. Али опетъ по законима свое живе и лаке нарави, выше се задовољава са садашњомъ срећомъ и судбиномъ, и, владајућисе по настоећимъ обычаима, безбрижно ужива, што садъ има и што јошъ нѣно време дае. Кадъ јој садъ што не сасвимъ подпуно и на меру, лепо она вели: „ Да ће Богъ и бољ; иде време, кадъ ће руже процветати!“ — Али студена и ладнокрвна старость, кое е најближій изгледъ црній гробъ, и коя дакле одвећъ мало добре јошъ надежде има, обычно натрагъ у свой животъ, па дакле и у прошаста, нѣна времена гледа и свою паметъ окреће. Што е прошло и било, наравно е лепше и бољ, него таданя нѣна немоћъ, и јошъ већа будућа слабость или и сама тужна смртъ. Силе су у старости немоћне, паметъ е слаба, живость угашена, крвь ладна; па зато стари люди, не само што мучно живе, но јошъ имъ е тешко, што и они узъ свое млађе, као што нѣина наравъ и нѣино време подноси, не могу приста-ти. У томъ после они одвећъ слабо размышляю, да е прошло, што е небадъ было, и да ово, што е садъ, тако мора бити да е, као што есте; па се на сваке новости лоте, и го-

воре, да е свако лане было болъ. Они свое млађе караю, и све имъ зло проричу; али зато опетъ они умиру; а млађи живе и са светомъ напредую! —

Има истина политически времена, кадъ люди подъ тешкимъ ярмомъ неправде и насилия стено и врло мучно живе. Онда многи могу рећи, да е свако лане было болъ, и да имъ е животъ, кои су некадъ у слободи и безопасности проводили, много лакшиј и милии быю, него овај, у комъ ии самовольство и неправда мучи и дави. Но и онда съ тимъ треба да се тѣше, да ни то зло, тешко време не може дуго и довека трајати, и да ће, кадъ друго настане, по свой прилици много слободни и срећни быти него што су икада были. — Србинъ се данасъ, слава и фала буди Богу и нѣговымъ добрымъ Владалцыма и Господарима, не може никако на ово свое политическо време потужити!

VII.

Sincerum est nisi vas, quodcumque infundis, acescit.

Тако е; кадъ судъ не чистъ, свашта се у нѣму укисели и поквари. И човекъ е као каквыи судъ. Новъ е онъ и чистъ юшь у дитинству и у зеленой своіой младости. Чимъ се у овомъ веку найпре напуни, на оно онъ задуго после мирише ил' удара.

Друштво и воспитанъ найпре у нѣга ули-

ва или оно, што е добро и разумно, или што е зло и неразумно. Ако одтуда у себе прими, што е зло и неваляло, опоганисе и постане нечистый судъ. Па штогодъ после у нѣга успешъ и улиешъ, све се укисели и поквари, све се са злымъ помеша и све на зло заудара.

Чиста е у човека у детињству и у првой младости душа, чисто и нѣгово срце. У воспитаваню дакле нѣговоме старатисе валя, да се испочетка не поквари и злымъ не опогани!

Разумнымъ мыслима и добрымъ наукама пунити треба младу душу; еръ одъ нѣи она и дотеранія и богатія бива, и све чиста и лепа остае. Добродѣтелне склоности и лепа чувствованя валя у млада срце уливати; еръ одъ нѣи оно благороднѣе и болѣ бива, и све чисто и добро остае. Одъ чисты и лепы стварій, судъ се не квари; у непоквареномъ суду, свашта се чисто и лепо држи.

Ако се маленъ и зеленъ човекъ найпре суевѣриемъ, глупымъ и неразумнымъ мыслима, невалялымъ склоностима и страстима, злымъ владанѣмъ и поступанѣмъ, напои и напуни, имаѣешъ у нѣму нечистый судъ, у комъ се после свака добра склоность, кою ѣнешъ затимъ у нѣга уливати, мора покварити и на зло преиначити.

Што се у детињству и у првой младости прими, оно се съ нарави уедно слива, оно дубоко свой коренъ у чистой юшъ земљи ва-та, и зато се яко и дуго памти. Ако е дакле зло было, што се найпре примило, дуго ѣе оно добро, кое после долази, кварити, загу-

шивати и одъ напредованя задржавати. То е една истина, коя се свакій данъ искуствомъ потврдити може. —

Родители, недайте вашой децы примере невалялога живота и злога владаня, и старайтесе, да се душа ваши млађи тако исто, какогодъ и срце нѣино у чистоти и безазленой доброты сачува! Ако се ваша деца у зеленомъ веку, у комъ сазреваю, и у комъ се за будућій нѣинъ животъ уче, покваре, дуго се неће моћи исправити, а могу и довека неваляла и зла быти и остати!

VIII.

*Vivite fortes,
Fortiaque adversis opponite pectora rebus.*

Една одъ најлепши и најбольи добродѣтелій заиста е мужество и ячина. Разумели смо и дознали већъ вѣше пута, да мы на овомъ свету млога коекаква зла и млоге незгоде доживити и отрпити морамо. Свако зло е непријатељ, кои на наше име или на нашъ животъ напада, и ради, да намъ каквугодъ штету или беду учини. Но одъ непријателя непријатељски се валя и бранити, и то, ако смо ради, да се битка съ наше стране срећно сврши, съ већомъ силомъ, съ већимъ юнаштвомъ, него што се у нѣга наоди. Страшљивце, мекушце и слабе люде, непријатељ дави, побеђуе и упропашћуе. О мужеству и юнаштву се

често и найвећега непријатеља сила ломи и раздробљава.

Јаки дакле и мужествени треба да смо, ако смо ради мирно и слободно, па дакле и срећно, живити. А јаки ћемо само онда бити, ако се научимо, съ памећу свагда при себи бити, и ако разумни и неразниђжени или неразслабљѣни будемо. Које су мысли раштркане, или кои нїе у станю сасвимъ при себи бити, кадъ му се што зло или незгодно, особито напречаць, догоди, онаї одвећъ лако изнемогне, и подъ власть беде и штете пада; еръ онъ онда о себи промыслити, и начинъ, на кои му се бранити и спасти валя, пронаћи никако не може. У опаснымъ случаевима при себи бити и одма не уплашитисе, найвеће е юнаштво и найболя обрана противъ сваке зле силе. Но опетъ люди, кои су разниђжени или кои немаю изобрааженъ разумъ, нигда не могу при себи и постоянога срца бити, кадъ имъ се што зло или опасно случи. Еръ нѣжни и слаби люди одвећъ слабе и чувствителне живце имаю, кои, кадъ се одъ незгодны догађая стресу и узнемире, одма паметъ смету и сваку срца снагу пресѣку, па тако имъ и сву нѣину душу садъ само у немоћъ а садъ и у истый незнанъ баце, гди после одъ свакога зла много страдаю и тегле. А неразумни и глуши, кои слабо мысле и рѣаво ствари и узроке нѣине разликую, наравно се одъ свакогъ неповольногъ, и убитачногъ случая у чуду и у забуни мораю наћи; еръ ко ће имъ онда казати, шта да чине, и како да се спасу, кадъ имъ то нѣинъ разумъ не може казати?

Изображенъ дакле разума и срца наиболѣ є и найпрече средство, коимъ мы якъ и мужественни можемо постати и быти. Но изображенъ ово валя да є мудро и природно, кое насъ ємачно колико разумне толико и яке може и мора начинити. Сръ обычна она или великога света култура слабо развѣя и дотеруе разумъ, и найвѣще само то ради, да люди слаби и нѣжни, чувствителни и малодушни постану. Доброта и постоянство срца, бистрина и богатство разума, први су знацы доброта и правога изображеня.

Али осимъ оны нѣжны и глупы или неразумны людѣй, кои су јошъ найслабѣи и најнесрећни у случаю какве беде, штете или напасти? — На свакој начинъ они, кои чисту савестъ немаю, кои су у животу своме другима зла и неправде чинили. У свакомъ незгодномъ догађаю, савестъ као истый громъ стреля крозъ њину душу и крозъ њино срце, па имъ никако не да мира, да се освесте, да о себи промысле, и да се разумно и јоначки одъ зла спасу, и на добаръ начинъ опетъ помогну. Залуду є ячина тѣла и искусство разума, кадъ савестъ не чиста и мирна!

Трудисе дакле, да ти є тѣло здраво, срце добро, савестъ чиста и разумъ изображенъ, па ћешъ бити якъ и мужественъ, и одъ сваке веће беде и несреће сачуванъ!

Силанъ и разуманъ буди у свакомъ незгодномъ догађаю, па ћешъ се скоро спасти, и лако ћешъ пронаћи путъ, коимъ ћешъ опетъ у добро станъ и до среће доћи!

Не полагаи оружѣ памети и поштена од-

ма, како ти се каквѣй непріятель са стрелама неправде и несреће укаже; но уписе здраво на свомъ мейдану, па се юначки брани, и зрело промышлявай, како и на кою ћешь се страну натрагъ повући, ако принужденъ будешь кудъ се уклонити!

IX.

Scribimus indocti doctique poemata passim.

Писанъ књига одавно є већь забава и учены и неучены людій. Осимъ медицине, или као што наши кажу, Докторіе, ни съ каквѣмъ се посломъ свакояки люди тако безбрижно и чудно не незабавляю, као съ писанѣмъ књига. Свакій човекъ и свака баба оће да зна, шта є за какву болестъ добро; а исто и свакій жутоклюный ученикъ и свакій младый и старый азбуковаць, кои едѣа само читати и управо писати уме, оће свету да покаже, да є и онъ вреданъ, књигу написати, и списатель у свомъ роду быти.

Piacos intra muros peccatur et extra. И у други народа и способни и неспособни люди пишу књиге; али у насъ засадъ доиста выше, много выше неспособны глава има, кое књиге издаю, него способны. Мы данасъ врло мало учены и изображены людій имамо, кои бы у станю были, темельно што и валяно написати, и онакій посао на светъ издати, одъ когъ бы се не само нашега века люди на добаръ и поузданъ начинъ могли ползова-

ти и изобразити, но кои бы и будућа времена одобрила и уважавала. Па зато опетъ вредноћа и учено старанѣ наши полетараца у писаню, доста намъ много коекаквы књига издае; по свой прилицы найвыше зато, да се выше они сами прогласе и прославе, него да се мы изъ њивы дѣла опаметимо и умудримо.

Осимъ едне голе ревности, ништа се друго млогимъ нашимъ Списательима не може одобрити; али шта и ревность вреди, коя съ разумомъ не ради, свакій лако може погодити. Ревность безъ разума само колико нешто чини; али она нигда неможе нит' што ваљано нити што паметно и дуговечно урадити.

Не само 'тети но и умети валя свакоме, кои е радъ нешто учинити, а писателю књига найвыше. Оно *sat est voluisse*, ни найманѣ не може онога оправдати, кои е само 'тео а не и умео, свой посао добро урадити. И я бы 'тео, у каквомъ великомъ и богатомъ двору седити и царски живити; но будући да за то оно управ' у рукама и у власти немамъ, што е найнужниѣ, то я ево седимъ съ миромъ, па живимъ како и гди могу, све пониже и посиромашниѣ. Али нашъ Г. Перовићъ оѣе да е у свомъ роду као явный учитель и списатель чувенъ и проглашенъ; онъ оѣе, па то е већ доста, и сувыше! Онъ нити е наученъ ни просвећенъ, колико е на свакій начинъ за свакогъ Списателя нужно. Но шта ће њму одабране учености и изображења, кадъ онъ мысли, да му не потребно ни Србски добро знати? О *tempora*, о *mores*! Та Перовићъ не само што е правый шуцлякъ,

но онъ јошъ ни свога езыка не зна, па опетъ зато оће да е Србскій аукторъ! Али нѣгови прсти су здрави, перо му верно служи, бела артја ћути и свашта на себе прима, и воля му е яка; па шта ћешъ выше? Заръ то не доста за нашега списателя? Мой брајко, да не, небы нашъ Перовићъ данасъ коешта писао и књиѣге издавао; све као што мысли, *monumentum aere perennius!*

Чудно ти мысле лакоумни люди, да ништа не лакше одъ писаня књиѣга, а ни еданъ разуманъ човекъ не двоуми, да е то како најлепшиј тако и најтежій посао на свету. Изъ онога, што се иште, да Списатель има и да чини, најболъ се та истина разумети може. Књиѣга, коя се на светъ издае, треба да е пуна истине, лепы и полезны мысли, дотеранога вкуса, и поредка оны умны стварій, одъ кои е нѣнъ предметъ саставлѣнъ. Осимъ тога и езыкъ, коимъ е написана, валя да е чистъ, правиланъ и разумителанъ. Ако она ова свойства нема, рђава е; бесполезна, кадшто и шкодљива, и скоро се мора заборавити и изгубити. Зато свакій онай, кои е радъ какву књиѣгу написати и издати, мора

Ученъ човекъ бити. Али не само школскій ученъ, но учеванъ съ мудрошћу, као што само онда може бити, кадъ се имаюћи одъ природе здравъ разумъ и лепе душевне способности, озбильски трудіо, да свой умъ колико добрымъ наукама у својой младости, толико и после, у зрелиемъ веку, садъ читањемъ и искуствомъ, садъ опетъ и своимъ собсвеннымъ мышлѣњемъ, изобрази и просвети. Са

своіомъ ученосћу и изображеніѣмъ треба онъ выше свію оны да стои, кое е радъ дотеривати, и своимъ трудомъ и посломъ чему учити. Каквѣи е оно учитель, кои е слаби и глуши одъ свога ученика? Но ни то ніе доста! Ученость сама безъ добродѣтели ништа не помаже, а често много одмоћи може. Зато ученъ уовекъ, кои оће да е добаръ Списатель, валя да е и добаръ и поштенъ човекъ!

Узъ то се јошъ ниште, да е Списатель у оной науцы, кою е науміо писмено обелоданити, сасвимъ вештъ, и као што се вели, печенъ, и да онъ выше зна, него што већа часть нѣговы будући читателя зна, и него што су они знали, кои су пре нѣга о нѣой радили и писали. Зато треба нѣму све оно да е познато, што се о нѣговомъ предмету пре и до нѣга чинило и мислило; еръ иначе не може му посао чисти, зрели и больїи быти, него што е нѣговы предтеча. А такавъ треба да е, ако жели нѣимъ име и честь заслужити. И они, кои забаве и разбѣбриге пишу, треба да су у свомъ послу вешти и искусни, и да больїи вкусъ имаю, него што су други пре нѣи могли имати. — Забавляюћи на лакїи и веселїи начинъ, свагда валя да намъ предаю пристойность, истину и благородство чувствованя.

Езыкъ е едно единито средство, коимъ се мисли излажу, и нужне науке другима предаю. Зато сваки Списатель добро треба да зна и да разуме онаи языкъ, коимъ е радъ свое читателъ писмено забавляти и учити. Ако му языкъ, колико е годъ могуће, не буде чистъ и добаръ, залуду ће му сва мука и савъ

трудъ быти. Невалялымъ езыкомъ пишући, неваляло ће свое мысли саставити и изложити; зато ће се слабо разумети, редко и само за кратко време читати, и скоро заборавити. Залуду е лепа мысао, кадъ ніе езыкомъ добро и лепо представљена, и кадъ се зато ясно не разуме. Лакше е читати рђаву стварь добро написану, него добру ружно написану. Списатель, кои добро свой езыкъ зна, и лепо мысли, свагда ће лепо и основно и писати.

Јошъ бы се понешто нашло, што свакій добаръ Списатель треба да зна и да уме; али е на свакій начинъ то, што смо засадъ казали, најглавнѣе и најнужнѣе, и доста ясно показуе, да се у многи наши данашњи књижевника одвећъ слабо може наћи, што и њине књиге, кое се не стиде свакій часъ издавати, доволно засведочаваю. Неимаюћи нужны свойства правога и доброга Списателя, наравно не могу они никакво дѣло на Србскій светъ издати, кое бы изображенѣ и славу народа подизало, и њима чувено име избавило. Они су, на жалость, врло обычни люди, неизображени, непросвећени, незрели и плитки, па,

и њослови имъ мораю слаби и рђави быти.

Ни еданъ народъ не може намъ много славны и безсмртны Списателя и Просветителя показати. Но мы славне нити оѣмо нитъ право имамо, међу нашима тражити. За насъ е доста, ако у ова наша времена само добры и средњи можемо имати. Па имамо ли одъ све муке таковы? Имамо доиста, но одвећъ мало, и кое наодимо, выше су изъ пређашњи

година, изъ почетка правога нашегъ Србскогъ књижества, него одъ овы наши година и времена. Они су намъ и добро и лепо писали, и народъ се смачно њинымъ пословима ползовао и примѣтително изобразіо. Њина имена су намъ мила и драга, и њинъ ће споменъ іошъ задуго међу нама и нашимъ потомцима трајати.

Што се наши данашњи и побольи Списатели тиче — кои врло мало число одъ стида не могу објавити —, они намъ, на жалость, одвећ помало и рѣдко раде, по свой прилици зато, што су намъ времена за књижество овако тешка, и што се, слабо одъ пука уважени, између многи оны рђавы и невалялы губе и скоро и не познаю. Што они не могу да учине и да израде, то су се надрикњиге упеле да ураде и произведу. Па не имаюћи способности, што е добро, лепо и полезно сачинити и издати, само колико се њиномъ неразумномъ ревносту брой невалялы и рђавы књига умложава, одъ кои ни разумъ изображеніи ни срце болъ не бива, но кое доста яко и езикъ одъ свога улешаваня и цело књижество одъ свога напредованя задржаваю. Они су истина ради подражавати другимъ Списательима, али лишени нужнога изображеня, не могу се добри Списателя држати, и око онога трудити, што време и духъ новости зактева, но и они раде, као што слаби и неважни писари, њина остала дружина, раде. Звукъ имъ иде, али е онъ непријатанъ, бесполезанъ и несложанъ. Орацъ е о рђавымъ Списательима свога времена овако тужіо:

O imitatores, servum pecus; ut mihi saepe
Bilem, saepe jocosum vestri movere tumultus.

И данасъ се свакій правый Србинъ и па-
метанъ човекъ садъ смеяти а садъ лютити мо-
ра, кадъ млоге наше новіе кнѣиге чита, и ви-
ди, да нѣини сачинители и издатели како
ѣзыку тако и кнѣижеству и обштой култури
выше зла него добра чине. Но

Jam satis est.

БЛО и ПИЊЕ.

Што животъ дае, може животъ и узети. —

Добро здравлѣ е найвеће и найнуж-
ніе благо на овомъ свету, зато е оно и най-
главни предметъ наше желѣ. Животъ безъ
здравля заиста е оно найтеже зло, кое е одъ
различны и многи мука састављно, и кое чо-
века одъ света и одъ сваке светске радости
и среће одвая. А одъ здравля зависи како
сва наша оностранска срећа, тако и дуговеч-
ность нашега живота; бистрота ума и ячина
тѣла на нѣму се оснива. Докъ смо здрави,
о свачему се, што намъ е мило и нужно, ста-
рамо и бринемо; а сама смртъ врло намъ ред-
ко и слабо на умъ пада. У здравлю, само а-
ко можемо и умемо, мало намъ се што одъ
онога отети може, безъ чега ніе намъ могућ-
но бити, и око чега радимо. У слабости и
у болести воля намъ е слаба, способность не-
яка, слобода ограничена, па зато намъ е и сва-
кій трудъ и посао манѣ или вѣше недовр-

шенъ, бесполезанъ и безкористанъ. Има много коекакви мука и неволя на овоме свету, кое човекъ vrlo трнежно и задуго може теглити и подносити; али у другој каквој слабости или у тешкој каквој болести нај-и најпре сваку тѣшителну надежду и снагу губи, и себи и саму црну смртъ, као коначъ свою свои беда, жели и радо очекуе. Зато мы свакомъ приликомъ оныма, кое милуемо и пазимо, нај-выше добро здравль желимо; зато обычно велимо, да се одъ смрти не боимо, но одъ зла и мучна живота. Здраву човеку свагда е небо живота ведро, и све му е на свету отворено и преправльно; срце е нѣгово лако и весело, и животъ му е пунъ добре надежде и напредка. Али болестноме и слабомъ све е, што се годъ у нѣму и изванъ нѣга наоди, тавно, тешко, мучно и очаательно; боль и несрећа нѣга непрестано мучи и дави.

Ніе дакле чудо, што човекъ толико жели, свое здравль сачувати, и што е онъ толико средства и потреба измыслио, боима се труди, свой животъ у станю здравля и снаге одржати и утврдити. Многе су ствари, одъ кои нѣгово здравль зависи, и многа су средства, коимъ га може сачувати, или, ако га е несрећомъ изгубіо, опетъ натрагъ вратити и добыти. Али, изузимаюћи праве и явне неприятель здравля, и те исте ствари и потребе, или незгоднымъ употребльнѣмъ или неугођенымъ нѣинымъ свойствама, могу не редко нѣговомъ здравлю и животу, садъ само изтія а садъ и сильно, шkodити и досадити. Никаква стваръ на овомъ свету ніе у свако

доба и на свакій начинъ сасвимъ добра и полезна, какогодъ што ни зле ствари ни су свагда и свакояко зле и опасне. Само прилика, згода и паметъ свачему праву доброту и полезность дае. Природа оће, да мы у свачему мыслимо и промышљавамо.

Главне ствари и потребе, одъ кои човечи животъ и нѣгово здрављѣ много завьиси, єло є и пиће, или обычна нѣгова рана. Раномъ онъ себе у животу и у снази одржава. Но ко не зна, да човекъ у својој рани не само добро здрављѣ, но доста често и многе слабости и болести наоди? Како є ужива, онако му ил' прія или зло чини. Свима животиняма є природа строго опредѣлила потребну и нужну имъ рану, и дала имъ є онај ясанъ и силанъ нагонъ или инстинктъ, по коме лако могу свою рану распознати, наћи и употребити; нѣимъ се оне одъ сваке друге ране, која не за нѣи, и која бы имъ дакле шкодити могла, добро чуваю. Али човеку овај нагонъ не дають; онъ се по разуму своме и у овомъ мора владати. Чудно є створенъ човека, а чудна є и благородна и судбина нѣгова. Онъ свуда и у свакомъ предѣлу на овој земљи може живити; онъ се у свакоякомъ станю и положеню мора наодити; нѣгове су желѣ и страсти многе, и нѣгово є само првенство, да на овомъ свету влада, и много ужива. Онъ є дакле тако морао створенъ бити, да може различита єла и пића поднети и употребити: иначе, ако бы о єдној само рани живити морао, небы правый човекъ быо, као што є садъ, и привезанъ бы быо само за єданъ врло уза-

ный и малый кругъ света и живота; никакво напредованъ небы му онда могуѣно было. Составъ нѣговаго тѣла допушта му, а судьбина му налаже, да различиту рану може и мора употребити: па зато е онъ и морао безъ онога простогъ животиньскогъ нагона остати. Шта бы онъ нѣиме у оволикой мложини и различности свое ране могао учинити? Еданъ нагонъ е само за едно чувство и за едно уживанъ. Гди ѣе дакле човекъ помоѣи и руководства наѣи и у бираю и употребљѣно потребне му ране? У разуму своме, у оной нѣговой племенитой и словесной сили. Разумомъ бираюѣи и употребляюѣи рану, угоди 'ѣе онъ не само наравномъ зактеваню, кое одъ расположеня нѣговогъ тѣла зависи, но и потребама времена и различногъ нѣговогъ станя и положеня. Само разумомъ може онъ и у оной струцы нѣговога живота добро одъ зла, полезно одъ убитачногъ разликовати.

Кадъ бы се человекъ свагда по свомъ разуму и по наравнымъ своимъ потребама у уживаню свое ране, у елу и пиѣу, 'тео владати, не само што бы лепо и добро уживао, но юшъ бы съ те стране обычно лако одъ сваке мукѣ и неволь, коя нѣгово здрављѣ руши, безопасанъ могао быти. Но у чему не погрешава онъ на овомъ свету? Живити и владатисе по разуму и по природи, тому се све чини да е најтеже и најполезниѣ. Онъ е лакомъ, непостоянъ, пуњъ желя, страстїй и будалаштина, па лако и радо пада изъ єдне погрешке у другу, како у осталомъ тако и у уживаню свога ела и пиѣа. Туѣ пропасти и свое мукѣ

лако онъ заборава, и свееднако за онѣмъ чезне, што нѣгове желѣ и страсти може задово-
лѣти. Пправе потребе, одъ кои доброта и
дуговечность нѣговога здравля завѣси, нису
му ствари, кое много значе. „Док' самъ, да
самъ!“ то е правило нѣгове мудрости. —

Безъ ране не може се живити. Наше
тѣло и наше силе у непрестаномъ се раду и
трошеню наоде, Правлѣнѣ и кваренѣ, два су
дѣла, безъ кои никадъ нашъ животъ не. Што
се начинило, за кратко време трае, и опетъ
се мора покварити; а што се покварило и по-
трошило, скоро се опетъ мора урадити и по-
градити. Што е юче у нама добро было, да-
насъ е бесполезно, кадшто и шкодливо. По-
моћу частій тѣла све наше силе раде, а непре-
станымъ и многоструннимъ нѣинимъ радомъ,
и оне саме и саставне части тѣла, одъ кои су
различни органи начинѣни, свееднако се тро-
ше и губе. Али што се троши и чега нестает,
опетъ се мора допунити и накнадити; еръ бы
иначе пропадала целостъ, и не само снага но
и жица живота дошла бы у праву опасностъ.
А што непрестаный радъ живота оставя у на-
шемъ тѣлу неотрошено, оно време запушта
и квари. Као што е свашта на овомъ свету
съ временомъ яко скончано, тако и наше тѣ-
ло одъ времена много завѣси, и по нѣму се
непрестано меня. У времену се векови наши
развѣдо и свршую. Кои смо юче были, ни-
смо выше данасъ; у мужеству нисмо выше она-
ки, какви смо удетиньству были, нити ћемо у
старости ови бити, кои смо садъ у нашої
пуной снази. Временомъ се дакле и векомъ

како силе тако и тѣлесне части нашега быѣа мораю меняти и угаѣати. Оне частице, кое су веѣь одслужиле и дотрајале, и кое за време нашега века, кое настае, нису выше добре и способне, мораю се исклучити, и на место нѣи друге нове и ваљане набавити и приутовити. Но нѣима се и узъ нѣи и силе, кое су потребне и нужне, понавляю, подижу и угаѣаю.

Ово понавляиѣ и нагнаѣенѣ употреблѣны и потрошены частій тѣла и нѣговы сила само добра и нужна рана дае, зато се и велш, да се безъ ране не може живити. Крвь е у нашемъ тѣлу онаѣи единственый изворъ, изъ когъ се многостручнымъ живота радовима све нѣгове части и силе, као што векови и потребе живота зактеваю, понавляю, развѣаю и дотерую. А крвь губеѣи оно, што другима дае, само у елу и у шиѣу налази, и само одъ нѣга прима и узима.

Природа е човеку милостива и подашна. Одъ нѣ е онѣ, по премудрой Творчевой вољи, млога свойства, силне способности и лепе дарове добыю. Онѣ е тако створенѣ и обдаренѣ, да ни у чему не може у природи недоскудице имати. Што бы му една страна одказала, то треба у другой да наѣе. Гди воля нешто не мож' да учини, онде нужда треба у помоѣ да притече; само онѣ ништа да не губи, само нѣгово быѣе да може у целости остати и свой конацъ постиѣи. Како е лепо човекъ и съ даровима и способностима, којима средствомъ ране свой животъ одржава и чува, намиренѣ!

Будући да є нѣму дато, да различну рану може употреблявати, то да бы у свакомъ свомъ станю ону рану, која му є нужна, срећно и корисно могао уживати, суђено му є, да се по свомъ разуму у томъ влада и управля. Кадъ ће, како ће и шта ће, у овомъ ил' у ономъ станю, ести и пити, то одъ нѣгове волѣ зависи, то нѣговъ разумъ разрешава. На кои начинъ ће се онъ у свомъ лакшемъ или тежемъ полеженю овомъ или ономъ раномъ помоћи и задовољити, у томъ ће га нѣгово срце и нѣгова научљивостъ упутити и научити. Но зато, што є сачуванѣ живота главна потреба и првѣй законъ природе за човека, Промысао му є осимъ свега іошъ и оно чудновато и силно чувство дао, кое га съ некимъ боломъ, дакле жестоко и неумитно, опоминѣ, да, кадъ време и нужда дође, себи рану потражи, и нѣомъ се одъ опасности или пропасти живота сачува. То се чувство у нѣму као гладъ и жеђъ появлюе, и тако є важно и силно, да занста выше на нагонъ, него само на чисто какво чувство наличи. Што бы дакле човекъ у сматраню сачуваня свогъ живота средствомъ ране изоставіо разумомъ своимъ учинити, на то га нужда, кою гладъ и жеђъ у нѣму рађа, яко опоминѣ и натеруе. Нѣно зактеванѣ онъ на свакій начинъ мора задовољити; ерѣ є увекъ съ тешкимъ боломъ скопчано, кое є не само мучно но и опасности пуно. А овимъ задоволяванѣмъ не само што онъ по закону природе ону дужность, одъ кое нѣговъ животъ зависи, испуњава, но іошъ се и у мило

и пріятно неко станѣ поставля, одѣ кое заи-
ста важна една часть нѣгове среѣе завыси. —

Да е човека станѣ на овомѣ свету про-
сто и све еднако, и да нѣму ніе суѣено, све и
у свему трудомѣ и разсудкомѣ живити, онѣ
бы само онда ео, кадѣ бы гладанѣ быо, и он-
да бы само піо, кадѣ бы жедніо. Но овако,
принужденѣ будуѣи покораватисе не само мло-
гимѣ своимѣ страстима и желяма, но и раз-
личнымѣ светскимѣ одношеняма и обычаима,
мора онѣ и преко реда природе у уживаніо
свое ране понешто чинити, и трудитисе, да
наукомѣ и разумомѣ оно допуни и дотера,
што се одѣ зактеваня природнога нагона о-
тима. Силомѣ волѣ и разума може човекѣ на-
равѣ свою на оно време и на онаѣ поредакѣ
научити, кои му выше светске нѣгове нужде
и потребе, него природни нагони налажу. На-
укомѣ и обычаемѣ може онѣ одѣ нарави на-
равѣ произвести, коя му е нужна, да по нѣой
не само као створенѣ природе, но и као членѣ
граѣанске дружинѣ безопасно може живити.
Тако е онѣ и уживанѣ свое ране у онаѣ редѣ
дотерао, кои му е за светске нѣгове послове
потребанѣ, и кои е съ онымѣ временомѣ дана
скопчанѣ, у комѣ се до свои домаѣи и граѣански
дужности и трудова одмара. Природа, као што
видимо, човеку допушта, да понешто у свомѣ
животу учини, што се са свима законима нѣ-
гове физическе нарави у свему не слаже. Да
то емачно може учинити, даламу е слободну
волю, но съ друге стране и разумѣ, да се око-
лико одѣ природны закона нигда не удалява,
колико безѣ нѣгове очевидне штете и опасно-

сти не може быти. Оногъ, кои самовольно живи, и нѣне законе много презире и гази, често она зло и страшно казни и упропашћуе. Само зато што се човекъ ни природе ни реда у уживаню свое ране не држи, већь само гледа да свое страсти и лакоме желѣ задовољи, учинила є природа, да онъ за самовольне свое погрешке садъ толѣке слабости и болести мора трпети, и одъ нѣи не редко пре времена јошъ и мрети. Крайности она никако не трпи, а средину є позлатила и умереность посветила.

Руководствомъ закона нарави човечіе и целе природе, кое изъ науке и искуства дознаемо, овде ћемо накратке оно навести, што намъ валя знати, да уживањемъ наше ране добро здрављє сачувамо, и свомъ нашемъ животу лакость и дуговечность оснуемо и утврдимо.

Кадъ и колико намъ валя єсти и пити?

По природи гладъ намъ најправіе каже, кадъ треба єсти, и жећъ, кадъ ће се пити. Докъ є стомакъ пунъ, и докъ у нѣму јошъ толико ране има, да се изъ нѣ радомъ и силомъ свареня или утробногъ куваня оне частице могу извлачити, којма се ослабљєне и потрошене части тѣла и силе опетъ укреплюю и нагнаћую, дотле є наравъ наша мирна и ништа не зактева. Она є мећутимъ намирена, и наодисе у ономъ задовољномъ и повољ-

номъ станю, кое се ситостъ зове. Али ка-
ко се оно сваренѣ сврши и стомакъ изпра-
зни, одма се чувство глади стане являти и
єло зактевати. За време ситости оне части
и силе нашега тѣла, кое су за различный радъ
живота нужне, у снази се наоде и непреста-
но се понавляю; одъ ела, кое се у стомаку
и у цревима наоди, онда се прави крвь, а
крвь рани цело тѣло и дае му силе, кое су
му потребне. А у станю глади силе су осла-
бљне, частице тѣла млоге су потрошене и
повварене, крвь є ређа и мршавія, и савъ
нашъ саставъ є у опасности и у силномъ
пропаданю. Болъ и гриже у утроби, тежина
и слабостъ у свѣма удовима тѣла, немиръ и
очајніе, на особитый начинѣ саставляю чув-
ство глади, коя насъ опоминѣ, да є стомакъ
празанъ и да часъ пре валя ести, да се одъ
ране и силе и изгубљне частице опетъ до-
пуне, укрепе и накнаде, и тако животъ одъ
сваке опасности сачува. И гладъ и ситостъ
различне степене имаю; найпре є човекъ ма-
ло гладанъ и мало ситъ, но мало помало мо-
же бити и преситъ и врло гладанъ. Ситостъ
умерна блага є и добротворна, а преситостъ
є тешка и одвећ шкодљива. Прву и іошъ
малу гладъ лако може човекъ отриити и задо-
вольити; али велика гладъ евагда є скончана
сѣ мукомъ, сѣ боломъ и с опасности здрав-
ля и живота.

Докъ смо дакле сити, ништа не тре-
ба да едемо, а како огладнимо, валя
намъ ести. То є просто правило, кое намъ
законъ природе и нагонъ нарави прописуе,

и кое строго зактева, да се свагда у ужива-
ню наше ране по нѣму владамо. Оно, што
едемо докъ смо сити, не само што е беспо-
лезна стварь у нашей утроби, но іошъ се
врло често у самъ отровъ претвара, и бива
узрокъ млоги слабостій и болестій, кое намъ
здравль руше и животъ покраѣую.

Доиста скоро полакъ овы болестій, одъ
кои данасъ човеческій родъ страда и пропада,
небы было, да люди само онда еду и пію, кадъ
валя, а кадъ су сити, да се одъ свакогъ ела, ка-
о одъ најгорегга непріятеля живота, чуваю. И
наравь истина доста може наше будалаштине
трпѣти; али и она најпосле мора нашемъ ла-
комству и нашей неситости подлеѣи, и одъ
млоги зала, коя се одъ многогъ предея ра-
ѣаю, пострадати. Одъ едея у невреме, или
онда, кадъ смо сити и веѣь раномъ доста на-
мирени, выше и горе страдамо, него одъ тр-
пежа и мука, кое гладь раѣа. Но не зато,
што е предеиъ горе него гладь; веѣь што е
гладь меѣу нама много реѣе зло него преде-
иъ. Гладь е заиста она теѣика мука, коя се
дуго не може трпѣти, и коя скоро и здравль
страшно руши и живота жицу грозно преки-
да. Зато се мы глади тако яко и боимо, и
зато се толико и старамо, да не огладнимо и
да насъ не превлада. У оволикомъ богатству
природе и у овимъ млогимъ стварима нашега
труда и наше вештине, свагда мы толико ра-
не наодимо, колико намъ е доста, да одъ гла-
ди често и яко не страдамо. И камо среѣе,
да мы чуваюѣисе одъ глади, само онда и оно-
лико едемо, кадъ е и колико е прилика, у-

правъ да здравль наше сачувамо, и животъ, даваюћи му потребну само рану и снагу, у нѣговомъ теченю, одъ когъ нѣгова ячина и дутьина завьси, мудро одржимо! Преседенъ є єдно зло, а гладъ друго; умерномъ ситосћу чувасе здравль и продулюесе животъ. Зато нити треба гладъ трпѣти, нит' у невреме, кадъ наравъ не зактева, свою утробу раномъ обременявати.

Разумомъ и слободномъ вольомъ можемо мы наравъ нашу одъ природны нагона мало отети, и по потребама нашега светскогъ станя дотерати. Како у млогимъ струкама саданѣга живота, тако и у уживаню ране ово намъ се допушта. Мы смо у нашемъ домаћемъ положеню и грађанскомъ станю обычно тако стешнѣни, да морамо уживанъ наше ране наукомъ и обычаемъ за оно време свезати, коє намъ светски послови и трудови за нѣга даю и опредѣлюю. Овай обычай само што чувству и нагону нарави поредакъ дає; кои намъ є нужданъ, али му оно не брати, што зактева и што мора имати; зато є управо и невинъ и врло полезанъ. Шта выше іошъ насъ чува одъ неуредности наши страстїи и одъ неразумне немарности, коя бы нашемъ здравлю донста често досађивала. Како смо често лакоми, и како много коєшта желимо и зактевамо, што выше наше очи и наша уста, него нашъ стомакъ задоволява, да нисмо време и поредакъ за рану овако опредѣлили, заиста бы много выше страдали, него садъ што страдамо: съ неумереносћу онда бы се іошъ непоредакъ сдружіо.

Да бы дакле и по законима природе и наше нарави, и по зактеваню нашега светскогъ станя нашу рану уживали, и тако како наше здравль тако и савъ животъ у ячини и дуго-вечности сачували, по овимъ одъ прилике основоположеняма валя намъ се у елу и пићу, касателно времена и количества, владати:

Ручакъ и вечера два главна времена да-на назначую, у коя нашу обычну и довольну рану узимамо. На овай поредакъ времена наша се наравъ тако научила и навъкла, да она никакву нужду одъ иъга не осећа. Она е нъимъ лепо намирена и задоволъна; еръ е о-бычай наукомъ постао наравно зактеванъ. Садъ наравъ само у време оброка ране зактева, а међутимъ е мирна и довольна; еръ се има чимъ ранити и у ономъ, што троши и губи, опетъ понавляти. У време ручка и вечере появлюе-се чувство исканя ране или глади; ело и пи-ће онда е готово, и мы смо спремни, и одъ наши брига и послова слободни. Што наравъ и обычай садъ иште, мы юй не одбiamo, но одма едемо и пиемо, и тако природу задово-лявамо. Одъ едногъ оброка до другогъ доволь-но се ране у нама наоди, одъ кое се све оно, што се непрестанымъ живота радомъ и напре-занъмъ квари и троши, опетъ поградити и на-кнадити може. На место глади и слабости какве, међутимъ осећамо прiятну ситость, до-бру снагу и напредакъ целога нашега живота. Наравъ ради за себе, а мы мирно свршуемо наше послове, и испуњавамо наше домаће и светске дужности.

Наукомъ и обычаемъ уведеныи оброкъ руч-

ка и вечере ніе дакле невинный само поредакъ у уживаню наше ране но и една одвећь паметна и полезна уредба у животу нашемъ. У свему е добаръ поредакъ главный изворъ нашега блаженства; али овай поредакъ у елу и шићу заиста е еданъ одъ најглавнии и најбольи. Еръ одъ нѣга найвыше зависи како постоянство и ячина нашега здравля, тако и поредачна слобода нашега грађанскога живота. Одъ непоредка у уживаню ране доиста се врло велика зла рађаю.

Но кое е време дана најболъ за ручакъ и вечеру? И то много одъ обычая и одъ науке зависи. Средный путь е подне за ручакъ, а вече за вечеру. Найгорый е заиста онай, по комъ се доцне после подне руча и позно у ноћи вечера. По овакомъ наопакомъ обычаю люди праве отъ ноћи данъ а одъ дана ноћъ, што е на свакій начинъ природи врло противно, па тако и за здравль и за животъ шкодливо и опасно. Мы овде, у Србији, обычно ручамо неколико сатій пре подне, и вечерамо, особито лети, предъ вече или како вече настане. Овай се обычай изъ выше узрока одобрити мора. Рано вечеравши, рано и лежемо, па имаюћи кадъ преко ноћъ наспаватисе, тако исто рано и устаемо, обычно са зоромъ или пошто сунце огране. А шта е лепше и болъ и за здравль и савъ нашъ животъ, него рано уютру буданъ быти, и уживати како красоту младога дана тако и крепительну силу чистого іошъ ютренѣгъ воздуха и сунца? Ко ютра у спаваню проводи, најлепшии део свога живота не ужива, но гу-

би га као најболѣй даръ природѣ не само безъ сваке ползе но и съ великомъ своѣомъ ште- томъ. У ютру најлепшу забаву и најболю снагу одъ природѣ наше быће добыва; уютру и у првой части дана нашъ разумъ е најби- стрѣи, и наше тѣло за свакій потребанъ радъ е најспособнѣе: уютру свашта у природѣ на- предуе и развѣясе. Устаюћи рано, поранѣе морамо и ручати, обычно два, кадшто и три сата пре подне, дакле опетъ у згодно време. Зимѣ овимъ порядкомъ добывамо времена за наше послове после подне, а у лето онда, кадъ е запара, и време како за свакій посао тако и за уживанъ ране најнезгоднѣе, у одмору и почиваню проводимо, а у оно доба ручамо, кадъ насъ наравъ опоминъ, да намъ већ е- сти валя, и кадъ е сунце юшъ доста благо и врућина юшъ доста умерена. Велика врућина ослаблѣва тѣло, дакле и стомакъ и нѣгову си- лу, одъ кое добаръ апетитъ и добро сваренъ ране у утробѣ нашей завѣси. Одъ ранюга ручка до нашега времена вечере, кое почива- нѣмъ кое радомъ и испуниванѣмъ наши ду- жностей, наравъ е наша намирена, и има кадъ ранитисе, укреплѣвати, а опетъ за вечернѣ е- ло и пиће спремити. Рано вечераюћи не уз- немпруемо нашу наравъ, кадъ юй треба почи- вати и мировати, но забавлямо е юшъ за вре- ме радности и дѣйствованя живота. У ноћи цѣла природа почива, па и нама она своимъ закономъ заповѣда, да ноћу почивамо, и сномъ, кои намъ се одма у вече явля, опоравлямо. Одма после вечере, особито ако е яча, лећи па спавати, доцста е често зло и шкодливо;

но мы и одъ тога можемо слободни бити, ерѣ рано вечераюћи, имамо доста времена, да поседимо, и забавно кои часъ проведемо. Доручакъ, или фруштукъ, за већу часть лодій не само бесполезно е уживанъ ране, но онъ имъ ослабљава јошѣ и стомакъ, особито ако се састои одъ врући и течны ела, или бољъ рећи пића. Но мы овимъ нашимъ порядкомъ ручаня и вечераня лако можемо безъ доручка бити, и донета бивамо. Оно мало прне кафе, што уютру пиемо, ніе нимало шкодливъ обычай, а често е узъ умерно пушенъ и полезанъ. Магловита, влажна и ладна јотра могу кадкадъ на наштину опасна бити: но ако се нашъ стомакъ одъ мало ракіе или кафе угрие и раздражи, редко ће намъ кадъ какво зло моћи учинити.

Они люди, кои рано уютру не устаю, не могу наравно рано ни ручати ни вечерати. Подне за ручакъ а првѣи сатъ ноћи за вечеру, на свакій начинъ е за нѣи јошѣ најзгоднѣе време уживаня ране. Здравлю се тимъ порядкомъ не шкоди, а дневни се послови, особито гди су на сате службе прописане, свршивати могу. Светскій човекъ мож'да ће выше овай обычай одобравати, но Лѣкаръ свагда ће онай нашъ радо бранити.

Ко е радъ дуго якъ, здравъ и живъ бити, нека се никако не учи, додне уютру устати, додне после подне ручавати, и позно у ноћи вечеравати. То е сасвимъ противъ закона и уредбе природе и нарави наше. —

Колико валя о ручку и о вечери ести и пити? Свагда само онолико, колико на-

равъ иште и поднети може. Кадъ треба е-
сти и пити, каже намъ силно и немило осећа-
нѣ глади и жеђи, а кадъ намъ вама престати
ести и пити, опоминѣ насъ пріятно чувство
ситости. Између яке глади и жеђи, и тешко-
га прееденя и препіеня наодисе златна уме-
реность, која намъ најболѣ каже, колико тре-
ба ести и пити; ерѣ одъ нѣ управо завыси
дуговечность здравля и живота. Многе муке,
болести и смрти, кое се међу нама наоде, са-
мо су породѣ неумерености у елу и пићу,
кое бы се лако искорениле, како бы те неу-
мерености нестало, и пошто бы се мы одъ пре-
млогогъ ела и пића чували, уживаюћи свагда
само онолико ране, колико е доста да не гла-
дуемо, и да наша наравъ свагда онолико има,
колико іоу треба, да се све оно, што живо-
томъ троши, опетѣ лепо и добро понавля и
намируе.

Има яки и здравы людій, кои задуго мо-
гу очевидно много выше ела и пића поднети
и употребити, него што имѣ за трошакъ и
радъ нѣине нарави треба. Они су изелице и
юнацы у елу и пићу. Задуго нѣима ништа
не може наудити и болести проузроковати.
На ове се после лакоми и малоумни люди у-
гледаю, па, мислећи да се и они съ нѣима
могу сравнити, упињусе, и еду выше, него
што валя, и ціо выше нег' што имѣ наравъ
поднети може. Многе одъ нѣи сила живота
изъ почетка одъ тежи незгода и болестій бра-
ни, па зато мисле, да ће имѣ и будуће нала-
ко све пролазити, штогодѣ противъ свое сна-
ге и нарави чине, выше едући и ціоћи, не-

го што е прилика. Паметъ имъ мора мучати, а само нѣине лакоме желѣ оне су Боги-нѣ, кое су ради слушати и задоволявати. Но што е наравъ изъ почетка за неко време могла подносити, оно имъ пре или после мора наудити, различнимъ боловима, слабостима и болестима. Природа не трпи дуго наше будалаштине, којима границе нѣны закона и заповести прелазимо; но скоро насъ казни различнимъ мукама и невољама, за сваку непослушность нашу и за свако наше беснило. Она оѣе, да у нашемъ животу разумъ и равна чувства владаю, а не незауздане страсти и нецприродне коебакве желѣ. Она е тврдо и ясно установила, да мы само путемъ умерености можемо задуго мирно и здраво живити; а съ неумереносѣу е зато не само различне болести но и скору смртъ неразлучно склопчала, да се одъ нѣ као одъ најгорегъ нашегъ злотвора и нѣне неумитне казни свагда мудро чувамо.

Одъ неумерености у уживаню ране, или одъ преко мере многогъ ела и пиѣа, обычно се слабость утробе, различни болови и наступи, ослинавлѣнѣ стомака, хипокондрические муке, главоболя, жучне и меѣудневне грознице, вруѣуштине, затвори, шлогови и остале болести, кое су съ овима манѣ или выше сроѣене, и одъ кои се често и много страда, и пре времена умире.

Выше примера има многогъ еденя и пиеня, него гладованя, многогъ уздржаваня одъ ела и пиѣа. Стварій за нашу рану у природи има доста много и различитога рода; на-

равъ човека глађу и жеђу силно гони, да еде и пие, и рана е прва потреба, за коју се онъ толико труди и мучи: па како и зашто бы се уздржавао, да не еде и да не пие? Осимъ тога лакомотъ на ело и пиво велика е у нѣга, па му ни она не да, да се много у уживаню ране стеже и уздржава. Но колико е неумереностъ у елу и пићу опасна и шткодљива, опетъ е неприлично уздржаванѣ и гладованѣ и за здрављѣ и за жвотъ много опаснѣ, жесће и несрећнѣ, што тешке и гладне године одвећѣ жалостиво показую и сведоче. Тешко сиротинѣ, која е толико несрећна, да нема чимъ себе одъ глади бранити, и онолико одъ све неволѣ уживати, колико јој за здрављѣ и жвотъ треба! Ты јој, благиј Боже, и ты, милостиво людско срце помози. Нема несреће надъ несрећномъ глади.

Умерени треба да смо у елу и пићу, ерѣ одъ тога зависи наше добро здрављѣ и дугочечностъ нашега жвота; но, ако намъ се само може, никадѣ не треба много да едноудимо и гладнимо, ерѣ одъ тога се снага наша умалное, здрављѣ губи и жвотъ покраћуе. Онай памети нема, кои одъ свои уста укида, што му треба и што е ваљно. Правниј и разуманѣ човекъ не само доста но и лепо треба да ужива.

О ручку выше се може ести него о вечери. Одъ ручка до вечере мы јошѣ доста забава и послова наодимо и имамо, коимъ наше тѣло у движеню и раду држимо, и кое дакле стомаку нашемъ много помажу, да може узету рану скувати и потрошити. Радив-

ши обданъ наше тѣло яко се троши, и много частице, кое му выше не требаю, изъ себе избацуе: зато му даню выше ране и треба него у ноћи, кадъ се у почиваню наоди. Напрезанъ сила у раду и выше може поднети и израдити, него дугій одморъ и нерадностъ живота. Но и о ручку опетъ само онолико треба ести, колико е доста да се лепо наситимо, и колико намъ наравъ безъ сваке муке и тежине поднети може. Не валя ести колико се само може, но колико само прія, и колико е доста да се у целости, у снази и у здравлю сачува. Мы не едемо за уста и за волю, но за стомакъ и за потребе тѣла; дакле онолико ране треба да уживамо, колико намъ стомакъ може лако поднети и скувати, и колико валя, да се наше тѣло понавля, рани и укреплява. Не много, но што е доста, прія и снагу дае; а све што е сувыше, у отровъ се и у тешко бreme претвара, кое нашъ стомакъ ослаблява, грубу и невалялу рану дае, и разлине муке и болести раѣа. Ко е само еданпуть преео, истину е ову ясно искусію. Онай е о ручку доста ео, кои осеѣа, да му е апетитъ задоволънъ и у пріятну ситостъ прешао; коме наравъ ништа выше жельно не зактева; кои у стомаку и осталомъ свомъ тѣлу никакву тежину и неповольностъ не осеѣа; кои весео и лакъ съ ручка устае, и кои е расположенъ, одма опетъ свое послове радо предузети и свое дужности цспунявати. Нѣга ни ватра, ни подригиванъ, ни млога жеѣъ, ни надимъ, ни претискиванъ у трбуу не мучи, и око вечере о-

петъ е гладанъ, и опетъ му се иште, да сладко еде. — Найприродниѣ пиће съ еломъ е вода; она најболъ гаси жеђъ, избистрава и раздвая рану, и помаже, да се ела лепо у стомаку скуваю. Но ни воде много за ручкомъ не валя пити; еръ и она надима и слаби како рану, тако и силу и сокове стомака. Ал' будући да мы много мешовита, и често врло чудно и неприродно сготовлѣна ела едемо, то овай нашъ обычай, узъ ело вина пити, не рђавъ ни шкодливъ. Само треба вино узъ ела съ многомъ водомъ мешати, и помало уеданпутъ, а и свега мало пити. Еръ и сама ела доста снаге и ватре даю, па ако се съ нѣима јошъ и вина повыше пиѣ, то се разумѣ, да ће све тешко и шкодливо бити. Вина лака, бѣла свагда су боля узъ ело за оне, кои господски живе и яка ела еду; а црна и тежа за оне су пробитачнија, кои су послени и радни, и кои слабія и рђавіа ела еду. Преручка по едну чашицу ракіе пошити, не ништа шкодливо за оне, кои су се на нѣо научили. Наука много чини; но она е најгора, коя е природи најпротивнија. Има людій, кои мысле, или болъ рећи, кои съ памећу будаасто лутаю, да нема већегъ и болъгъ блаженства одъ многогъ еденя и пиеня, па зато о свакомъ ручку толико еду и пию, колико имъ само неситый трбу примити може. Они неће, да знаду, да су ели и пили докъ имъ годъ рана до гуше не дође, док'годъ свойски не прееду и не препию. Ова наука е доиста наопака, и као што смо доказали, заиста шкодлива и опасна. Она дуго не трае, но ско-

ро се съ мукама, а не редко и раномъ смрѣу свршуе.

За постоянно здравлѣ и за дугій животъ много е добро и полезно, да се свагда манѣ и лакше вечера, него што се руча; особито у случаю, кадъ се одма или скоро после вече-ре леже. Сви векови и сви паметни люди пре-поручую, да е вечера свагда скоро у полакъ маня и лакша, него што намъ е ручакъ быо. И то изъ наравногъ узрока: Мы преко данъ обычно толико едемо и пиемо, да наше тѣло редко кадъ до вечера све оно може потрошити и изъ себе изключити, што е у рани у се примило, и што е одъ нѣ у новымъ силама и частицама добыло; дакле о вечери оно скоро нигда нѣ онолико слабо и празно, колико е пре ручка было. Осимъ тога о ручку зато се выше може ести и пити, него о вечери, што е после ручка до ноћи наше тѣло и савъ нашъ животъ у непрестаномъ напрезаню сила и ра-ду, коимъ наше домаће и светске послове свр-шуемо, и наше дужности испуњавамо. А што се выше и яче ради, выше се и троши, вы-ше се дакле и понавляти и нагнаѣавати мора. После вечере настае намъ одморъ и почиванѣ. Труда и рада онога, кои насъ даню забавля и троши, у ноћи нема; но мы се непрестано у миру и у сну наодимо, кои е, после ране, заиста такоѣе најлешій изворъ силе и укре-плѣня. Одъ самога одмора свагда се ячи осе-ѣамо, а одъ доброга сна двануть выше; то е истина, кою не треба доказивати.

Правило е дакле, да се манѣ вечера, не-го што се ручало. Ела за вечеру нигда да

нису многа, врло мешовита и силна. И пиће некъ буде благо и мале мере. Но зато се опетъ не вели, да не треба толико єсти и пити, колико валя и колико є нужно. Сити треба съ вечере да устаємо; но нигда ни пресити ни гладни.

Ко є радъ добро преко ноћъ спавати, и одъ вечернѣ ране снагу и лакость имати, онай нигда да не леже одма после вечере. Ако не выше, а оно баръ по два сата валяло бы после вечере седити; и време у забави и у разговору проводи. Они, кои одма после вечере иду у постелю, врло често немирне и тешке ноћи имаю, а особито ако су о вечери выше, него што є прилика, ели и пили. Многи снови, тежакъ и немиранъ санъ, многа жећъ, надимъ и трбоболя, то су обичне муке, съ којма се у ноћи тешко боре. А кои често добро и лако не спаваю, они не могу нигда, као што валя, здрави бити.

Многи веле, да бы наиболъ было, кадъ бы се о вечери свагда само ладна ела уживала. Може бити; но я самъ уверенъ, да су и врућа ела за вечеру добра, само кадъ нису врло яка и многа. —

Єл' доста само двапутъ на данъ єсти, о ручку и вечери? — Здравымъ и у зреломъ расту и веку наодећимсе людма заиста ручакъ и вечера доста ране и снаге дає. Само треба да є и єданъ и другій оброкъ добаръ и доволянъ. Одъ ручка до вечере, и одъ вечере до ручка, у нѣмној се утроби доста ране наоди, коя добро валя да се скува, и одъ кое имъ се и тѣло и снага довольно понавля

и укреплява. Оно што бы осимъ ручка и вечера ели, редко бы имъ што помогло, а често бы имъ могло шкودити. Но опетъ кои су яки и лако огладне, мало што у ютру могу доручковати.

Господа и они люди, кои выше седећи и мислећи животъ свой проводе, свагда треба да су съ ручкомъ и вечеромъ задовольни. Нѣинъ стомакъ полагаю ради, нѣино се тѣло много и брзо не троши, па зато бы имъ чешће едењѣ не само сувъше но и шкодљиво было. — Но они, кои выше съ тѣломъ него съ главомъ раде, кои трудно рукама и ногама свое послове свршую, и често съ чела зной бришу, могу и выше пута на данъ ести, съ тимъ выше, што нѣина рана обычно нѣ одвећѣ сита, и богата и млога. Они се нѣинимъ тежимъ живота начиномъ много и тѣломъ и снагомъ троше, зато имъ и выше и чешће ране валя. Доручакъ, ручакъ, ужина и вечера обычно нѣима довольне и нужне ране дае. — Тако и деца мораю выше пута на данъ ести, него зрели люди; нѣима е рана не само за трошењѣ но и за растењѣ и ново слаганѣ тѣла нужна. Само имъ не треба помного ране и безъ реда давати; ерѣ е нѣинъ стомакъ неякъ, па не може млогу и неуредну рану поднети и као што валя скувати. Млога деца само изъ тогъ узрока умирау, што имъ се млога рана безъ реда дае, коя у нѣиној слабой утроби труне, и опасне смртоносне болести рађа — Стари и немоћни люди помало и редко валя да еду, Нѣима е доста еданпуть на данъ добро ести.

Коима се выше иште, могу јошъ еданпутъ е-
сти, но мало.

Кадъ бы люди на свой векъ и на свою
снагу пазили, и потомъ се у уживаню ране вла-
дали, заиста бы одъ многи мука и болестій
слободни были, и обычно бы лепу старость
и седину дочекивали. Ние у свакомъ нашемъ
веку снага еднака; съ годинама она и расте
и пада. Што она у младости може поднети и
учинити, оно јој се у позниемъ веку, у ста-
рости, выше не да, да може чинити. Свашта
има свое згодно време. Тако они, кои су у
младости и у веку зрелости и ячине често и
повыше могли ести и пити, нека не мысле,
да ће и у годинама старијега века опетъ оно-
лико поднети и уживати моћи. У старости
не само што тѣлу, кое на ниже иде, мањъ ра-
не треба, но и силе су много слабје него што
су пре были, па нити могу много ране изра-
дити и употребити, нит' оно што е сувыше
и што не треба, изъ тѣла изнети и исключи-
ти. Зато кои се у старимъ годинама не об-
зиру на снагу и потребе свое нарави, но све
лудо желе и упишосе, да и садъ онолико и
онако уживаю, као што су некадъ за време
њине снаге и ячине уживали, не само што
много страдаю, но и животъ свой много пре
времена прекраћую. Како дакле у свакомъ
послу, тако и у уживаню ране, треба се по
веку и по годинама владати и управљати. Што
су године млађе и снага у њима већа, то се
выше и чешће може ести и пити; а што су
године старје и силе немоћне, то све ређе и
мањъ ране валя уживати.

Како се ко осети, да е слабъ и болешливъ, како се каква болестъ появи, одма треба свако ело пресећи. Болно тѣло никакву рану не прима. Сама наравъ ясно каже, да се одъ свакогъ ела строго треба чувати, кадгодъ се каква болестъ у нама появи и стане развіяти. Кома е іошъ у болести, особито ватреной, срце ране зактело? Како се болестъ уваже, одма све волъ за ело нестает. Оно дакле треба чинити, што природа иште, а не што луда паметь жели. У болести ніе нико одъ глади умро; а броя нема оныма, кои су само зато умрли, што су у болести противъ волъ ели и пили, што и колико не валя. Свака се рана у болесну човеку у отровъ претвара; еръ се у нѣму никако не може скувати, но одма труне, и тако болестъ и подиже и умложават. Рана ніе никаквый лекъ за болести, но помоћъ и прилика, да се іошъ выше страда, и пре него што е суђено подъ замлю оде. Кома е животъ додіаю, нека у болести само добро еде, на некъ зна, да ће се за цело съ нѣмъ растати. Найлакше и найсрећніе я оне лечимъ, кои ме лепо слушаю, кои дакле дотле у болести ништа не еду, докъ имъ не допустимъ, а то ће рећи, докъ имъ се управъ срцемъ не закте, и докле наравъ сама не дозволи, да могу што ести. Лућега и опасніега обичая нема, него болестнику понуде давати, и наговарати га, да еде или да піе, што е болести противно. —

Шта треба ести и пити? — Човекъ е животно свеедуће; онъ е тако створенъ, да може све оно, што живи и што рани, ести

и за свою рану употребити. Царство била и животиня богато му сокровиште ране дае. Одъ гльиве до пшенице и палмовага езгра, и одъ школьке до елена и до самогъ нѣговогъ ближнѣга и брата, мало е што остало, што човекъ манѣ или выше за свою рану не употреблява. Нѣгова способность тако е пространа, да онѣ у свомъ положеню и станю, у комъ се или грађанскомъ или природномъ судбиномъ наоди, може доста ране на земљи наћи, и не само онолико уживати, колико му е доста, да животъ свой сачува, но и колико служи, да се и нѣгове чувствености желѣ манѣ или выше задовољ. За праве потребе свое нарави у овой богатой земальской природи, лако може онѣ и добре и лепе ране наћи и уживати; но лакомость нѣгова обычно тако е велика и несита, да се онѣ не грози, често нарави нѣговой одвећь странне, ружне и гадне ствари за свою рану употреблявати. Едномъ е нѣга нужда натерала, да себе и онѣмъ створеняма израни, коя су или раномъ врло убога или сасма гадна; али што е онда у невољи одъ нужде уживао, то садъ као обычну рану или као посласицу употреблява. Тако е печурка, бобъ, школька, пужъ, ракъ и юшъ понека тврда и смрдљива животиня, нѣговомъ данашнѣмомъ раномъ постала.

Многи и различити родови била и животиня човеку дакле свакояку, слабо и ячу, мршавю и питательню, рану даю; ерѣ онѣ треба да е на свакомъ краю света и у свакомъ свомъ станю одъ глади сигуранѣ, и раномъ довольно намиренѣ. Наравъ нѣгова са

састави тѣла нѣ само за еданъ редъ и родъ ране створена; зато она сваку ону рану при-ма и употребљава, коя у себи оне питательне части има, којма се тѣлесна сила и грађа у целости може одржати, понављати и укрепљавати.

Но она органическа створеня, коя своимъ саставомъ найвыше наличу на тѣлесный саставъ човека, и коя найвыше урађены питателны частій у себи имаю, најячу и најболу намъ рану даю. А оне ствари, кое су нарави своіомъ много удалъне одъ човеческога сазданя, и кое мало питательны свойства имаю, најслабиомъ и најгоромъ насъ раномъ обременяваю. Онымъ првымъ се брое четвороножне животинѣ вышега реда, неке рибе, а и жито; ове друге састављаю различне родове нижи животиня, трава, зеля и биля, кои су најманѣ съ нашомъ нарави срођени. — Месо, кое намъ различне, питоме и дивлѣ, животинѣ даю, заиста е најприроднѣя рана за нашу наравъ; ерѣ се у нѣму све оне части, којма се тѣло наше рани, и богато и већъ сасвимъ за рану преправлѣне наоде. Месо животиня, особито четвороножны, съ месомъ нашега тѣла у свему е срођено и налично; зато мы у нѣму не само силне и многе, но и за стомака нашегъ посао лаке ране налазимо. Мало мяса многе, яке и лаке ране дае: оно одма засити и задуго ситость држи. Осимъ у болести и у врло топло време, нама се нигда не може месо огадити и досадити, особито кадъ се съ меромъ и, као што е обычно, съ лебомъ еде. Люди и народи, кои

о довольномъ месу обычно живе, яки су, силни, юначкога и жестокогъ срца, и бистре памети. Наше домаће, питоме и неке благородне дивлѣ животинѣ, даю намъ оно добро и яко месо. Нѣй толико имамо, да бы наша лакомость довека могла безъ уживаня школькѣй, пужева, жаба, ракова и юшѣ неки други нижи животиня довольна быти. Рибе, кое шису врло масне, добру рану даю, но мы их опетъ толико не можемо уживати, колико месо одъ наши благи и питомы четвороножны животиня, одъ кои є свиня найтежа, а ягнѣ и говече найлакше за нашу рану. Пилежъ, коимъ се обычно ранимо, добаръ є и лакъ, ако само матору гуску изузмешъ, коя на крме наличи.

Зими є месо здраво и лако; у лето се са зелѣмъ и билѣмъ мора мешати, єрѣ иначе врло жестоку и врућу крвь дає, коя на запалѣнѣ и трулежѣ велику склоностъ има. Сама природа, даваоћи намъ лети онолико лена и добра зеля и биля, ово намъ правило налаже. Месо намъ онда најболю и найлакшу рану дає, кадъ є просто зготовлѣно. Одъ куванога, обарено и безъ многогъ коекаквогъ зачина зготовлѣно месо најприличне є за нашу рану. — Свако суво и усолѣно месо, кое є дуго време стояло, тешко є и често врло нездраво. И одвећъ дебело є обычно шкодливо; а најопасне є за здравлѣ, кое є одъ болесне стокѣ узето, или кое є већъ почело трунути.

Одъ бильнога растежа жито, а одъ жита пшеница и кукурузъ найлакшу, најболю и у свакомъ случаю најздравио намъ рану дає.

Лебъ одъ пшенице е заиста добро и здраво ело; и кадъ е лепъ и лакъ, нигда се омразити не може. Но и кукурузный лебъ добро и лепо рани, особито радне и простіе люде. И лепа ражъ, особито кадъ се съ пшеницомъ меша, красно насъ може изранити. Остальїй се лебъ у нужди ужива.

Месна ела, кадъ се съ добрымъ и довольнымъ лебомъ уживаю, на свакий начинъ намъ найприроднио и најболо рану даю; еръ се у нъой сила мяса и благость била наоди.

У овымъ нашимъ предѣлма, у којма садъ живимо, и у овомъ станю нашегъ обычногъ владаня и изображеня, сама бильна и травна рана не може намъ ни здрава ни довольна быти. Она е сувъше слаба, и много одъ потреба наше нарави удалъна. Съ меснымъ елама помешана, добра е и здрава, особито лети, кадъ су велике врућине. Само зелъ и коренъ и воће надима, ослаблява и здравль очевидно руши. Искусство намъ показуе, да су они люди, кои о самомъ вариву и крумпиру живе, и тълъмъ слаби и памећу тупљи, него они, кои месна или мешовито, месна и бильна, ела обычно еду. —

Природно и најболъ за насъ пиће, кое жећъ гаси, рану растоплява, и живота нашегъ ватру и сваку лютину ублажава, безъ сваке сумњъ вода е. Само се иште, да е чиста, лепа и добра. Тешка, мутна, смрдљива и слана, рђава е и шкодљива. Изъ камениты потока, река и извора, најболя е вода. Кадъ смо жедни, воде пиемо, па то и наравно и паметно. И узъ свака ела е вода здрава и до-

бра. О самой води узъ ела, може се и врло здраво и дуго живити. Вина и ракіе ако не покраћую животъ, доиста га не продудую. Ракія е, особито врло яка, многимъ людма главе дошла; премда се и нѣ пити може, но помало и у свое време. За децу и младежь, ніе ни вино ни ракія, особито ракія никако. Тежацы и старіи люди съ користи могу пити и вина и ракіе, но све съ меромъ. — Пунчъ, чай, чоколада, кафа и друга врућа и яка пића, излишна су и шкодљива понайвыше. —

Овомъ приликомъ я нисамъ науміо, подпуный и свршеный діететическій трактатъ о елу и пићу изложити. Само найглавнїя правила, одъ кои найвыше сачуванѣ нашего здравля зависн, радъ самъ быо овде о рани представити. А ко е радъ выше іошъ о елу и пићу знати, нека чита мой преводъ макробиотике и мое прве две части забава, па ће, надамсе, све оно наћи, што желн, и што самъ овде изоставіо. Само іошъ неколико речій изъ мога искуства за садъ!

Колико е за здравлѣ шкодљиво и за животъ опасно, свашта безъ прилике и безъ реда ести и пити, толико е исто и преко мере брижно и страшљиво чуванѣ и уздржаванѣ одъ многи невини и вообште добры ела и пића, и шкодљиво и неразумно. Несденѣ и неціенѣ ніе оно право средство, коимъ се одъ опасногъ дѣйства ране и одъ болести свакій путъ сачувати можемо. Но наука и навика е она добра панацеа, којомъ наше тѣло тврдо и снажно може постати, да после не могу лако коекаква ела и пића у нѣму слабости и

болести производи. На свако ело и на свако пиће, кое наше тѣло рани и крепи, валя да се научимо и навькнемо, па ћемо заиста понайвыше одъ многи зала и мука безопасни быти. Али у томъ нигда не треба оно златно правило съ ума да сметнемо, кое намъ налаже, да се свакай путъ строго умерености и порядка држимо. Свако ело е добро и здраво, докъ се съ меромъ и у свое време еде; и свако скоро пиће може намъ пріяти, докъ се приликомъ и кадъ га наравъ иште и подноси, піе. Найлакше ело, ако се неумерно и безъ реда ужива, може опасно быти: памукъ е лакъ, али и онъ може најячегъ коня уморити и оборити, кадъ се преко мере велико бремя одъ нѣга начини. Вода е лака, али и она млога може досадити и наудити.

Преко мере млого, одвећъ мало и врло безпоредачно уживанѣ ела и пића, то е оно, што нама шкоди, и што болести раћа, умложава и нѣма смртоносне ударе причинява. А умереность и поредакъ свакой рани доброту, лакость и полезность дае, здравлѣ наше одъ сваке слабости чува, и нашъ животъ снажи и продулое. Свака наука и обычай само помоћу умерености и порядка невинна и полезна бьва и остае.

У уживаню ране не буди ни врло продрзливъ, ни врло страшливъ, па се ништа одъ нѣ не бой.

Не бирай млого, али немой млого ни мешати коешта, па ти ништа неће наудити.

Слушай добро свою просту наравъ, а чувайсе добро одъ сметенога и неразумнога

зактеваня твои желя и страстїй, па ћешь быти здоровъ и дуговечанъ.

Ело и пиће, было оно какво му драго, нека ти є увекъ просто, умерно и уредно.

Умѣренность, тѣлесни послови и движенія найбільи су кувари ела.

Жалость, брїге и ярость апетитъ кваре и стомака слабость причиняваю.

Кадъ едешь и пиешь, немой се лютити; ерь лютина свако ело и пиће труе.

Весело друштво найлеша є зачина ела. У невеселой самоћи, зло се рана ужива.

Полагано и весело еди, па ћешь и здорово ести.

Данась онолико еди, да можешь и сутра доста ести. Не еди никадъ да се преедешь, а особито нигда не пїй, да се опїешь; ерь є то заповестъ, одъ кое найвыше здравлѣ и дуговечность завьиси!

ЧОВЕКЪ И ЧОВЕЧЕСТВО.

ЕДАНЪ ДОДАТАКЪ

з а

II. ЧАСТЪ МОИ ЗАБАВА.

Гради и руши, слависе и ружисе; шта да му дамъ, шта да му не дамъ?"

Ко е и шта е човекъ? Каквуй е и каквуй валя да е човекъ? — То е питанъ, съ коимъ су многи главу разбияли и — често дангубили: филозофи одъ свакоякогъ тумараня, моралисти одъ свакояке буди, поете одъ свакояке фантазије и будале одъ свакоякогъ кроя и поштеня. "Познай себе!" позивъ е за цело човечество, кои се у седой древности у нѣговомъ уму появио, и кои се у свакомъ веку као главный изворъ среће сматрао. Наравъ човечія првуй е предметъ за силу мышлѣня сваке човеческе душе; зато се увекъ о нъой много и яко мыслило и умствовало, али нигда сложно, нигда онако, како бы се умъ нашъ подпуно задовољити могао. Само на оно наше питанъ: ко е и шта е човекъ, како се ние до данась одговарало! До оне светицѣ, на којой е тайна нарави чо-

9*

вечіе, нико іошъ досадъ ніе могао доћи; зато су сви они, кои су о човеку и о његовой нарави умствовали, понайвыше само чудне речи и мысли проналазили, съ коима су оно 'тели испунити, што нису могли дознати, и съ коимъ су човека немилуце садъ у овай, садъ у онай редъ суштества створеня, свойства и опредѣленія поставляли и преселявали. По томъ е онъ свашта и свакоякій морао бити, и Богъ и ђаво, и свотъ. Мудрость сама е онъ быо одъ философа, добродѣтель одъ моралиста, любовь одъ поета, свашта и ништа одъ будала. Добаръ и зао, срећанъ и несрећанъ, разуманъ и будала, слободанъ и неслободанъ, смртанъ и безсмртанъ, узаймично е онъ бывао п іошъ и садъ быва. Тако е онъ по едныма сынъ ове землѣ, по другима високи небеса, а по некима грађанинъ и землѣ и неба. Тако му едни геворе; „човече, ты сыне природе и ове землѣ, овде, гди си постао и гди си се нашао, твой е рай и твоя срећа: само на земљи се све потребе за твое задовольство, за твое желѣ, за цео твой животъ, наоде; смръть е край свега, што е твое и одъ чега си ты створенъ: после нѣ нема за те нигди никакве радости!“ А други му вичу: „човече, ты нечистый суде, овай е светъ твой найвећий злотворъ; земля е чичакъ одъ самога зла и грея: бежи и оцеплуйсе одъ нѣ, и тражи твой рай среће само у онымъ странама, кое се надъ онымъ звезданымъ сводомъ наоде, еръ само онде за тебе свака радость у најчистиємъ образу цвета; овде буди простъ, скрушенъ и

убогъ!“ Трѣій му зборе;,, човече, ты чудно створенъ одъ две природе, не пуштай сласти мяса и овога света, али се мудросћу старай и за душевне твое добродѣтели, кое су мати найчистіе среће, и кое те и до самы седишта Богова узнети могу. Тѣло твое нигда не пуштай, и за твою душу свагда се старай! А было є, и има, іошъ и онаки, кои жалостиво разглашую:,, човече, ты бедна играчко природе и твое фантазіе, шта се упинѣшъ, чему се надашъ, и чимъ се имашъ дичити? Та животъ є твой краіій и одъ чеперка, а муке су у нѣму дулъ одъ века и теже одъ камена; разумъ є твой обмана, срећа є твоя слена твоя лудость, надежда ти є изшарана лутка одъ саме паре, коя те свакій часъ вара. Ты си одъ ничега постао жива грудa, па си и садъ ништа: ты се оцени одъ свега, пропадни, и буди опетъ ништа, еръ само у томъ ћешъ ты свой миръ наћи!“ —

По различномъ стану и расположено разума и срца, задовольства и незадовольства оны, кои су о човеку мыслили и говорили, бывао є дакле човекъ свашта и свакоякій, али доцта одвећъ редко правый и довршеный человекъ. Еръ што є мудрость правила, то є лудость кварила, што є изображенъ градило, то є суевѣріе рушило, што су добродѣтели кршиле, то су погрешке раздирале. Све є то тако ишло, одъ како є сунца и месеца, докъ се человекъ, особито данасъ, у муцы и у слепаріи не нађе, не могући никако постићи славно оно: „познай себе,“ одъ когъ толико нѣгова срећа зависи. Онъ се свакояко упинао

и трудію, да свашта буде, небы л' се како еданшутъ у правомъ свомъ образу показао; па е свакојко обычно и пролазію, и, збогъ свои слабостій и страстій, доиста выше зло него добро. Одъ како е света и века, све е было толико ђудій колико людій; све е еданъ овако а другій онако мыслію, желію и тражію, па зато е еданъ овако а другій онако и живію и свою судбину дочекивао. Свакій е мыслію, да е онъ правый путъ нашао, коимъ се чистомъ човечеству и нѣговой срећи иде, и редко е кои двоумію, еда ли е онъ доиста оно нашао, што е тражію. Съ тога су и цели народи различне премене, природнымъ законима мањ или выше удесне, доживили; съ тога и цело човечество лакше или теже, по како га особите главе съ особитымъ спљасобностима и силама руководе, къ ономъ концу тежи и иде, кои му е одъ силне природе наложенъ. —

Стари су јошъ оштроумно рекли, да е човекъ „микрокосмосъ“, малый светъ. Па као што намъ великій светъ, или ова природа, особито у својој утроби, ніе позната, тако исто ни човекъ, выше са својомъ изнутрашњомъ нарави, ніе намъ толико познатъ, да можемо о нѣму, као чисту карактеристику нѣгове личности, основно што и поуздано изложити. Ерѣ,, у утробу природе не може никаквый створеный духъ ући,“ да види, што жели, и после праву истину о нѣој да пронађе и обяви. Ако е у природи какво створенъ за нашъ умъ врло тешка загонетка, то е човекъ доиста една одъ најтежи и најзаплетениј; съ тимъ выше, што човекъ о свему,

што ніе онъ и што е изванъ нѣга, много лакше и болѣ може мыслити и судити, али о самомъ себи доиста найтеже и наймучніе. Недостатакъ у искусству, слабости разума и страсти, и свакояка одношеня времена и царствујући мысліи свагда га у овомъ преважномъ послу съ правога пута свраћаю, забуною и одъ доброга напредованя къ истини задржаваю. Но опетъ е човекъ одъ толико векова, одъ како е зреліе мыслити почео, кое трудомъ своимъ кое искусствомъ и сказалькомъ времена, доста далеко у познаваню самогъ себе дошао, и већъ е доста важны и многи саставны частіи одъ истине пронашао и утемельіо. Онъ никакве праве системе о себи іошъ нема; но само е неке комаде и мало добре и тврде грађе за ню, коя е съ многимъ слабымъ и непотребнымъ частима измешана, трудно скупио. Што не валя, одъ добра и одъ истине треба му очистити; а што е валяно и истинито, треба му добро знати, дотеривати и подпуњавати; ерѣ у томъ се дика и првенство нѣгова ума, и срећа и задовольство нѣговога живота безъ сваке сумнѣ наоди. —

И мы ћемо дакле овомъ приликомъ само неке мысли, кое намъ се по нашої памети данасъ найправіе чине, о човеку, о нѣговой свойственицы и нарави, навести, али само накратко, раскомадано и као узгредъ, ерѣ кадъ бы све 'тели исцрпити, што се о нѣму зна и што валя да се зна, нужна бы намъ была и боля вештина, него што е наша, и згоднія прилика, него што е ова, кою намъ ово дѣло дае. Кои зна, да се овде строгость и точ-

ность на длаку не тражи, неће насъ, надамо се, строго ни осудити. — —

Найпре ћемо на оно питањѣ: шта е и ко е човекъ? нешто одговорити, и то онако, као што су други човека съ различнымъ существама, створеняма и свойствама или даровима сравњивали, и по томе свакояко називали.

Човекъ нѣе никаквый Богъ. Као створенѣ одъ друге яче силе произведено и саздано, тѣломъ ограничено, слабостима и страстима стешнѣно и забунѣно, рађаюћесе и умируће, одъ природе и одъ судбине зависимо — онъ е много одъ свакогъ Божества удалѣнъ. Онъ се у незнаю и болѣтицы рађа, онъ у муцы и у непрестаномъ посртаню савъ скоро свой животъ проводи, и наипосле опеть у незнаю и у плачу умире. Тѣло е нѣгово земљаный судъ, слабъ, и пуњъ лютине и отрова; духъ е нѣговъ немоћанъ, таванъ и неуреданъ. Одъ нѣга ништа на свету не зависи, ерѣ ништа одъ нѣга нѣе ни постало; а надъ нѣиме свашта силу и власть има, ерѣ онъ самъ за себе безъ природы стварій никако не може обстати и живити. Такій доиста нѣе Богъ, кои е вечитъ и безсмртанъ, свесиланъ и премударъ, и единый Твораць света, целога и свега што е годъ у нѣму; тако нѣе заиста никакво божество и никакво существо, правомъ божеству налично и подобно. Ко се не бы смеяо, да нашъ говедаръ, или нашъ ковачъ, или нашъ кметъ, озбиля стане казивати, да е онъ некаквый Богъ или нешто особито као Богъ? Но истина овакимъ малымъ людма такова страшно горда помысао и не може лако на умъ

пасти; што њиной безазленой простоти на свакиј начинъ лепу честь носи. Али велики они люди, кои се цареви и кралѣви зову, доста су често помыслили, а не врло рѣдко царски и базивали, да су они не само Божеству најближи и најналични, но и управ' њму равни: но како е то онај највећий и најсилниј земаљскій Богъ, Александеръ Македонскій, слабо и ружно засведочио, свакомъ е скоро познато. Мудрость прлявога Діогена њга е яко застидила, а еданъ само кондиръ, изъ когъ се њгово высочайше несито грло често руйнымъ виномъ послуживало, ясно е свету показао, да онъ ни онда, кадъ е најсилниј и најславниј быо, ніе се ни правымъ човекомъ, а камо л' Богомъ, назвати могао. Пиянство га е скоту и зверу уподобило; у пиѣу е онъ ружну свою смртъ нашао. — Не само неразумно, но и грешно е човека съ Богомъ сравњивати, а јошъ грешније безъ сумњ е, Божіе му свето и велико име давати! Ако и есте човекъ много лепше и племенитіе створенъ, него буди коя друга жива тварь на земљи; ако и есте човекъ тако разуманъ, слободанъ, силанъ и душомъ обдаренъ, као што ништа друго на овомъ нашемъ свету ніе: то е онъ опетъ тако пунъ слабости и недоскудица земаљскога живота, да е доста срећанъ, кадъ може име само праве човечности заслужити и имати, а Божіе Богу и Божество Божеству нека остави, ако се ніе радъ осрамотити, и помамити, да и оно изгуби, што е њгово, као њгова дика и светиня права. Што су стародревни векови басна, фабула, у

младости нѣинога ума, или у раскошномъ цвѣтаню силе нѣиногъ воображеня, чинили, оно не треба мы садъ, кадъ е разумъ зрели и истина выше позната, да чинимо. Нама ни на умъ выше не треба да пада, да силни, велики и чувени люди, или каквигодъ юнацы и страшни ду'ови, могу име Бога заслужити. За човека су само човеческе заслуге и човеческа одликованя: нѣму не треба ни изъ подземнога ни изъ небеснога царства имена придевати; ерѣ е онъ доиста ништа или горе одъ ничега, како изъ круга човечества изиђе. —

Ко зна, каквѣй е ђаво? — Велисе да е онъ господарѣ свою зала, и страшило, одъ самы греова састављено. Образъ е нѣговъ као мракъ црнъ, као што му е и сила као тама црна. Невиность мучити, простоту варати, умове заслепљавати, неправду чинити, истину разганяти, муке, грозе и свакояке неволь и беде у човеческомъ роду производити, и противъ Бога и Божіе природе ићи, то су, казуесе, нѣгова наравна и мила дѣла. Ако и есте у човечеству Діонисія, Діоклеціана, Нерона, Калигула, Шпански Филипа, Пизара, Грегора, Кронвела, Робеспѣра было, ако се и данасъ јошъ, по несрећи, крштены и некрштены Тирана, мучителя и злы людій може наћи; то опетъ нису люди сами и исти ђаволи. Наопако кадъ бы човекъ правѣй врагъ быо, а јошъ горе, кадъ бы човечество одъ самы ђавола састављено было! Као и они стари Циклопи, оно бы се и са самымъ небесима и громовима борило, и истребило бы съ лица земљъ све, што е добро и

лепо. Природа ніе рада само пакла имати, но наредила є и за рай млоге жителѣ. Душа и срце, разумъ и савестъ, чувари су силни, кои човечество одъ ѱаволске нарави яко бране: премда се слабости и неваляле склоности по гдиькога несрећника кадшто одъ нѣи и отети, и съ вражіомъ, зла и опасности пуномъ силомъ, сдружити могу. Безазлено детиньство, пріятность младости, разумъ човечности, немоћъ старости; любовъ женска, добродѣтель мушка, неґа родительска; култура ума и благородство срца — све се то у човеческомъ роду наоди, и све то сведочи, да човекъ као репрезентантъ свога рода никако име ѱавола не заслужуе. А ко бы, да страшно не греши, најлепшемъ Божиємъ створеню, кое за небомъ толико чезне, то име и дати моґао? За правоґа ѱавола є човекъ врло благъ и благороданъ, а за Бога сувьше зао, маленъ и покваренъ.

Тако исто ніе човекъ ни скоть. Животинѣ много ниже човека на постепеницы природе стое, и човека првенство и знаменито одликованѣ само се онда ясно и лепо види, кадъ га здравымъ разумомъ одъ животиня разликуемо, и съ нѣима сравњивамо. Шта є іошъ двоножно и дворучно, као човекъ? Само є данъ палацъ човечїи на руцы знатнїи є и важнїи него све ноґе у животиня, и све руке — ако су они преднѣи краєви, руке — у свою родова маймуна, одъ најманѣґа до највећеґа, до самоґа орангутанґа. Палца є способность и важность толика, да бы се съ пунымъ правомъ и онѣ, кабоґодъ и говоръ или

разумъ, за одликуюћій характеръ човека лако могао узети; еръ како бы мучанъ и недовршенъ посао руку човечіи быо, да на нѣма палца нема? Онъ е друга рука на руцы. — Шта јошъ може и уме говорити као човекъ? Ни у каквой животињи не може анатомическій ножъ праве и подпуне органе говора и езыка наћи. А езыкъ или говоръ толико е чудноватъ и знаменитъ, да онъ самъ може човека одъ својо живы створеня оцешити, и на высокій степенъ одликованя и првенства попешти. — Шта се јошъ може дотеривати, облагорођавати и къ савршенству узносити, као човекъ? Све животињъ, какве су были о постаню света, и пре многи векова, таке су и данасъ. Нѣино е станъ по природи увекъ едно и оно исто. — Шта јошъ има, као човекъ, душу, и съ нѣомъ и благородна она душевна свойства и способности, съ којима е слобода, различный начинъ живљеня, мышльнѣ и знанъ скончано? Животињъ по природноме нагону, безъ слободе, живе, на еданъ простый начинъ, кои душевный животъ, као што е човеку свойственъ, сасвимъ исклучуе. Душевна наравъ човека у вышшу сферу, одъ кое су животињъ много, и то великомъ празниномъ удалѣне, диже, и као умно, словешно и слободно створенѣ карактеризира. Животињъ су робль природе; а човекъ се доста много може одъ нѣ отети. Јошъ колико стварій онъ одъ природе одвоева, подъ свою власть и вештину, којомъ природнымъ силама подражава, покорава, и као што му е воля преиначава? Све животињъ у землю гледаю; а самъ

човекъ до небеса свое очи узноси. Нѣговъ умъ све светове и просторе неизмеримога сазданя прелази. Само човекъ може быти у правомъ смыслу добродѣтелинь, какогодъ што е онъ само разумный и словесный почитатель Бога и Творца свога. — Као што е дакле човекъ, нѣе никаква животиня, нѣе никаквыи скоть. Скотска е паметь или желя, коя човеку име скотства пришива. Да е човекъ скоть, цело бы човечество одъ самы Навукодосора у нѣговой казни, или одъ самий Русовлѣвы людій у нѣиной грдоби саставлѣно было.

Но преко свега тога опеть може човекъ своимъ владанѣмъ и живлѣня начиномъ садъ выше на Божество, садъ на ѣвола или на скота наличити. Нѣгове су способности многе, нѣгове страсти силне, нѣгове слабости различне; па у каквомъ се онъ станю съ овьма наоди, онако и животъ свой проводи. Разумомъ и срцемъ онъ се правой личности и нарави човеческой и приближуе и одъ нѣ удалое. Кадъ се човекъ своіомъ памећу у славнымъ, и своимъ срцемъ у добродѣтельнымъ дѣлима свету показуе: кадъ е лепо просвећенъ и дотеранъ, кадъ е мударъ, разуманъ, поштенъ, уреданъ, праведанъ, милостивъ, смеранъ и вреданъ, и тако кадъ све само оно на свакій могућный начинъ чини, што нѣму самомъ славу и задовольство, а осталой нѣговой браћи пользу и напредакъ у срећи приноси, — онда се онъ доиста као човекъ у najlepшемъ изгледу и карактеру, а то ѣе рећи као сынъ Божества истомъ Божеству наликъ обявлюе и предста-

вля. — Али кадъ га мы съ едне стране као мракъ глупа, или помамна, а съ друге наопака и зла виѣамо: кадъ га злотворна, пуста, бесомучна, неправедна, завидљива, горопадна, горда, поносита, неумешна наодимо, и тако кадъ онъ све само оно чини, што нѣговомъ ближнѣмъ беду и неволю, штету и пропасть, а нѣму самомъ грозно и рѣаво име доноси, — онда е онъ заиста далеко одъ праве нарави човечіе удалѣнъ, и онда онъ много, кадъ што сасвимъ, на ѣавола и на нечастивога страховито и ружно личи. — Па за приповестъ може онъ помоћу свое немарности и глупости јошъ и развитый карактеръ скотства у свомъ животу на себи носити. Докле е годъ неизображенъ, као што нѣгова словесна душа и нѣгово людско срце зактева; докле е глупъ, лень, неуреданъ, нечистъ, неумеранъ, грозанъ или безъ чувства стрпеливъ, скотски сластолюбивъ, и само одъ стра силе и власти, или одъ тавнога суевѣрія миранъ, и докле се своимъ потребама и живљњя начиномъ мало одъ стоке разликуе, — свагда се онъ као двоножный другъ свога вола или магарца, мечке или куряка у гори, слободно може сматрати. За дивно чудо може човечіи разумъ запуштень и човечіе срце затупљно быти. Има людій — куку мени ! — много людій, кои далъ одъ носа никако не могу видети, кои е мозакъ тако чврстъ и ладанъ, да се у нѣму никаква нова, лепа, разумна и благородна мысао не може излеѣи, и кои е чувство тако студено и тупо, да никакве племените, лепе и вышше потребе нје у станю за-

желити и осетити. Што е у животиня нагонъ природный за животъ, то е у нѣи за све владанѣ злосреѣно суевѣріе, наопакій онай изродъ таме и крайнѣ глупости. Кругъ нѣинога живота врло е тесанъ и маленъ, кога границе они безъ велике муке и неволѣ ништо не могу преѣи, и изванъ нѣга далѣ слободнѣ, веселіе и роднѣ предѣле живота потражити. Колико они у томъ жалостномъ станю на стоку и на скота наличе! Помози имъ ты блага и лепа сило изображеня и културе : —

Изъ свега овога разумева се, да е права и чиста мудростъ јошъ редка птица у роду човеческомъ, и да мы неке люде зато само мудрацъма называмо, што су много больи и паметни него обычна нѣина браћа и обычне будале. Но будуѣи да и они свое страсти и слабости, као люди, имаю, то наравно и нѣина паметь и нѣино владанѣ кадшто посреѣе, и доводи ѣи у онай редъ, у комъ су они, кои су много одъ мудрости удалѣни и съ обычности недотеранога живота јако упознани. Истина, нѣинъ е животъ славанъ и много полезанъ, ерѣ су они само добротвори и просветителѣи човечества; но зато опетъ не може се реѣи, да нѣина личностъ са својо страна чисту и свршену мудростъ представля. Иначе ко бы неокрчене јошъ путове къ истини тражіо? Гди е чиста мудростъ, ту мора бити и чиста истина. Ни у чему се човекъ толико не вара, колико у мысли и поузданю, да е веѣъ свето мудрости млеко посисао и доиста мударъ постао. Гди е крвь, ту су и страсти и слабости; а гди су ове, онде су и многе и страшне пре-

поне, кое не даю, да се слаба човечія наравь у исту мудрость сліе и претвори. Ко е іошъ досадъ одъ смртны, и свое срце и свой разумь онако дотерао и облагородіо, као што строги закони мудрости на свакій начинъ зактеваю. Човечія мудрость ако не пропада одъ сцилле разума, обычно страда одъ харибдиссе срца. Еле и срцемъ и душомъ управо мударь быти, найређа е стварь у човеческомъ роду; па ако се она и може кадкадъ у нѣму наћи, зато опетъ съ нѣ никакo не можемо рећи, да е човекъ вообште мудраць, или да човечество одъ самы мудраца може и мора быти сложено. Доста е за човека, ако е толико разуманъ и добарь, да ніе зао и сасвимъ глупъ, и да велика зла може обићи, а добра, колико му се може, чинити и себи присвојавати. Безъ паданя нема за нѣга подизаня; безъ погрешака нема добродѣтели. То нѣгова трошна наравь, то и исторія човечества ясно намъ сведочи и потврђуе. Само у Бога е чиста и права мудрость, у кога е и истина и добродѣтель сасвимъ безпорочна!

Наопако да е човекъ све права будала. Ко бы га као таквога поднети и трпити могао? Или кудъ бы се онъ део и шта бы одъ нѣга было, да свагда и свуда сасвимъ будаласто ради и живи? И найгрђа будала има свое светле часове, у комъ природна нѣгова доброта и паметъ нѣгове многе будалаштине поправля, и оно чини, што е колико толико добро и полезно. Но ако и има доста славны будала на овомъ свету, зато опетъ човечество ніе одъ самы будала сабрано и саста-

вѣрно. Иначе на што бы човеку одъ природе разумъ датъ быо, и одъ кудъ бы се у человечеству толике паметне и валяне ствари произнаше? Иначе шта бы се одъ человеческого рода до садъ было догодило, и како бы се онъ до данасъ овако быо сачувао, дотерао, и, као што га наодимо, облагородіо? Одъ кудъ и како бы се у нѣму Мойсей, Конфуцъ, Зороастеръ, Ликургъ, Солонъ, Исусъ, Периклесъ, Тимонъ, Сократъ, Плато, Аристотель, Цицеро, Антонинъ, Марк-Аурелъ, Титъ, Сципио, Лутеръ, Веруламъ, Коперникъ, Невтонъ, С. Сава, Душанъ, Лайбницъ, Кантъ, Доситей, и юшъ многи, премноги други славни, просвећени и добродѣтельни люди родили и нашли были, да е нѣгове природе главно свойство и карактеръ будалаштина и лудость. Разумъ разгана у свакомъ веку и у свакомъ краю света коначну будалаштину изъ человечества, а духъ природный просвештени развѣя у нѣму мудрость и доброту, и подиже е на высокій степенъ силе и лепоте. Зато, што е у народима Абдере было, не може се никако рећи, да Атина, Спарта и Римъ ни су онаке быле, као што намъ њи светъ и исторія на красній и тѣшителный начинъ описуе. Зато, што се и садъ међу нама доста, предоста Абдерита налази, не може се нишошто таити, да нема ни мудры Демокрита, кои њи посвећую и умудраваю, ни вешты Иппократа, кои имъ съ прашкови-ма за кѣянѣ мозакъ одъ рѣ будалаштина и глупости чисте. Сама природа отима человечество одъ тамне силе глупости и лудости, и

будалаштина ніе нѣгово свойство, но само недостатакъ у изображеню и нужномъ дотериваню сила ума и срца. Да е природа човека за праву будалу створила, не бы іой никаква дика и користь была, што е овай светъ овако обогатила и украсила.

Изъ свега, што смо досадъ разумели, видисе, да е човекъ садъ срећанъ садъ слободанъ, садъ опеть зароблѣнъ; истомъ како што е изображенъ, валянъ, добаръ и дотеранъ или глупъ, зашунитенъ, невалянъ и зао. Но као што ништа у човеческомъ животу ніе свршено; тако ни у овомъ сматраню човекъ доиста ніе онакій као што га речъ каже. Као што е тешко човеку са своју страна, разумнымъ, тако исто му е тешко сасвимъ и срећнымъ быти. Срећа безъ сваке сумнѣ увекъ найвыше неприятеля има; а найгори су іой они, кои се съ нбомъ заедно у човеку наоде, особито слабость памети, незадовольно и страсти пуно срце, и мложина желя. Коя е ламеть іошъ тако вешта и темельна была, да е умела и могла до конца живота еданпутъ добывену срећу сачувати? Кое е срце тако задовольно и мирно было, да е знало своју срећу као што валя ценити и уважавати? Ко е у своимъ желяма еданпутъ стао и тврдо помыслію, да е већ доста срећанъ, и да му туђа срећа ніе потребна, или да му ништа выше покрай онога, што му е добра судбина уделила, не валя желити? А гди су іошъ и силни они злотвори, кои съ поля човечію срећу немилице кваре и руше: зависть, злоба, сребролюбіе, самовольство власти, болести, сно-

шеня дружине и потреси случая и природе? Међутимъ што є слепо, не може задуго постоянно ићи и трајати, а срећа є, на велику нашу жалость, слепа и непрестано се съ коломъ своимъ обрће, часомъ горе а часомъ доле. Не быти сасвимъ иданъ и несрећанъ, но имати по своимъ способностима и заслугама умерено веселе и добре дане, управо се у овомъ нашемъ животу зове, срећанъ быти; па и то є, као што се владамо и као што живимо, лепо и доста. А праве, чисте и постоянне среће, као што є наше воображенъ измышљава, за насъ на овомъ свету ємачно нема. Шатъ буде валяныма и добрыма тамо съ оне стране гроба!

Какогодъ што човекъ не сасвимъ и свагда безуманъ и рђавъ, тако не онъ ни сасвимъ и свагда несрећанъ. Несрећа є великій и мучный болъ за нѣга; зато она обычно дуго и не трає. А најболъ є, што она нигда скоро не чиста и сама. У зао часъ, кадъ бы човекъ сасвимъ несрећанъ бую, или кадъ се у своіой невољи и несрећи не бы умео помоћи, или често — и варати! Шта бы му онда животъ бую, и како бы му ово сазданъ, на комъ живи, жалостно и мучно было? У ономъ станю, у комъ се осећа, да є несрећанъ, колико згода онъ нема, да іой тешку нѣну силу умали, и да є лакше поднесе, него што га нѣно ужасно бreme къ црной земљи обара! Оставимо разумъ и ячину нѣговога трпежа на страну, колико му само лепа надежда помоћи не дає! У своіой добротворной надежди — коя човека нигда, башъ ни

у самомъ издисаня часу, іошъ ніе изневерила — съ умнымъ своимъ очима гледи онъ у дальный изгледъ будућности, гди му срећни предѣли задовольства и утѣхе из'нова цвѣтаю, и међутимъ одъ велике части заборавивши свою настоећу тугу, већъ живо оно осећа и ужива, што іошъ нема, али што га одунда чека. У среди патня и мученя на бурномъ и грозномъ мору несреће надежда нѣму дае якій и поузданый свой ленгеръ, помоћу кога тврдо може на трошной лађи свога живота дотле безопасно стояти, докъ се буря и туга не слегне, да се наипосле до пристаништа мира и боль судьбине опетъ привуче. Докле по томе човекъ може, добре надежде имати, дотле іошъ ніе сасвимъ несрећанъ; а кадъ е онъ не може имати? Заиста само онда, кадъ е жила у нѣму престала куцати, а онда е и срећа и несрећа за нѣга на овомъ свету сведно. Ко пре надежде губи, него што се свећа живота угаси, онай или се у крайнѣмъ очаянію наоди, ил' е память сасвимъ изгубіо; што е, на срећу, на свакій начинъ врло редкій случай. Осимъ тога одъ людске несреће колико путова нема за човека, коима се къ истой срећи или баремъ лакшемъ животу, може доћи? На вештини, на вредноћи, на правди, на милости, у многостручнымъ отношенияхма дружбине народнѣ, тии се многи путови доста лепо окрчени налазе. А колико е нѣій случай и судьбина изъ грозны и тешки руку несреће до садъ отела, и подъ добротворно крпело среће лепо преместила! Кадъ човекъ найдубль и найтеже у муцы несреће стенъ,

онда му не рeдко и самъ Богъ найбрже и най-милостивіе помаже. У осталомъ чинисе, као да е природа тако наредила, да за срећомъ несрећа, а за несрећомъ срећа, ако не за све, а оно за многе люде, узаймично иде, истомъ као за летомъ зима, за даномъ ноћъ, за лeпымъ временомъ ружно и обратно. Еръ и наче, да е човеку све добро, слабо бы знао, свою срећу ценити и како што валя съ благодарношћу уживати. Срећа се особито у контрасту, у супарничеству, съ несрећомъ најболъ зна и осећа, као што се лепо према ружну, сладко према горку, ситостъ према глади најболъ показуе. Срећа и несрећа, то су две саставне части живота; уживати и мучитисе, то е човеку дато на овомъ свету. Да е човекъ сасвимъ несрећанъ, онъ бы се волю давити и вешати, него у животу толико надати и ушняти!

Човекъ, као створењъ, кое слободно може мыслити и желити, мора наравно слободанъ бити. Но и слобода е нѣгова ограничена, и многимъ законима и потребама стешнѣна. Ништа на овомъ свету ние сасвимъ слободно; еръ е свашта законима, кое сама природа налаже, покорно. Па ни човекъ, такође као членъ природны створења, по томе не може бити сасвимъ самосталанъ и слободанъ. Изъ сматраня само, што онъ као најплеменитіе сазданъ, комъ е вышній Творацъ душу, а съ нѣомъ и слободне умне мысли и срдачна осећаня, уделю, ние као животинъ сасвимъ природнымъ нагонима и нуждама покоранъ, кажесе да е слободанъ. Али опетъ, што на-

равъ зактева, оно онъ мора чинити и трпити; а наравъ заиста много иште, па е онъ много мора и слушати, ако е радъ обстати и срећно живити. Своимъ умомъ, съ коимъ управо човечески слободанъ бива и есте, истина доста коешта одъ нѣ може онъ ублажити и преиначити, и своимъ срцемъ доста може желити и уживати, што му по строгимъ природе законима нѣ дато; али изъ државе природне власти, безъ свое штете и пропасти, не може нишошто изаћи. Нѣгове мысли найслободнии су породи нѣгове нарави; но и по нѣима кадъ е радъ што учинити и уживати, само му е допуштено едно или друго, манѣ или выше, просто или мешовито, али опетъ све само што е природи згодно, бирати. А како оно оће и зажели, што се съ нѣомъ никако не слаже или што у нѣ нема, то одма ил' скоро, садъ съ боломъ садъ са стидомъ, мора натрагъ у природный свой кругъ ступити, или кадшто и страдати. У такомъ случаю слободу скупо плаћа. Тако е исто и съ нѣговимъ желяма. Човечія е наравъ пространа, па су и нѣгове желѣ много и простране. Помоћу свога разума, може човекъ много одъ свои желя, као што му е драго намирити; али нису ни они догађаи ретки, у којима онъ збогъ свои слабости ни оне, кое бы иначе могао, никако нѣ у станю постићи, и у којима зато, што не природно и лудо жели, или се съ празнымъ рукама натрагъ враћа, или, ако се у нѣинѣ вирѣ яко већ завалио, зло страда. Истина, човекъ доста много може 'тети, али опетъ свагда выше му треба морати; ерѣ природа редко кадъ

слуша, а свагда заповеда. Мыслити и желити онъ свагда слободно може, како оће и како науми; али оно, што мысли и жели, и учинити и постићи, то му се емачно ни свагда ни често не да. — Колико у мышлѣню, толико и у својој вољи човекъ свою слободу има и наоди. Оно, што намысли, съ вольомъ својомъ оће и да учини; оно што за добро призна, оће и има волю, себи присвоити, а што му се зло чини, одъ себе одбити и уклонити. Онъ има волю, па оће то ил' оно да учини, ерѣ тако мысли, да ће за нѣга добро и напредно бити. Зато се съ вольомъ, која се животиняма одриче, особито доказуе, да е човекъ слободанъ. Истина е права, да човекъ волю, и то заиста яку волю има (ерѣ шта може на свету бити, на што онъ волю не бы имао?) али по нѣой бы онъ само онда управо слободанъ бую, кадъ бы све оно, за чимъ својомъ вольомъ чезне, по жельи својој такође и постићи и учинити мого. Али колико е пута нѣгова воля већа него што му е сила и способность, съ којомъ му поради и потрудитисе валя, докъ што по нѣой, као што се нада и као што жели, учини и постигне? Колико пута и како страшно нѣгово неумештво, нѣгова слабость, случай, и люди съ нѣинымъ одношеняма, нѣговой вољи ништа друго до спомена, да е нешто 'тела и наумила была, не оставляю? И колико пута онъ има волю и на оно, што за нѣга никако ніе, или што е природи савимъ противно? — Човекъ дакле никадъ ніе сасвимъ слободанъ; али е зато опетъ онъ найслободніе створенъ на овомъ свету, ерѣ

є разуманъ и уманъ, што као онъ, ништа друго, што живи, заиста не. Како онъ мысли, 'тети и учинити, што се съ нѣговымъ силама и съ природнымъ законима слаже, и како онъ млоге ствари може покорити и преиначити, и садъ овако а садъ опетъ онако живити и радити, мора на свакиъ начинъ и великиъ део слободе имати, съ когъ се праведно, сравнивши га съ другимъ природе створеняма, слободнымъ може називати. Како бы онъ иначе толике премене свога изображеня крозь толики векова прешао бую, да не доста слободно она средства могао бирати и употреблявати, коя су му зато потребна и нужна была? Време є нѣму у томъ само одъ части у помоћи было, али доиста найвыше є онъ са своіомъ вољомъ и своимъ умомъ оно израдіо и учиніо, што се съ нѣмє збило и изродило. Ако се о слободи нѣговой као о човеческой слободи, кою разумъ и закони природе управляю и граниче, мысли и суди, то є онъ доиста вольно и слободно створенъ на овомъ свету.

По томе се само каже, у колико є човекъ и робъ. Завысимость нѣгова одъ природе и одъ нѣны закона, и одъ нагона и потреба нѣгове нарави, природно є, лако и нужно нѣгово робство. Но оно, кое му ланцы нѣгове глупости и нѣговы страстїи налажу и намећу, заиста є и тешко, и ружно, и шкодливо. Са стране глупости, узаныи кругъ живота и нѣговы потреба, не стешнява онолику нѣгову слободу, колико несрећно и убитачно суевѣріе; ерь у суевѣрїю душа подъ грднымъ бре-

меномъ заблуђенога воображенія, кою чамећий умъ не руководи, тешко стень, и срце се не-престано, не одъ жестоки каквы желя, но одъ осећаня измъшлѣны само грдоба и мука трза и узнемируе. Суевѣріе уза свако намеренъ, свакій посао, сваку скоро помысао, на душу ил' на срце по єдну муку и по єдну страовиту тугу, као муно, баца, и тако човечію силу, могућность и способность много стешнява и разслаблява. Одъ страсти, велесе, да и сама любовь човека робомъ чини; но я бы желіо довека нѣтъ робъ быти, єръ знамъ, како су мили нѣни окови, и како она ємачно души и срцу не стегу какву, но заслаћену и украшену слободу дае, кадгодъ є чиста и съ разумомъ братски сдружена. Али стра, плашня, злоба, зависть, ярость, osveta, сребролюбъ, доиста су оне црне страсти, одъ кои человекъ найсужнии и наймучнии робъ бьва и остае. Што оне оће, то онъ мора чинити, и то онъ мора быти, па, по несрећи, свашта, само правый и честитый человекъ не, само што валя не. Но человекъ може и безъ глупости и безъ овы ружны страстій быти; зато онъ съ нѣи не мора по наредби природе робъ быти, но само по своіой немарности и по недостатку изображеня свога ума и облагорођеня свога срца. Изображенъ ума и доброта срца побѣдители су и гонители како глупости тако и страсти, а по томе и робства, кое оне за човека производе. Человекъ само ако оће и ако се труди, съ те стране свагда може слободанъ быти.

У овомъ нашемъ веку, у комъ умъ мло-

го бистріе и зреліе ради, и у комъ се истине свето лице много болъ познае, онолико неосноване распре и кавге о начальной оной и тайной сили живота човечіега, кою душою зовемо, не може быти, колико є досадъ, докъ се разумъ у већемъ мраку наодио, было. Познаваюћи доста добро появляня природны сила, и способности и свойства човечіе нарави, мы садъ не можемо ни држати ни веровати, да є матеріа човечіега тѣла, кровь или месо, некаквый пламень или демонъ, пара некаква или спиртъ оно, што, као душа, на претайный, сильный, разумный, и управ' човеческій начинъ, животъ нашъ и сву нѣгову непостижиму тайну, држи и руководи. И премда мы нашимъ умомъ и трудомъ никако нисмо у станию живацъ нашего быћа, као утробну светию и тайну природе, по жельи и потреби нашей постићи и познати; то се опетъ знаню нашемъ никако не пристои, онаке ситнице и трошне ствари за темель и господарство нашего живота узимати и признавати. Благородна є и лепа мысао, коя душевну нашу страну и силу у оной света и природе многомоћной сили тражи, коя све, што є створено и на кою годъ руку живо, држи, управля и дотеруе, и коя є на свакій начинъ найвластнии и najveличественни изливъ самога Божества. Но колико ће се она и како одржати, то ће само време и будуће напредованъ и изображенъ човечества показати. Садъ є колебанъ умова велико, и доказиванъ науке іошъ непоуздано. Међутимъ сила є вредно, у овомъ послу трудитисе; ерь што ближе нашъ умъ къ приро-

ди иде, то ближе истини и самомъ Богу ступа. Душа є наша у осталомъ тако велика светиня и тайна, да се мы толико выше у сумню и нѣнъ мучительный мракъ увалуемо, што выше о нѣой овако незрело и сметено мыслимо, као што се до селе манѣ или выше догађало. — —

Одъ овы комада, кое смо доведе о човеку и о нѣговой нарави, као одговоръ на оно: ко є и шта є човекъ? навели, може се одъ прилике и образъ нѣгове личности, премда, признаемо, доста недовршено, сложити, кои бы као одговоръ на питањъ: каквый є и каквый валя да є човекъ? служити могао. Будући да се и у онымъ комадима, съ којима смо највише то желили учинити, да се границе и праве черте човечии свойства пронађу, — и таке мысли наоде, кое се и на ову страну слога односе, и будући да смо мы и на другимъ местима наши доякошњи послова већ доста обширно о томъ говорили, каквый валя да є човекъ; то ћемо овде јошъ само неколико речій навести, кое ће показати, којимъ путемъ и на кои начинъ треба човекъ да живи, да доиста буде, као што валя да є, и као што га радо желимо видити. Тешка є и пространа ова матеріа, и кои су є желили исцрпити, написали су о нѣой велике и многе књиге, па оветъ нису довршили, што су 'тели. Одъ насъ мало, као одъ малы и одъ малога нашегъ труда! —

Никаква се животиня у єданъ редъ съ човекомъ не може метнути; єрь човекъ не само по строгомъ испыту науке но и по првомъ само погледу, на свакій начинъ самъ за

себе изванъ свега царства животиня наравно мора стояти. Съ тѣломъ своимъ онъ е истина у дотаку са животиняма, али съ душевномъ своимъ нарави далеко се вышше нѣ узнео, близу до самы небеса. Па као што онъ самъ особито царство за себе у природи представля, тако исто мора и особитѣй животъ, кои ће одъ свакогъ другогъ живота различанъ быти — правый човеческій или словесный животъ — показати и проводити. А таковый ће онъ само онда быти, кадъ га не само по строгимъ правилама и наукама здравога и изображенога разума у свакомъ случаю и станю своме дотеруе и проводи; ерь е човекъ покрай природности свое, іошъ и душевно и морално створенъ.

Што дакле природа оће и зактева, оно іой никако не треба одказати и одбити, и што разумъ налаже и учи, паметно треба учинити и свршити. Разумъ, докъ е годъ чистъ и здравъ, нигда се природности не противи; но много выше нѣой у свачему слѣдуе, и свагда оно, што е одъ нѣ тавно, осветлое, толкуе и употребљава. Природни закони и нагони за човека нису онако ясни и силни, као што су у животиня; али е у нѣга умъ она сила, коя исте потребе природе онако дотеруе и ползуе, као што човеческа наравъ и нѣгово различно станъ на овомъ свету треба и иште. Кадъ бы человекъ само по природности живіо, врло бы простъ, дивльій и недотеранъ быо; а кадъ бы се одъ нѣ опеть сасвимъ 'тео оцешити, страдао бы, покваріо бы се, и не бы никако правый человекъ быо,

башъ ако бы како углађенъ и израђенъ изишао. Што се выше човекъ одъ природе удалое, то се выше одъ свое праве личности, съ великомъ своіомъ штетомъ и мукомъ, укланя. Али опетъ ко мысли, да ће онда само природанъ и натураланъ бити, кадъ по разуму и нужнымъ потребама човеческога и дружебнога живота не живи и не ради; онај не зна, каква е човечія наравъ, и шта нѣой за нѣно благородство и постоянство на свакиј начинъ треба. Суровость природны сила и способностей разумъ само дотеруе, страсти ублажава, наравъ облагорођава, и све оно проналази и употребљава, што човека онакимъ, као што валя да е, чини: снажнымъ, добрымъ и мудрымъ. Правила по томе и науке изображенога разума, и закони и уредни нагони природе, они су ваљани путови, којима човекъ до могуће праве човечности може лепо и добро доћи.

Никаква желя наопаке нѣжности ние тако неиприродна, као она, која е одъ човечіега живота и владаня саму мудрость и саму добродѣтель рада скронтити и начинити. Еръ она заборава или не зна, да е човекъ не само одъ душе но и одъ тѣла створенъ, кое е пуно слабостей, страстей и недоскудица, съ којима се чиста мудрость и добродѣтель наравно никако не може слагати, и безъ кой животъ, као човеческиј животъ, никако ние у станю бити. А будући да и душа само помоћу и средствомъ тѣлесны удова и орудія мысли и ради, то она мора посрвати или недовршено оно, што іој пристои, чинити, еръ за найбо-

лю могућность, валя да су и средства свагда найболя, а таковы у нашемъ тѣлу нема, нити може быти. Мударъ истина и добродѣтелинь треба да є човекъ, али опетъ на човеческій начинъ, као што нѣгова наравъ и овай земальскій животъ подноси и допушта. Изъ свега, што о човеку и о човечности знамо, одъ постаня истина па до данашњи истраживаня, наодимо, да природа никако не да човеку, до найвеће мудрости и до найчистіе добродѣтели, съ истреблѣньмъ свою слабостій и погрешака, доћи. Путови трудова и искусства, коима нашъ разумъ и наше срце и къ єдной и другой иде, свагда су обраштени трнѣмъ посртаня, погрешака и сумнѣ; а будући да є нашъ животъ у оно време, кадъ се што съ разумомъ учинити може, тако кратакъ, да мы безъ свакогъ одмора вечни путници морамо быти, и остати; то се ясно види, да за насъ на овомъ свету нема чисте мудрости и добродѣтели, и да се мы до смрти манѣ или выше съ нашимъ слабостима, погрешкама и страстима свагда борити и забавляти морамо.

И доиста, чинисе, као да бы наша мудрость изгубила свою лепоту и пріятность, као да бы се понела и отврдоглавила, да є наше погрешке, кадшто и саме будалаштине, по кои путь не застиде. А тако се и наша добродѣтель показуе; и она бы се безъ сумнѣ погордила и прозлила, да є наше рапавіе и мучніе страсти кадкадъ съ нѣинымъ єдомъ и ударомъ не опомену, да свагда онака остає, као што є за ню слично и пристойно: блага и смерна. Было како му драго, еле то

е истина, да човекъ мора бити изображенъ и добаръ, ако е радъ бити онакій, као што валя да е. Изображенъ треба да е, да се съ мудрошћу, слободомъ, снагомъ, правдомъ, и съ потребнымъ наукама за живота свога одликуе; добаръ валя да е, да се добродѣтелянъ, милостивъ, поштенъ, любезанъ, учтивъ и стрпеливъ у свакомъ случаю покаже: дакле управо онакій, као што га законъ, срећа, разумъ и срце жели имати. А нѣгове слабости и погрешке, кое по законима свое нарави и по наредби природе мора имати, никадъ му никаква зла неће учинити, нити ће га упропастити, само ако се постара, да му разумъ ячій и срце снажніе буде, него што оне могу бити. Ако само разумъ господаръ буде надъ страстима, то се одъ нѣи ништа нема нѣгова наравъ, слава и срећа бояти: онъ ии неће коначно истребљивати, но зауздава' ће ии само и окивати, како науме, осилитисе и зло какво починити.

Найглавнїя е дакле потреба, да се свимъ онымъ, што чинимо и предузимамо, свагда у кругу наше природе човечности одржимо, и нигда да не пожелимо, ни выше ни ниже ступати, него што намъ се по законима природе и по сили наше нарави пристои. А особито треба намъ се на свакій могућный начинъ трудити, да будемо разумни и поштени, па ћемо бити и чувени и срећни, а тако и люди, као што валя да смо! Само намъ никако не треба врдати и оклевати, ерѣ

Vive memor, quam sis aevi brevis.

ДОСЕТЛИВИЕ ЗАБАВЕ РАЗУМА.

(П Р Е В О Д И .)

ВЕСЕЛЪ.

Никакавъ мударъ човекъ не мрзи на веселъ. — Оне жалостиве, мрачне, црножучне люде, кои веле, да ние тако, пошльите Демокриту ил' Ишпократу. Ньима наше речи ништа не могу доказати: трава она за киянъ и лекови за чишченъ крви, за ньи су найболъ науке.

Зашто бы мы на веселъ мрзили? Шта намъ е Богъ юшь болъ на овомъ свету дао? И зашто намъ е Онъ овай кратакъ животъ поклоню? Ако ние мыслио да се за живота веселимо и радуемо, то бы овай нъговъ поклонъ — управо рећи — за насъ заиста врло мала стваръ была.

Мудрость! Добродѣтель! — имена, коя сваку почестъ заслужую, и опетъ кодъ многи людій тако малу цену имаю — шта сте вы друго, него найболый путь къ веселю, и начинъ, на кои га мы найболъ уживати можемо? —

Шта зактева найглавнїя дужность одъ Старешине какве државе? Ништа друго, него само да учини, да нъговъ народъ срећанъ буде. А ако е већъ срећанъ, да му само по-

стоянство и дуговечанъ миръ набави. Али како што свакиј зна, то ће онъ само онда учинити, ако мудро и лепо буде настојавао, да свака вредноћа, занати, трговина и науке процветаю; да се нужна и умна заведенія, у којима ће изумируће отечество у оњима, кои се изображаваю, опетъ оживити, подигну; да се животъ и здравлѣ народа утврди; да се у време добры година недоскудицы оны гладны у помоћ притече; да се поштени и паметни люди за поглавице и чиновнике бираю; да се заслуге поштую и награђую; да се разумъ, добро владанъ и дружеванъ животъ по народу распространи; — едномъ речи ако ништа не буде изоставляо чинити, што свакиј правый отаць отечества може и треба да чини. Но кадъ бы Онъ доста мудрости, власти, добре вољѣ и среће имао, да све то у найвышшемъ степену савршенства, кои се измыслити може, произведе, то естъ, кадъ бы му могуће было, свако зло одъ свое деце уклонити, а свако добро имъ набавити, кое су Богови за люде измерили: — шта бы друго такавъ старешина учинио, него неколико стотина илјада или милиона людей у оно станъ поставио, у комъ бы свагда весели и радостни могли быти?

Сваке добродѣтели предметъ е и посао, да оно, што е добро, умложи, а што е зло, да истреби, или на добро окрене; — но ако добро и зло станемо здраво излагати, то ће мо наћи, да зло ништа друго ние, него боль и мука, а добро, радость и веселѣ.

Зашто се вреданъ домаћинъ по целу неделю дана трудно око свога посла знои? — Зато,

да може по еданъ благъ данъ са своимъ домаћима и млаћима безбрижно и весело провести.

Умореный надничаръ изъ пуны свои прсию испушта осећанъ свога тешкога живота; — но онъ опетъ у сладкомъ чувству, кое е любимцьима Плутона непознато, отвара, у ладу густогъ каквогъ дрвета пруженъ, свое одъ сунца мрке прси разлаћуюћемъ зефиру, и — ако се ту јошъ съ каквомъ мрколикомъ женскиномъ нађе, лако заборавля, да на свету јошъ има людй, кои бы срећнии были, него што е онъ у ономъ часу одмора, и шале, коя е можда безазленя, него што су ваше, кои сте одъ изученога и углаћенога реда люди, обычне игре и шале, кадъ се съ женскинями у забави наодите.

Не пенте, изъ кога мы сладкй заборавъ свио наши садашњи жалостй, свио прошасты мука, свио наши будући брига, ерчемо, — веселъ е.

Велика бы часть одъ целога човеческогъ рода сасвимъ несрећна была, кадъ не бы милостива природа кадкадъ по гдикою капъ изъ овогъ чудотворногъ пейра између теготе нѣнога мучнога живота сипала.

Мы смо о томъ тако яко уверени, да е веселъ за люде найвеће благо на овомъ свету, да мы еданъ другомъ у састанку ништа болъ не умемо желити, него радость и веселъ.

Шта е дакле онай, кои не може трпити, да мы овой добротворной богиньи, богиньи веселя, жертве приносимо? Као што самъ већ реко, онъ е човекъ болестанъ, или — онъ е јошъ горый и црный — онъ е еданъ нитковъ!

Кадъ бы я каквомъ државномъ Господару и владѣтелю савѣта могао дати, ништа му живль не бы препоручіо, него да учини, да нѣговъ народъ свагда — добре волъ и весео буде. Кратковиди люди не виде, колико одъ овогъ едногъ стая све остало завьси.

Весео народъ радіе и съ больомъ вољомъ свашта чини, што му чинити валя, него — глупъ и жалостивъ, и весели люди дванайстъ пута выше могу поднети и теглити, него брижни и невесели. Ваша Величества то слободно могу пробати. —

Кадъ су Атиняни весели, у игри каквой или у певаню, лако заборава свою жалость збогъ какве изгубльне битке или збогъ тога, што се нѣини явни приоди зло и неверно троше и расипаю. Алцібиадъ е съ нѣима чиніо, што е годъ 'тео; ерь е онъ нѣима свакій часъ по єдну шалу и веселу забаву умео дати, у коіой су они свако оно зло забораваля, кое имъ е иначе чиніо. — Стежте насъ вы, земальски великаши, слободно помало — и мы бы то исто на вашемъ месту чинили; — али намъ немойте забравьивати, да по єдну часть наши мука и беда шаломъ и весельмъ разганямо, ерь само одъ тога се нашъ трпежъ распалое и у явно незадовольство претвара. То бы толико было, колико, безъ найманъ ваше користи, двоиномъ наше бриге горе и теже чинити; поступакъ заиста, и то съ найблажимъ именемъ, врло неприятельскій!

Веселымъ народомъ, народомъ, кои досетливость и веселу шалу осећа, лакше се

може владати, него невеселымъ; ерѣ е онѣ много манѣ готовѣ, противитисе, дизати и бунтовати. Помамне и незадовольне мысли о законима и о политицы, чудовишта, коя найстрашнѣ катастрофе у народима произвести могу, у веселомъ народу никаквыи отвореный улазакъ не могу наћи, или оне, ако се кадѣ и появе, сваку силу, коіомъ бы наудити могли, сасвимъ губе. Веселѣ и задовольство сваку неприятельску мысао угушую и разганяю. Али свака овака мысао у незадовольномъ и невеселомъ народу, гди имѣ згодна обстоятелства помажу, доводи много главе у немирѣ, раѣа общый раздорѣ, баца правительство у опасность и може лако учинити, да люди, кои бы иначе мирни могли быти, главе и сву среѣу изгубе! —

Веруйте ми, добри люди, — но я зато не маримъ — — веруйте само вашемъ срцу: „добродѣтель, коя е и тако мати свакогъ доброгъ веселя, свагда се са свакимъ безазленнымъ веселымъ и са свакомъ невинолѣ радосѣу добро слаже!“ И ако допустите, да вамъ се та вера узме и искорени, гледайте, кудѣ ѣете после; я вамъ выше неѣу моѣи помоѣи!

— А кое е веселѣ невино?

То ме ты, Діофанте, пыташѣ? — Зарѣ ты немашѣ никаква чувства, никакве памети, никакво срце, никаквогъ симпатетическогъ осеѣаня? Зарѣ ты ниси ни за какву бескористну склоность способанѣ? Зарѣ ты, осимъ себе самога, ништа выше не любишѣ? — Е добро, я ѣу баремъ да ти кажемъ, кое веселѣ не невино. — Шта си се заруменіо? Ты се боишѣ,

да ти не споменемъ постелю добродѣтелне Лисистрате? Небойсе ништа! Нека бы то измеѣу твои тайны радостій найгрешнѣя была; ништа зато! — Радованѣ, Діофанте, кадъ се каквѣй несреѣанѣ човекъ, когъ на правду гонѣшъ, кодъ твои ногу као првѣ вуче и превѣя; веселѣ, кое осеѣаншъ, кадъ си растеѣу заслугу, коіой силно завидѣшъ, угушю и добродѣтель, коя тебе помрачава, сасвимъ оцрню; радованѣ, кадъ си подлымъ удваранѣмъ и ласканѣмъ уши каквога великаша задобью, или наслѣдно иманѣ какве старе будале одъ гладны уста нѣны сродника отео; веселѣ, у комъ се радуешъ, кадъ зло другима чинѣшъ, да се изъ нѣга, као што си намъ радъ доказати, друго какво добро излеже: я ти се заклинѣмъ именемъ свѣю Богова и Богиня, Діофанте, да е овако веселѣ, па ако бы и твое было, много манѣ невино, него што е оно млади оны Баханта, коимъ су ово ютро пре изласка дана у пустой игри и забави, при пунымъ чашама и уморенымъ девојкама — — —

(Диогенъ у Вѣланду.)

Еданъ Апологъ.

Быо еданъ добаръ човекъ, кои се звао Іаковъ. Онъ едномъ падне у врло тешку болестъ. Нѣговъ дуовникъ помысли, да ће умрети, па му стане говорити, да свое добро и иманѣ уреди, и свой миръ съ Богомъ учини, да не бы рай изгубіо. Но Іаковъ му одговори: „То мени никакве бриге не чини; ерѣ самъ я ноѣасъ у сну нешто видіо, што е мою душу сасвимъ смирило.“ „Што то?“ запыта га до-

брий дуовникъ. — „Учини ми се, да самъ на вратима рая међу многимъ людма, кои су унутра 'тели ући,“ одговори му умирућий. „Ст. Петаръ запыта свакога: одъ кога е закона? Еданъ одговори: я самъ православне восточне црѣве. Добро, одговори му С. Петаръ; айд' унутра, па иди међу твое православне. Другий му вели: я самъ Римо-католикъ? Добро, одговори С. Петаръ; поћи амо, и иди међу Католике. Трећий му говори: я самъ Лутеранъ. Опетъ добро, одговори С. Петаръ; оди и ты унутра, па иди онамо, гди су Лутерани. Най-после запыта и мене: „кога си ты закона?“ Ахъ, одговоримъ му я; мой законъ е, законъ природе и любовь човечества: другогъ закона я немамъ. Светацъ се мало промысли, па ми рекне: „поћи и ты унутра, и станисе, гди ти е драго!“ —

(Изъ Франклина.)

ПАНСИНЕ ПОСЛОВИЦЕ.

Еднимъ словомъ: вредноћа е мати среће; — срећа се брже обрће, него воденичный камень; — ко свагда на тврдой постелѣи спава, и на камѣну му е мекано; — што е поштецо, найдуль трае; — высина човека у несвестъ баца; — ко у злато гледа, очи губи; — трчанъ не помаже, кадъ нѣе на правомъ путу; — сладакъ напитакъ, често се горко плаћа; — и на малу яму, може се небо видити; — ко се на добро дрво ослани, има добаръ ладъ; — ко се самъ овцомъ начиню, онога ће найпосле курацы изести; — ко свагда предасе гледи, неће посрнути; — ђаво често за крстомъ стои; — добра странпути-

ца ніе заодна; — златанъ покровацъ магарца не чини конѣмъ; — ко по леду игра, лако ће по-близнути; — млогій носи на свои леђи врећу, а свога брата магарцемъ назива; — — — Али ће мене самъ Богъ разумети! вели старый Санко Панса

(у Рабенеру.)

ДРУГА ВРЕМЕНА, ДРУГА ПАМЕТЬ.

„Права несрећа, што самъ се на овомъ свету родио!“ рекне Ардасанъ Оглу, младый Ичогланъ великога Турскога Падише. „Кадъ бы ми одъ све невољ само Султанъ запеведао, опетъ бы ми коекако было, али овако самъ и главномъ Надзирателю одая, Капици—баши, подчинѣнъ; а кадъ ми дође време, да мою плату иштемъ, морамсе и предъ Писаромъ Тефтердара кланяти, кои свагда одну половину одъ нѣ за себе узима.“

„Мени е текъ седамъ година было, кадъ су ме съ великимъ торжествомъ обрезади, одъ чега самъ после выше одъ две неделѣ дана боловао. Дервишъ, кои съ нама кланя, господаръ ми е; Иманъ ми е јошъ выше господаръ; и Мула е јошъ выше, него и Иманъ. Кадія такођеръ е мой господаръ, Кадаскеръ јошъ выше; и Муфти много выше, него сви они скупа. Њај-бегъ може ме, само ако ође, съ једномъ речи у воду бацати; и великій Везиръ најпосле, по својој вољи, може ме удавити, и може ми и кожу съ главе одерати, и съ плевомъ е напунити, па нико да се за то ни најманъ не забрине.“

„Шта е ту господара! Боже благій; та да имамъ толико кожа и душа, колико дуж-

ностей и послова, опетъ не бы никако на край могао изаћи! О, Алла, алла, зашт' ме ниси совомъ створио? Као сова бы я у моіой дупљи слободно могао живити, и као што ми драго, у највећемъ миру, свою рану, лепе мишеве, сасвимъ безъ господара и безъ служителя, ести и трошити. На свакій начинъ е човекъ за овакій животъ и створенъ; али одъ како се покваріо, одонда има и господара и старији надъ собомъ. Ни еданъ човекъ ніе зато рођенъ, да непрестано другимъ людма служи. Свакій бы драгавольно другима помагао, само да е светъ у свомъ правомъ поредку заостао. Свакій бы слепца радо водіо, и здравъ бы богало штака быо! Овай бы светъ правый Муамедовъ рай быо, а садъ е пакао, кои управо подъ ономъ узаномъ ђуприомъ стои!„

Тако е Ардасанъ Оглу говоріо, кадъ е едномъ на заповестъ еднога одъ нѣговы господара одвећъ вруће батине извуко. —

Но после неколико година постане Ардасанъ Оглу Паша одъ три туга. Онъ се врло срећно на страшно господство диго, и садъ е яко стао мыслити и тврдо веровати, да су сви люди, осимъ еднога Султана и великога Везира, само зато на овомъ свету, да нѣму служе, и све жене, нѣму да угађаю, кадъ и како онъ зажели и закте.

(од Волтера.)

МОЙСЕЙ И ЯГНЬ.

Кадъ е Мойсей Етрова стада у пустињи чувао, утече му едномъ едно ягнѣ изъ стада.

Мойсей поити за нѣимъ; но оно е брже тр-
чало нег' онъ, и зато едѣ га стигне, кадъ е
на потоку свою жеѣ гасило., О, ты, невино
мое и слабо живинче., проговори му садъ Мой-
сей.;, садъ текъ видимъ, зашто си ми побег-
ло. Да самъ то пре знао, самъ бы те быо о-
вамо донео. Но оди, мала невиности у мое
наручъ; и садъ ѣу те я радо понети!.,

И онъ га тако однесе натрагъ къ стаду.
Ал' свемогуѣий отацъ на небесима пофали нѣ-
говъ поступакъ, и гласъ се одозго чу.;, Мой-
сею, кадъ ты само онако малой животинѣи
толику милость показуешъ, а да како ѣнешъ
ты людску децу миловати? Одъ садъ ты да
будешъ пастиръ мога избранога стада; еръ е
господъ свуда, и нѣгова е милость надъ сва-
кимъ створенѣмъ!.,

(изъ Смесица.)

НАСАДЪ ВИНА.

Кадъ е Ное виноградъ насадио, и одъ
нѣга отишо, дошо е къ чокоту Сатана, па е
говорю.;, я ѣу те съ моимъ ѣубретомъ поди-
зати, драго билъ!“

Па скоро довуче три животинѣ, едну ов-
цу, еднога лава и едну свиню, те едну за дру-
гомъ надъ чокотомъ ааколъ. Сила нѣине кр-
ви продре крозъ нѣга, коя се јошъ и садъ
у нѣговомъ растежу показуе.

Кадъ човекъ едну чашу вина поше, благъ
е, любезанъ, и весео: то е наравъ ягнѣта.
Поше ли две, одма се у лава претвори, па го-
вори.;, ко е мени раванъ?“ и прича свако-
јке страшне ствари. А дода л' јошъ выше

ный, наипосле и память изгуби, и валясе по калу, као иста свиня.

Зато веле мудрацы: „вино иде унутра, а память излази напољ.“ Иошъ: три су ствари, съ кои се човекъ може познати, съ чаше, ярости и кесе. То есть: како поступа своимъ добромъ, како се влада у своимъ страстима, и како се у цићу показуе.)

(Изъ Меркура.)

Туктанъ, Паша, и Карпосъ, башчованъ.

Туктанъ. Карпосу, ты скупно продаешъ твой гра, ал' ништа зато, баремъ е добаръ. — — Но когъ си ты садъ закона?

Карпосъ. Вере ми Господару, самъ не знамъ, како да ти управо кажемъ! Реко бы, да самъ православнога закона сынъ. Но шта ми се до садъ не догодило! Докъ су нашъ мальй островъ Самосъ Грцы држали, знамъ да су ме учили говорити, да Агионъ пневма проилази само одъ ту патру, а не и одъ ту іу; онда самъ само на мрску смео сира и млека ести, и молю самъ се Богу управо стоећи и съ прекрштенымъ рукама. Затимъ дошоше Млѣчани; мой млѣтачкій дуовникъ казива ми, да агионъ пневма и одъ ту патру и ту іу произлази; и онда самъ свагда смео сира и млека ести, а клечећи самъ се морао Бобу молити. Скоро затимъ опеть дођу Грцы, и отераю Венециане. Садъ самъ на ново и ту іу и сиръ морао оставити. Наипосле сте вы Грке прогнали, и садъ слушаемъ, како вы изъ петны жила вичете: алла, илла, алла! Я самъ се већ тако забуню и смео,

да никако не могу дознати, шта є найболѣ. Али то могу казати, да я Бога єдинога и истинога изъ свегъ срца любимъ и почитуемъ, а мой гра приличномъ и правомъ ценомъ продаемъ.

Туктанъ. Ты имашъ врло лепы смокава.

Карпосъ. Оне стое сасвимъ теби на служби.

Туктанъ. Ты имашъ и єдну лепу кѣерь.

Карпосъ. Имамъ, Господару и Пашо; но она теби нимало не стои на служби.

Туктанъ. Зашто не, угурсузе?

Карпосъ. Зашто самъ я поштенъ човекъ. Мени є слободно мое смокве продавави, али кѣерь нє ми никако.

Туктанъ. Па по комъ закону нє ти слободно и тай родъ продавати?

Карпосъ. По закону свою честны башчована. Честь мое кѣери нє моя честь; одъ нѣ є она сама господаръ, и нє никакаквий еспапъ.

Туктанъ. Тако ты ниси свомъ Паши веранъ?

Карпосъ. Есамъ му я у свему сасвимъ веранъ, штогодъ є право и людски. Докъ си ми годъ ты господаръ, свагда ћу ти у томъ веранъ быти.

Туктанъ. А ако бы кои одъ твои людїи или попова противъ мене буну подигли, и теби у име ту патру и ту іу заповедали, да и ты узъ нѣинъ бунтъ пристанешъ, бы л' и ты противъ мене ишо?

Карпосъ. Небы заиста ништо. Одъ тогъ бы се я здраво чувао.

Туктанъ. Па зашто ѿи такомъ лепомъ приликомъ не бы тео послушати.

Карпосъ. Зато, што самъ се заклео, теби веранъ быти, и што я добро знамъ, да ту патру не заповѣда, да мы противъ наши старіи и господара бунтуемо, докъ годъ су они праведни и добри.

Туктанъ. То ми е мило; но како, кадъ бы по несрећи твои грчкии земляцы опетъ овай островъ узели, и мене изъ нѣга отерали, бы л' ми онда веранъ быю?

Карпосъ. Како бы ти онда веранъ могло быти, кадъ ми не бы выше Паша быю?

Туктанъ. Па шта бы онда одъ оне твое заклетве было?

Карпосъ. Съ нѣомъ бы се оно исто учинило, што и съ моимъ смоквама, на кое ты никако право не бы выше имао. Ел', да ти я после ништа выше небы быю дужанъ, кадъ бы ты, (съ допуштенѣмъ, Пашо,) садъ, кадъ съ тобомъ говоримъ, умро?

Туктанъ. То одъ тебе ніе лепо, што тако говоришь; но опетъ, што велишь, истина е права,

Карпосъ. Е па, кадъ бы те одавде прогнали, было бы као да си и умро; еръ бы онда другогъ наслѣдника добыю, комъ бы се я новомъ верносѣу заклети морао. Бы л' ты одъ мене верность могао искати, коя ти нимало не бы могла помоћи? То бы толико было, колико да ми забранишь, да не смемъ никомъ двугомъ мое смокве продавати, изъ узрока, што ѿи ты више не можешъ ести.

Туктанъ. Ты умствуешъ, као што видимъ.

Карпосъ. Као што само умемъ и могу; помало, али као за мене, доста. Да знамъ выше, чини ми се, теже бы ми было.

Туктанъ. Я бы миловао знати, шта ты за найпаметнiе држишь?

Карпосъ. То одъ прилике, да самъ добаръ мужъ, добаръ отаць, добаръ комшия, добаръ поданикъ и добаръ башчованъ. Я даль не идемъ, па зато се опетъ надамъ, да ће Богъ мени милостивъ быти.

Туктанъ. А мыслишь ли, да ће Богъ и мене помиловати, кои самъ Паша овога острова?

Карпосъ. Одъ кудъ бы я то знао? гди бы овакiй малый человекъ, као што самъ я, могао погодити, како Богъ съ Пашама мысли поступати? То е васъ двоице посао; у то се я нимало не могу мешати. Но моя проста мысао и о томъ е ова; ако си и ты тако поштенъ и добаръ Паша, као што самъ я поштенъ и добаръ башчованъ, то ће знамъ и съ Тобомъ Богъ добро поступати.

Туктанъ. Тако ми Муамеда, я самъ съ овымъ кауриномъ задоволянъ! Съ Богомъ, Карпосу. Алла нек' те прими подъ свой светый скуть.

Карпосъ. Лепо фала! Теосъ некъ те помилуе, господару мой!

(Волтеръ.)

ВЕНАЦЪ СТАРОСТИ.

Когъ Твораць поштуе, зашто оногъ и люди да не поштую? На глави разумнога човека свагда е седа коса лепа круна, лепъ венаць.

Три старца су заедно едномъ были, те су своіой децы казивали, како су онако остарили.

Еданъ, кои е быо учитель и свештеникъ, веляше: „нигда се я бринуо нисамъ, кадъ самъ ишао да поучавамъ, за дуљину пута: никадъ се нисамъ гордіо съ моимъ умствованѣмъ; нигда нисамъ друге ономе учіо, што нисамъ мысліо и самъ подъ тврдо чинити, и никадъ нисамъ мое руке дизао, да благосилямъ, да ни самъ емачно изъ свега срца благосиляо и Бога славіо; па зато самъ овако и остарио.“

Другій, кои бяхе трговаць, говораше: „нигда се я нисамъ съ штетомъ мога ближнѣга обогатио; нигда ніе нѣгова клетва самномъ у мою постелю ишла, и одъ мога иманя свагда самъ радо и другоме давао: и зато самъ овако старости седу косу дочекао.“

Трећій, еданъ судія у народу, казиваше: нигда я нисамъ мита узимао; никадъ нисамъ у моіой мысли тврдоглавъ быо; нигда нисамъ съ вольомъ и знанѣмъ, неправо одсудіо; па самъ зато овако и остарио.

Найстариі одъ отаца говораше: „една пословица вели: младость е венаць одъ ружица, старость е венаць одъ трня; али сте вы, моя децо најлепшіі ружичный венаць на нашимъ главама.“

Старость е лепъ венаць, али се онъ само на путу правде и мудрости наоди.

(изъ Меркура.)

ПРИЛОГЪ.

ИМПЕРИЯ

ІУНАЧКЕ ПЕСМЕ
СРБСКОГА НАРОДА.

І. ИЗБОРЪ.

„ПОМЕЩАНО ПОЛЕЗНО СЪ ВЕСЕЛЫМЪ.“

ПРВА ПЕСМА.

ВАСОЕВИЊЪ СТЕВО,

или

БОЙ НА КОСОВУ.

Юшъ ни зоре ни бѣла дана,
Књига дође Васоевињъ Стеви,
У Сѣницу, у село Дубницу,
Некавومه граду Васоицы. —

Кадъ є књигу Стево разгледао, 5
Те онъ види, шта му књига каже;
Зове свога Ваистину слугу,
Па є нѣму 'вако говоріо:

„Ваистина, верна моя слуго,
„Ты изиђи предъ дворе бѣле; 10
„Гледай, слуго, небу у ведрине,

„Ели сѣйный мѣсець на заоду;
„Ел' даница изишла звѣзда;
„Види ли се, слуго, путовати,
„Путовати у Косово бойно? 15

„Ево нама ситна књига дође,
„Одъ нашега славнога Лазара.

„Лазо мене у Косово зове,
„И овако у књизи заклинѣ:

„„Ко не дође на бой у Косово, 20

„„Ко Косово не заліе крвлю,
„„За юнаштво и за отечество,

„И ришћанску веру православну:

„У пољу му не бляло стадо,

„За рукомъ му жито не родило,

25

„У двору му чедо не плакало!„

Одма слуга предъ дворе изиђе,

Па онъ гледа небу у ведрине:

Сяинный месецъ беше на заоду,

И даница на истокъ излегла.

30

Време есте веће путовати.

Ал' за нѣме люба изодила,

Главомъ люба Васоевићъ Стеве,

Па е слуги она беседила:

„Ваистина, верна наша слуго,

35

„Досадъ си ми веранъ быо слуга,

А садъ тебе кумимъ и братимимъ:

„Ты не казуј господару твоме,

„Господару и твоме и моме;

„Кадъ му станешъ коня опремати,

40

„Укуј нѣму дебела дората,

„Да га рома предъ нѣга изведешъ;

„Ерѣ самъ ноѣсѣ зле сане уснила:

„Полетише два сива сокола,

„Изъ Сѣнице изъ села Дубнице

45

„Одъ нашега града Васоице,

„Одлетише у полъ Косово.

„Ал' Косово магла утила,

„Од Ситнице те до Вучитрна;

„Од Голіе свуд е уватила,

50

„До біела града Качаника;

„У густу ти маглу улетише,

„Улетише ал' не излетише:

„У магли имъ крила однадоше.

„Оти'ћете, ал' доћи нећете!“

55

Нѣой говори слуга Ваистина:

„Госпо моя, любо Стеванова,
„Кадъ самъ стао дворит' господара,
„Господара и мога и твога, 60
„Живу самъ се Богу затекао,
„И Стевану, господару моме:
т, „Ни зашто га преварити нећу!“
„Ни за то га преварити нећу.
„Али оћу нѣга разбияти, 65
„Ако мене уз'те послушати,
„И за твое сане казивати.“ —

Уђе слуга у биеле дворе,
И Стевану по истини каже:
„Господине Васоевићъ Стево, 70
„Сяинный месецъ на заоду есте,
„И даница на истокъ излегла,
„Време нама есте путовати.“ —
Нѣга слуга саде разбияше,
И за сане нѣму казиваше. 75

Онда нѣму Стево бесеђаше:
„Санъ е лажа, а Богъ е истина!
„Не бы ти се уставіо, слуго,
„Да бы знао не вратит'се нигда.
„Иди, слуго, те опреми конѣ, 80
„Докъ на себе я туримъ одело!“

Стаде Стево руо облачити;
Онѣ на леђа тура рисовину,
А на прси токе и елеке,
А на главу калшакъ и челенку, 85
За челенку криву позлаћену,
Коя му се на чекркъ обрђе,
Те казуе, кои ветарѣ пуше,
И брани му одъ сунаница лице;
А на ноге мор' чое чакшире, 90

По чакшира ковче скупощене,
По ковчама тетрејке златне. —
Докъ се Стево, юнакъ, обукао,
Дотле слуга конѣ опремио,
И некте му коня уковати, 95
Да на нѣму не остане клетва. —

Они добре конѣ поседнуше;
Ал' за нѣма изодила люба,
И на руцы чедо износила,
Па Стевану смерно беседила: 100
„Кад ты оде у бой у Косово,
„Сане мое некте послушати,
„Код кога ћеш мене оставити,
„Или мене или мушко чедо?“

Ньойзи вели Васоевићъ Стево: 105
„Иди у дворъ, верна моя любо,
„Чедо рани, докъ одонудъ доћемъ!“

Па поћоше друмомъ широкиемъ.
Далеко ии сестра испратила,
На растанку брату говорила: 110
„Брате милый, Васоевићъ Стево,
„Кадъ ћешъ, брате, изъ Косова доћи?
„Да те чекамъ на друму широкомъ.“

Али Стево ньойзи одговара: 115
„Добро мысли и упамти, селе,
„Па погледай биелу западу;
„Кадъ се роди одъ запада сунце,
„Онда ћу ти изъ Косова доћи!“
Коня добра мимо сестру нагна,
Право оде у полъ Косово. 120

Кадъ онъ дође на воду Ситницу,
Ал' девојка доявила стадо,
Доявила стадо на планиште.
На глави іој калпакъ и челенка,

За челенкомъ деветъ перяница, 125

И десета крива позлаћена,

Коя' но се на чекркъ обрће,

Те іой лице одъ сунашца брани.

Ньойзи Стево Божю помоћъ назва;

Она нѣму лепшу приваташе: 130

„Здраво да си незнана войводо!“

Ал' іой вели Васоевићъ Стево:

„Ја Бога ти, лиена девојко,

„Одкуда теби калпакъ и челенка?“

Девојка му 'вако бесећаше: 135

„Милый брате, незнана войводо,

„Ја самъ юче на ситници была,

„На ситници чуваюћи овце.

„Каде беше око пола дана,

„Докъ Ситница стиже у обале, 140

„Докъ протече мутна и крвава;

„Она носи ћурке и калпаке:

„И тай калпакъ међу њима иде.

„Ја се моли Богу истиноме,

„Небы л' калпакъ краю приодіо, 145

„Богъ ми даде и срећа одъ Бога,

„Те ми калпакъ краю приоћаше:

„Ја се саго калпакъ те довати.“

Ньойзи вели Васоевићъ Стево:

„Сестро моя, лиена девојко, 150

„Додај мени калпакъ и челенку,

„Да ја виђу, кога є войводе,

„Кои ли су на нѣму подписи.“

Ал' говори лиена девојка;

„Брате милый, незнана войводо: 155

„Не могу ти калпакъ додавати,

„Ти ћешъ мени нѣга одниети;

„А ја имамъ брата єдинога,

„Мила брата, да му калпакъ дадемъ;
„Некъ се фали за живота свога, 160
„Шта е нѣму сестра задобыла,
„На Ситници чуваюћи овце.“

Збори нѣойзи Васоевићъ Стево:

„Кунемъ ти се Богомъ истиниємъ,
„Я ти калпакъ одиети нећу! 165
„Шта ће мени калпакъ и челенка,
„Кадъ ѣ' и моя сутра останути,
„Останути на Косову бойномъ?“

Даде калпакъ на коњу юнаку;
Гледа калпакъ Васоевићъ Стево, 170
Окрете га и два и три пута,
И десетъ га полюбю пута.

Проли сузе низъ биело лице;
Даде калпакъ у руке девојцы,
Па нагони на Ситницу коня. 175

Каде быше узъ полъ широко,
Къ Стеву слуга коня пригоняше.
И овако нѣму бесећаше:

„Господине, Васоевићъ Стево:
„Знати мож' ли, чии калпакъ беше?“ 180

Говори му Васоевићъ Стево:

„Ваистина, верна моя слуго,
„Бог' ме смо се, слуго, одоцили!—
„Оно-і' калпакъ Бошка Југовића,
„Найверниегъ слуге Лазарева. 185

„Кадъ е нама Бошко погинуо,
„Све бранећи Цара у Косову,
„Мы нећемо застанути Лазу!“

Па поћоше мало у напредакъ;
Сустретоше брзогъ коняника, 190
На ѳогату коњу одъ мейдана.
Саблю носи у лиевой руцы,

Коплѣ бойно подѣ деснымъ коленомъ;
Десна му є осечена рука,
Савъ му ђого у крвь огрезнуо. 195

Нѣму Стево Божю помоћъ назва:
„Божя помоћъ, брзый коняниче!
„Ја Бога ти, незнањъ добаръ юнакъ,
„Одѣ кудѣ ли си, одѣ кога ли града,
„Како ли се зовешъ презименомъ?“ 200

Нѣму юнакъ подѣ истину каже:
„Ја самъ, брате, рођенъ одѣ Будима,
„На име самъ Орловићу Павле;
„Носіо самъ крсташа баряка,
„Око нѣга изгубіо руку: 205
„Оста барякъ съ рукомъ у Косову!“

Тада сташе, те се полюбише,
И обадва конѣ одседоше. —

Стаде нѣму ране завіяти,
Па га пыта Васоевићъ Стево: 210
„Ја Бога ти, Орловићу Павле,
„Кадѣ си, брате, быо на разбою,
„Јели нама у живову Лазо?
„Јели Лазо у бой ударао?
„Јесу ли намъ на скупу войводе; 215
„Јесу л' здраво и мирно войводе?“

Беседи му Орловићу Павле:
„Јесте трипутъ у бой ударао;
„Кадѣ се роди на истоку сунце,
„Онда-і' Лазо најпре ударіо. — 220
„Съ десне стране Лазо наређуе,
„Наређуе старца Југ-Богдана:
„Нѣму дае деветъ Југовића,
„„И јошѣ, Брате, Бановићъ Страиня,
„Съ нѣма шалѣ неколике войске. 225
„А съ леве старца Стоядина,

- „Иѣъ Ариля одъ мале Мораве;
 „Са нѣмъ шалъ диете Лауша,
 „На лабуду коню бѣломе:
 „И съ нѣмъ прати неколико войске. 230
 „А остали Бани и Кнезови,
 „И Войводе, кое су подъ власти,
 „Сви одоше са нѣмъ по средини. —
 „Онъ удари по средини войске,
 „На Мурата цара проклетога: 235
 „Силу ради, и разгони войску,
 „Све тражећи царева чадора;
 „Ал' чадора наћи не могаше:
 „Милошъ есте пріе ударію,
 „У лютини су два побратима, 240
 „Ере га е Царе прекорію,
 „И неверомъ нѣга е назвао:
 „Да онъ оће издат' у Косову.
 „У то Милошъ попре ударію,
 „Подъ чадоромъ Цара распорію, 245
 „Царевъ чадоръ есте оборію,
 „Силу Турску много умаліо. —
 „Ту се много бише и тераше,
 „Млоге Турске силе потискоше,
 „Потискоше и уполовише! 250
 „Ни ко гине, ни ко ране добы.
 „Сретно было, и болъ бы было:
 „Ал' издаде Вуче Бранковићу,
 „Кои бѣше съ Голіе нарећенъ:
 „Сви са нѣме царски оклошници, 255
 „И іошъ млога убоита войска;
 „Када Царе на чадоръ удари,
 „Да наклони съ леѣа Туркомъ Вуче;
 „Вукъ издаде, ударити неѣте! —
 „Люто буне славный Кнезь Лазаре, 260

„Люто куне Вука Бранковића,
„И некаква Васоевићъ Стеву,
„Одъ Сънице одъ села Дубице,
„И некаква града Васоице:
„„Ей Давори! Васоевићъ Стево, 265
„„За рукомъ ти жито не родило,
„„У полю ти стадо не бляло,
„„У двору ти чедо не плакало,
„„Кадъ издаде у Косову Лазу.
„„Добро ти е было кодъ Лазара; 270
„„Ты си быо задоволянъ власти!„

Онда рече Васоевићъ Стево:
„Брате милый, Орловићу Павле:
„Я самъ главомъ Васоевићъ Стево;
„Мени кнѣига врло позно дође, 275
„А мало с' и собомъ задоцню:
„Но я идемъ нѣму у Косово.“

Вели нѣму Орловићу Павле:
„Немой брате, коня сяивати,
„Веће терай у Косово равно; 280
„Айде, брате, собомъ у Косово,
„Небы ли га жива застануо,
„Да на теби не остае клетва,
„И на теби и на роду твоме.
„Докъ одморимъ ѿгу одъ мейдана, 285
„Докле смиримъ срце подъ ранама,
„Я ћу съ раномъ у Косово ићи.“

Нѣму вели Васоевићъ Стево:
„Я ћу, брате, тебе причекати,
„Ране завит', одморити коня, 290
„И самномъ ћешъ ићи у Косово;
„Ерѣ я рана допануо нисамъ,
„Да те бранимъ и да те оабримъ,

- „За живота и за мое снаге:
„Ерѣ си, брате у ранама тешкимъ.“ — 295
Кадъ пођоше у Косово равно,
„Пыта Стево Орловића Павла:
„Мож' ли мени право казивати,
„Шта се после у Косову збыло?
„Кога виђе жива у Косову; 300
„Познаде ли кога одъ Войвода?“
Нѣму вели Орловићу Павле:
„Могу теби право казивати.
„Прво виђо Југовићъ-Богѣћа,
„И онъ носи свилень Царевъ барякъ; 305
„Јошъ га земљи положио нѣ,
Нити е се Туркомъ покоріо,
„Већъ све тера и разгони Турке. —
„Я се прогна и мимо нѣга прођо,
„И сусрето Бановићъ Страиня; 310
„Ни онъ нѣ допадноу рана,
„И онъ брани и себе и коня,
„И разгони на све стране Турке. —
„Одгудъ пођо мало у напредакъ,
„И я срето диете Лауша; 315
„Грчны рана Лаушъ допадноу:
„На лабуду седамнаестъ рана
„На Лаушу дваестъ и четири;
„Савъ му лабудъ у крвь огрезнуо.
„Никако се зла остати неће, 320
„Нит' се Туркомъ покорити оће.“ —
Мало стаде за неко време,
Вели Павлу Васоевићъ Стево:
„Айде брже, да не одоцнимо,
„Крвь пролити а не зажалити; 325
„Пріе Лазе главе изгубити,
„За јунаштво и за отечество,
„И ришћанску веру православну!“

Па пођоше сва три напоредо,
И стигоше у Ордио Турску. 330

Напоредо сва три ударише;
Съ десне стране Васоевићъ Стево,
А съ лиеве слуга Ваистина,
По сред' њи е Орловићу Павле. —

Да е коме чуда погледати, 335
Ја шта чини Васоевићъ Стево:

Како е се юнакъ помаџо,
Како ли е коня наљуџо,
Те разгони на алае Турке,
И јошъ брани Орловића Павла, 340
Ерѣ е Павлу осечена рука!

Па потеже цареву чадору,
Да бы Лазу жива застануо.
Јоште Лазо у животу беше;
Подъ чадоромъ беседи съ Муратомъ! 345

Нагонисе Васоевићъ Стево,
Башъ чадору силна Цар' Мурата,
Па говори свомъ цару Лазару:
„Прости мене, прости слугу мога!

„Нисамъ те издат' наумо, 350
„Веће съ Тобомъ мрети у Косову;

„Али самъ се царе одоџно,
„Ерѣ е мени књига позно стигла:
„У томъ самъ ти сву честь изгубио!“

Ништа Лазо одказати неће, 255
Веће съ Царемъ царски бесеђаше. —

Вратишесе терат' са Турџыма,
Па одоше до воде Ситнице.
На Ситници млогій разбой беше;
Био Срби, ал' био и Турџы. — 360

Онда рече Орловићу Павле:
„Брате милый, Васоевићъ Стево:

„Оди, брате, да се опростимо,
„Я ти, Бог-ме, погинути оћу!“
И ту Павла погубише Турцы. — 365

Кадъ се врати Васоевићъ Стево,
Онъ потеже Цареву чадору;
Нагонисе и два и три пута,
И Лазара у животу нађе.
Опетъ Стево Нѣму проговара: 370

„Прости мене, прости слугу мога,
„Прости, благо, славный Кнеже Лазо!“ —
Лепо ње опростио Лазо. —

Оде Стево крозъ ордию Турску,
Па разгони на све стране Турке. 375
Дозива га Ваистина слуга:

„Господине, Васоевићъ Стево,
„Оди брате, да се опростимо;
„Десна ми се уморила рука,
„А оштра се сабля утупила, 380
„Све секући кости поприеко:
„Време дође, валя ми умрети!“
Ту е нѣга опростио Стево;
Ваистина Турцы сагубише. —

Садъ самъ оста Васоевићъ Стево. 385
Милый Боже, чудна ти юнака!

„Кадъ се Стево налотио беше,
Налотио и себе и дора,
Те окупи едну чету Турак’,
Потера њи низъ Косово бойно, 390
Отера њи цркви Грачаницы,
Задужбини Краля Вукашина:
Све онъ сатре, ништа не остаде;
Нити одя, ни коня одмори. —

Отуда се натрагъ повратио, 539
Валя да е веће погинуо!

ДРУГА ПЕСМА.

ЖЕНИТБА КРАЛЪВИЋА МАРКА.

или

ЧУДНЫЙ ДОГАЃАЙ.

Седи Марко вечерати съ мэйкомъ,
Бела леба и руйнога вина.

Кад се руйна понапише вина,
Пита майка свога сына Марка:

„Што се некте оженити сыне, 5

„За младости, за лепоте твое?

„Врстницы се твои поженише,

„А врстнице деца удаваше;

„Ти се некте оженити сыне.“

Ал' говори Кралъвићу Марко: 10

„Ой старице, Еросима майко,

„Како ћу се, юнакъ, оженити,

„Кадъ не могу да наћемъ девојке;

„Ди я наћемъ за мене девојку,

„Ту не могу за те пріятеля; 15

„А 'ди наћемъ за те пріятеля,

„Ту не могу за мене девојке.

„Него кажу, моя стара майко,

„Преко Влашке у Кара-Богданской,

„У онога Мирчета Войводе, 20

„Башъ у нѣга добру цуру вале:

„За мене башъ лепеу девојку,

- „И за тебе пріятеља майко.
 „Меси, майко, беле брашненице,
 „Да я идемъ у Кара-Богданску, 25
 „Идемъ Мирку, просити девојку.“
 Кадъ є майка речи саслушала,
 Итро-і' она на ноге скочила,
 Те помеси беле брашненице,
 Докъ є Марко опреміо Шарца, 30
 Дотле майка попекла колаче.
 Подижесе Кралъвићу Марко,
 Преко Влашке у Кара-Богданску.
 Дође Марко Мирковоме двору,
 Па у Мирка цуру запросіо; 35
 Марко проси а Мирко є дає.
 Прстенъ ставля Кралъвићу Марко,
 Прстенъ ставля свадбу уговара.
 Мало рока єсу оставили,
 Мало рока на петнаестъ дана; — 40
 Дотле Марко у Прилина дође,
 Те покрой руо на девојку,
 И покупи кићене сватове,
 Кума куми Релю одъ Пазара,
 Старогъ свата Милош' одъ Поцера, 45
 Два девера два Јакшића млада,
 Одъ лиепе куће Биограда,
 А чауша Змай-Деспота Вука;
 И поведе Игумана Саву,
 Одъ биеле Гачарице цркве. 50
 Па одоше у Кара-Богданску;
 Право здраво двору Мирковоме.
 Лепо-і' Мирко свате дочекао:
 Води коиъ у донъ подруме,
 А юнаке на горнъ чардаке. — 55
 Пише вина неделѣицу дана.

Кадъ настала друга неделѣца,
Марко Мирку тѣо беседіо:
„Да мой драгій, Мирчета Войводо,
„Време дође, валя двору ићи: 60
„И кодъ мога двора има вина.“

Кадъ то зачу Мирчета войвода,
Одма скочи на ноге лагане,
Па изнесе саблю оковану:
Даде саблю Кралъвићу Марку. 65
Узе саблю Кралъвићу Марко,
Удари е о калдрм' камена,
Три аршина каменъ пресіече;
На сабљи се ништа не познае:
Воле Марко саблю негъ девојку. — 70

Јошъ изнесе одъ злата синію,
На синіи гуя преплетена,
Высоко е главу подигнула;
У зуби іој алемъ драгій каменъ,
Те се види спрамъ нѣ вечерати, 75

У по ноћи, кано у по подне:
Онъ е даде Релъи одъ Пазара,
Даде Вуку коплъ повіено.
Даде Сави часно Еванђелъ,
Деверима одъ свиле кошулъ, 80

Нит' су ткате, нити су предене,
Већъ одъ сувогъ саливене злата;
Свакомъ свату даде по кошулю.
Јошъ изведе ліепу девојку:
Па пођоше кићени сватови. 85

Кадъ сватови на по пута быше,
Ведро беше, па се наоблачи,
И удари киша са снѣгомъ;
Покисоше кићени сватови,
Прионуше токе за елеке, 90

А елцы за танке кошуль,
А кошуль за плећа юначка.

Ал' говори Кралъвићу Марко:
„Читай књиге Игумане Саво,
„Небы л' нама престаяли снези!“ 95

Чита књиге Игумане Саво;
Штогодъ Саво већма књиге чита,
То све већма снези удараю.

Зове Марко побратима свога:
„Ой девере, драгій побратиме, 100
„Упытай те лице девојке,
„Одъ когъ ли е рода и племена:
„Не л' кога запамтила свога!“

Па е снаи деверъ беседіо:
„Снао моя, круно позлаћена, 105
„Одъ когъ ли си рода и племена;
„Ни си л' кога запамтила свога?“

Снаа своме говори деверу:
„Ой девере, мой златный прстене,
„Я самъ мало рода запамтила: 110

„Само бабу Краля Вукашина,
„И старицу майку Єросиму,
„И два брата, Марка и Андрію;
„Па Андрію заробише Турцы,
„Заробише башъ кадъ и менека. 115

„Па е мене Мирко одкупио,
„И дао за ме до три куле блага.
„Онъ не каже, да ме е купио,
„Веће каже, да ме е родіо,
„Небы л' мене боль удоміо; 120

„И садъ кажу, Делибашу Марка,
„У Прилипу граду биеломе.“

Кадъ е Марко речи саслушао,
Одма проли сузе изъ очію.

Па онъ оде милой сеи своіой: 125

„Мила сею, іоште си ми жива!“

Руке шире у лице се любе,
За лепо се упыташе здравлѣ.

Па поклони свою милу сею,
Башъ у путу Змай-Деспоту Вуку. 130

Што є годє на даръ дошло Марку,

Све є Марко поклоніо Вуку.

И за Вукомъ одоше сватови.

Оде Марко здраво двору своме.—

Ал' се одма, брате, изведрило, 135

И одма су снези престанули!

ТРЕЋА ПЕСМА.

ВОИНЪ И БОГДАНЪ УЯЧИЊЪ,

и

СИЛНЫЙ Асан-ага;

или

ЈУНАЧКО СРЦЕ.

Све поврзи, а Боже помози;
Еда Богъ да и да намъ помогне;
На добро намъ вече омркнуло,
А на боль ютро освануло!
А шта ћу вамъ дуљит' лакрдию? — 5

Пише књигу силанъ Асан-ага,
Асан-ага од воде Чатрнѣ,
Па е шалъ у крайну клиетну,
На колено Уячић' Богдану:
„Ой Богдане, родила те курва, 10
„Есамъ чуо и кажу ми люди,
„Да си море юнакъ од мейдана;
„Айде, море, мени на мейдане!
„Три мейдана, на кои ти драго:
„Еданъ мейданъ, на старо мейданштво, 15
„Другий мейданъ, у полъ Косово,
„Трећий мейданъ, на воду Чатршо,

„На Чатрню, моіой кули белой.
„Ако л', море, не смешь на мейдане,
„Пошли мени до три добра твоя; 20
„Едно добро, два коня велика,
„Друго добро, сестру Анђелію,
„Треће добро, сабљу бабайкову!“

Гледа књигу Уячић' Богдане,
Гледа књигу, а рони сузама. 25

Пыта нѣга Уячић' Воине:

„Да мой брате, Уячић' Богдане,
„Коя књига, од кога ли града?
„И до садъ су књиге долазиле,
„Али таке нису жалостиве!“ 30

Нѣму вели Уячићъ Богдане:

„Милый брате, Уячићъ Воине,
„Да ли знадешъ силна Асан-агу,
„Асан-агу одъ воде Чатрнѣ,
„Што е нашу браћу погубію, 35
„Седамъ браће за седамъ година,
„Све зовући 'вако на мегдане.

„Наша браћа есу одлазила,
„Одлазила ал' не долазила:
„И садъ мене зове на мейдане; 40
„А я, брате, не смемъ на мейдане.

„Веѣь онъ иште до три добра наша:
„Едно добро, два коня велика,
„Друго добро, сабљу бабайкову,
„Треће добро, сестру Анђелію. 45

„Ты опремай сестру Анђелію,
„Я ѣу, брате, два коня велика,
„Да пошлѣмо силомъ Асан-аги,
„Да не идемъ, да не губимъ главе.“

Кадъ зачуо Уячићъ Воине, 50
Лютото врисну, па на ноге скочи:

„Недамъ, Бог' ме, за живота мога;
„Недамъ, Бог' ме, добра ни еднога,
„Да бы мою изгубіо главу!“

Па онъ оде коньма у подруме, 55
Те опреми до два коня яка:
Себи ѱогу а Богдану вранца.

Па ии Воишь по авлии вода,
И дозива Уячишь Богдана:
„Чу ли, брате, Уячишь Богдане, 60
„Яши вранца а я ѱу ѱогата,
„Да идемо на воду Чатрню,
„Асан-аги силномъ на мейдане;
„Па шта Богъ да и среѱа юначка!“

Ал' говори Уячишь Богдане: 65
„Неѱу, Бог' ме, за живота мога,
„Иѱи неѱу, ни губити главе:
„Волемъ дати сва три добра моя.“

Кадъ саслуша Уячишь Воине,
Одма оде у донъ подруме, 70
Те изнесе єдну купу вина,
Па Богдана брата напоіо,
Напоіо па га опоіо.

Кадъ се Богданъ вина напоіо,
Вели нѱму Уячишь Воине: 75
„Яши, брате, Уячишь Богдане,
„Яши твога одъ мейдана вранца,
„Яши вранца а я ѱу ѱогата,
„Да идемо у нашу ливаду,
„Да мы наше конъ прояшимо;
„Доста ѱе ии, брате, другій я'ти.“ 80

Преварисе Уячишь Богдане,
Па поседе одъ мейдана вранца,
И узедє све свое оружь. —
Напредъ иде Уячишь Воине,

За Воиномъ Уячиѣ Богдане, 85
Богданъ иде а незна кудъ иде.

Кадъ доѣоше на воду Чатрню,
На Чатрњи конѣ одседоше;
Покрише ии чоомъ до копита.
Подъ Чатрњомъ чадоръ разапеше, 90
Па седоше браѣа, пити вино.
Водаюсе конѣи подъ Чатрњомъ,
У зубима бойна копля држе.

Ал' се стаде Богданъ обзирати,
Обзиресе на четири стране; 95

Не познае свога завьчая;
Веѣ се сети, ди е долазю;
Па онъ пита Уячиѣ Воина:

„Да мой брате, Уячиѣ Воине,
„Што си брате на ме омрзнуо; 100
„Шта самъ, брате теби учиню;
„Те ме оѣнешъ да погубишь млада,
„За младости, за лепоте мое?“

Вели нѣму Уячиѣ Воине:
„А мой брате, Уячиѣ Богдане, 105
„Што будалишь, кадъ будала ниси,
„Кудъ самъ, брате, тебе заводю?
„Заръ не видишь ты наше ливаде,
„У ливади студене водице,
„А подъ водомъ наше куле беле? 110

Ту се Богданъ мало премирю.
Па седоше, браѣа пити вино;
Ал' ето ти Айкуне девойке,
Миле сее силногъ Асан-аге:

Добро есте цура поранила, 115
Поранила на воду Чатрню,
Умитисе и авдесъ узети,
И донети студене водице,

- Асан-аги брату за авдеса.
 Ал' се цури очи отимаше, 120
 Па погледа на воду Чатрню:
 Водаюсе по води Чатрњи,
 Водаюсе два коня велика,
 Покривени чоомъ до кошита;
 У зубима бойна копля држе, 125
 Кадъ погледа цура на водицу,
 Ди ће доћи, воде заватити,
 Ал' подъ водомъ разапеть чадоре.
 Подъ чадоромъ до два Уячића,
 Уячића два брата рођена; 130
 Они седе руйна вина пшо,
 Есу браћа оба еднолика;
 Пониско су обесили брке,
 Па имъ пали по рамены брцы:
 Айкуна се цура препаднала, 135
 Па изъ руке маштраву пустила,
 И побеже натрагъ кули белой,
 Те казуе брату Асан-аги:
 „Да мой брате силанъ Асан-ага,
 „Я се есамъ, брате, научила, 140
 „Поранити на воду Чатрню,
 „Поранити и авдесъ узети,
 „И донети студене водице,
 „Теби, брате, ютромъ за авдеса;
 „Кадъ я дођо на воду Чатрню, 145
 „Водаюсе по нашој Чатрњи,
 „Водаюсе два коня велика,
 „Покривени чоомъ до кошита,
 „У зубима бойна копля држе;
 „Ал' подъ водомъ разапеть чадоре, 150
 „Подъ чадоромъ два добра юнака,
 „Они седе, руйно пшо вино:

„У зубима црне янице држе,
„Црне янице одъ полакъ године.“

Ал' говори силанъ Асан-ага: 155

„Та небойсе, моя мила сею;
„Знадемъ сею, ко є на Чатрњи;
„Оно есу до два Уячића.
“Сазв'о самъ ии на мейданъ юначкїй;
„Седамъ самъ имъ браће погубію, 160
„Седамъ браће за седамъ година,
„Садъ ћу и њи оба погубити:
„Двие русе дониети главе!“

Па онъ скочи одъ земљ на ноге,
И обуче златали ечерму, 165
И отиде у подрума вранцу.

Па є гола изводіо вранца:
Предвостручи ћебе на четворо,
Те на гола садъ потури вранца;
Па онъ узе копљ убоито, 170
И поседе свога гола вранца,
И истрчи одма на Чатрню,
Те Богдана по имену виче:

„Чу ли, море Уячићъ Богдане,
„Айде, море, на мейданъ юначкїй 175
„Айд' на мейданъ ако жена ниси!“

Кадъ с' обазре Уячићъ Богдане,
Па угледа силногъ Асан-аге,
Онъ изъ руке маштраву испусти;
Одма паде подъ чадора бела, 180
Па онъ заспа како янѣ младо.

Ал' говори Уячићъ Воине:
„Боланъ брајко, силанъ Асан-аго,
„Што си, боланъ, тако поитіо? 185
„Одяшъ коня, оди пити вино,

- „Лако ћемо мейданъ поделити,
„Лако ћемо еданъ погинути.“
Ал' говори силанъ Асан-ага:
„Айде, море, одма на мейдана; 190
„Ерѣ самъ ютрось море поранію,
„Юшѣ авдеса узимао нисамъ.
„Айде море да мейдан делимо,
„Па да идемъ авдесъ узимати!“
Но беседи Уячићъ Воине: 195
„Чу ли море, силанъ Асан-ага,
„У мен' има доста руйна вина,
„Оди море, те ты авдесъ узми:
„Теби другій ни требати неће!“
Па на ноге скочи онъ одъ землѣ, 200
И поседне одъ мейдана ѱогу:
Асан-аги стаде на мейдану.
Оде Асанъ заводити вранца,
Међ' ушима положио коплѣ,
Па Воина глѣда по поясу, 205
Па упусти коплѣ убойто:
Лети коплѣ Уячићъ Воину;
Угледа га ѱогатъ подъ Воиномъ,
Земљи паде ѱого подъ Воиномъ;
По ѱоги се Воинъ положио; 210
Те е нѣга коплѣ претурило;
Пружи руку Уячићъ Воине,
Выше себе коплѣ уватио:
Преломи га на двое на трое.
Садъ говори силанъ Асан-ага 215
„Богомъ брате, Уячићъ Воине,
„Да менека оћешъ причекати,
„Докъ я одемъ натрагъ кули белой:
„Да я узмемъ коплѣ убойто
„Есамъ ютрось врло уранію, 220

„Па узео копљь игралишта,
„Не узео копљь убоито!“

Вели нѣму Уячиѣ Воине:

„Боланѣ брајко, силанѣ Асан-аго,
„Што си, боланѣ тако поитіо? 225

„Ниси, брате, пош'о на игрио,

„Већ си пошо на мейданѣ юначкій;

„Бью добро копљь избирати!

„Него стани мени на мейдану,

„Докъ я на те мое копљь бацымъ; 230

„Ако ли я промашимъ тебека,

„Бели ћемо боля обирати.“

То с' Асану быти не могаше,
Већ Воину стаде на мейдану.

Воинѣ оде заводити ѣогу, 235

Надалеко оде заводити;

Стаде писка подѣ Воиномѣ ѣоге.

Кадѣ с' обазре Уячиѣ Воине,

Ал' побего силанѣ Асан-ага:

Право бежи граду на капе. 240

За нымѣ Воинѣ обрну ѣогата.

Кадѣ е ѣогатѣ сагледао вранца,

По земљи се ѣого положио:

Све достиже подѣ Асаномѣ вранца,

Све достиже, докъ едномѣ и стиже; 245

Па е вранца ѣогатѣ поклошю,

Увати га за сапе коньичке:

Стаде вранацѣ као каменѣ синьій.

Ал' поводи Уячиѣ Воине,

Па извади саблю изѣ корица, 250

Те удари силогѣ Асан-агу;

Удари га по Турскомѣ врату:

Паде глава у зелену траву.

Узе главу Уячиѣ Воине;

- Однесе є брату подь чадоре. 255
Али уст'о Уячићь Богдане,
Обзиресе на четири стране:
Све онъ мотри, кудъ ће побегнути,
Одъ онога силна Асан-аге. —
Кадъ угледа Уячићь Воина, 260
Иде брату Уячићь Богдане,
Па онъ пита свога брата драгогъ:
„Да мой брате, Уячићь Воине,
„Еси л' 'дигодъ, брате, у животу,
„Ел' утеко силанъ Асан-ага?“ 265
Ал' говори Уячићь Воине:
„Есть мой брате, Уячићь Богдане,
„Како ти є, брате, утицао,
„Никадъ ти се повратити неће.
„Него яши одъ мейдана вранца, 270
„Да бежимо у нашу Краину:
„Ево одундъ силовите войске:
„Мы оѹемо лудо изгинути.“
Юште Воинъ у риечи беше,
Ал' ето ти войске Асанове: 275
Арнаути кано ватра жива;
Чадору се близу прикучише.
Кадъ є Богданъ войску сагледао,
Речь изусти Уячићь Воину:
„Седи, брате, те пій руйно вино! 280
„Кадъ с' Асана само погубіо,
„Самъ ѹу, брате, войску растерати.“
Па поседне одъ мейдана вранца,
Па онъ вранцу притеже дизгене,
И потеже сабљо одъ пояса; 285
Па салеће Турке на булюке,
И утера међу Турке вранца;
Стаде сеѹи своіомъ сабљомъ бриткомъ,

Стаде сећи подъ Чатрњомъ Турке.
Кадъ се видли на невольи Турцы, 290

Побегоше исподъ воде ладне;
Ал' ии враћа Уячићъ Воине,
Воинъ враћа а Богданъ ии сече:
Исекоше млоге Арнауте,
И опраше браћа свое лице. 295

Садъ седоше опетъ подъ чадоромъ,
Подъ чадоромъ руйно пити вино.
Ал' ето ти едне старе баке,
Иде бака преко поля равна.
До подъ чадоръ бака долазила,
Па братими Уячићъ Воина: 300

„Богомъ брате, Уячићъ Воине,
„Врати мени мога сына главу,
„Да не иде глава у Краину:
„Ишти блага, колико ти драго!“

Ал' говори Уячићъ Воине:
„Стара бако, Асан-аге майко, 305
„Иди, бако, двору биеломе,
„Па опреми твою милу ћерку;
„Облачи є, штогодъ лепше можешъ;
„Пошалби є мени подъ чадора,
„Некъ ми даде ияду дуката; 310
„Па ћу дати твога сына главу.“

Оде јдна своме двору бака,
Па облачи Айку свою ћерку,
И дае јој ияду дуката. —
Она Влау оде подъ чадора. — 315

А кадъ цура подъ чадора дође,
Те се маши себи у џепове,
Па извади ияду дуката,
И пружа ии Уячићъ Воину;
За руку є Воинъ уватио, 320

- Па е ва се на њогата баџы,
И машисе себи у зобницу,
Па извади Асан-аге главу,
И потеже саблю од пояса,
Половину главе осиче, 325
Па е даде остарилой баки;
Половину метну у зобницу:
„На ти, бако, половину главе,
„Половину носимъ у Крайну,
„Нека виде наши Краишници, 330
„Нека виде мало бележія,
„Да самъ и я, юнакъ, погубію,
„Погубію силанъ Асан-агу,
„Ерѣ кадъ доѣмъ, бако, у Крайну,
„И доведемъ милу твою ѣрку; 335
„Неће, бако, мени веровати,
„Веровати наши Краишници;
„Већъ ће они мени говорити,
„Да самъ нѣму я укр'о девојку!“ —
Па одоше оба Уячића, 340
Оба брата гласно певаюћи,
Певаюћи завѣчаю своме;
Јдна бака, Асан-аге майка,
Оде, јдна, двору кукаюћи:
Ја за сыномъ и за ѣркомъ миломъ. 345

ЧЕТВРТА ПЕСМА.

МАРКО И АНДРІЯ КРАЛЪВИЊЪ,

И

БЕГЪ ПОДУНАВАЦЪ;

ИЛИ

НЕЕДНАКОСТЬ БРАТЪЕ.

Подигласе два Кралъва сына,
Едно Марко а друго Андрія;
Они иду крозь гору зелену.

Кадъ су браћа у сред' горе были,
Ал' говори Кралъвиѣу Марко: 5

„Милый брате, Кралъвиѣ Андрія,
„Шта бы данась одъ свегъ найволю,
„Наѣи овде у гори зеленой?“

Вели нѣму Кралъвиѣ Андрія:

„Я бы, брате, данась найволю, 10

„Наѣи овде у гори зеленой,

„Наѣи скоро еданъ аковъ вина,

„И юшъ, брате, лиепу девойку:

„Вино пити, девойку любити.“

Ал' говори Кралъвиѣу Марко: 15

„Ой Андрія, мой брате роѣный,

„Шта изусти, шта бы найволю!

„Милый брате, лоше ти си среѣе!

- „И я бы се понапіо вина,
„Али не бы любіо девойке; 20
„Већъ бы брате, данасъ найволіо,
„Наћи овде у гори зеленой,
„Башъ онога Бега Подунавца,
„Што є нашегъ погубіо бабу:
„Не бы л' и я нѣга погубіо, 25
„Да покаемъ яде за срамоту.“
 Іоште Марко у речи быяше,
Ал' пролећу рти и огари;
На огары свилени покровцы,
По покровцы злаћени прапорцы. 30
 Пыта Марко свогъ брата Андрію:
„Да мой брате, Кралъвићъ Андрія,
„Мож' ли знати и мож' ли познати,
„Та чии су рти и огари?“
 Нѣму вели Кралъвић' Андрія. 35
„Могу, брате знати и познати;
„То су рти Бега Подунавца,
„Што є нашегъ погубіо бабу.“
 Іошъ Андрія у речи быяше,
Стаде ека по друму калдрме, 40
Стаде рка беговы атова;
Стаде звека на коњма рактова:
Али иде Беже Подунавче,
И за нѣиме тридесетъ Сердара.
 Вели Марко свомъ брату Андріи: 45
„Айде Андро широкиемъ друмомъ,
„Докъ я Шарцу колане притегнемъ;
„Кадъ углешъ Бега Подунавца,
„Ты се немой уплашити Андро:
„Веће Бегу осиецы главу.“ 50
 Право му се куниаше Андро:
„Я се, брате, уплашити нећу!“

Оде Андро друмомъ широкиемъ;
Кадъ угледа Бега Подунавца,
Какавъ ли є Беже Подунавче, 55
Какавъ ли є силанъ и биесанъ:
Да онъ вранцу не устеже узде,
Одъ силе бы прескакао еле!
Препадесе Кралъвићъ Андрија,
Одя свога од мейдана вранца, 60
Люби Бега у скуть и у руку.
Ал' говори Беже Подунавче:
„Нуто Андре, правоъ раятина,
„Нуто Марка, едногъ орятина;
„Како є се испречю, курва! 65
„Тако нѣму и бабо быяше,
„Па самъ бабу одсєко главу:
„Данасъ оѣу осеѣи и Марку.“
Марко Шарцу дизгене притеже,
Па потеже саблю одъ пояса: 70
Шарацъ гази а Марко сечє;
Страшно є се разлотио Марко,
Те исече тридесетъ Сердара,
И посече Бега Подунавца! —
До Андриє догонио Шарца, 75
Па говори свомъ брату Андрии:
„Мол'се Богу, мой брате Андрија,
„Да ми нє од Бога трїоте,
„И одъ людїй велике срамоте,
„Садъ бы теби одсєко главу: 80
„Што ты любишь Бега Подунавца,
„Што га любишь, те му се покорить! —
Оде Марко здраво двору своме.

ПЕТА ПЕСМА.

ЋУРИЦА ВОЙВОДА,

и ли

НЕВЕРА ОДЪ ЖЕНЕ.

Пише књигу одъ Крушевца Кнеже,
Па е шалъ на колена Ћурѣу:

„Ой Ћурица, мой Войвода првѣй,

„Айде, сыне, у Косово равно,

„У Косово на цареву войску;

5

„Безъ измене за деветъ година!“

Кадъ зачуо Ћурица Войвода,

Кадъ зачуо, што му књига каже;

Онъ опрема дору одъ мейдана:

Віе му се око грла люба,

10

Па говори люба Ћуричина:

„Ой Ћурица, драгій господаре;

„Ты се спремашь на цареву войску:

„Учи мене, драгій господаре,

„Како ћу ти двору право бити,

15

„И како ћу теби угодити?“

Ал' говори Ћурица Войвода:

„Анѣлио, моя верна любо,

„Лако ћешъ ми двору право бити,

„И лако ћешъ мени угодити:

20

„Чувай двора и мога и твога,

„Паз' образа и мога и твога;

„Ожени ми два нејка сына,

„И удай ми сестрицу Єлицу,
„А чекай ме деветъ годиница, 25
„И десете четири месеца!“

Нѣму вели Ћуричина люба:
„Ой Ћурица, драгій господаре,
„Оѣу двора чуват' и образа,
„Ожени'ѣу два неяка сына, 30
„И уда'ѣу сестрицу Єлицу;
„Чека'ѣу те дванаестъ година,
„И тринаисте четири месеца.“ —

Оде Ћураћъ на цареву войску;
Ал' не проѣе ни петнаистъ данака, 35
Удадесе люба Ћуричина:

Пусти Дук у Ћурину муку.
Ћуричино благо расишаю:
Дашо иду у меану белу,
Кадъ у вече изъ меане доѣу, 40

Ал' говори Ћуричина люба:
„Чу ли, Дук а, драгій господаре,
„Узми твою троструку камѣю,
„Те ты удри два Ћурина сына:
„Одъ зла рода да нѣе порода!“ 45

Бѣе Дук а два Ћурина сына,
Кудъ ии куца, тудъ имъ кожа пуца,
Изподъ коже мрка крвца врца!
Лото пиште два Ћурина сына. —

Па ти чуданъ зулумъ поставише, 50
Поставише зулумъ по народу:

Поскидаше Ћурке и доламе,
Даше му све мрке альине;
Саму е се Богу сажалило,
Гледаюћи по народу муке, 55
Гледаюћи, како деца пиште,

- Одъ онога насилника Дукѣ,
И одъ грозне ђуричине лобе. —
Ведро было, па се наоблачи,
Изъ облака грозна киша паде, 60
И у киши књиге написане,
Те падоше на колена ђурђу.
Кадъ е ђуро књиге разгледао,
И видіо, шта му књиге кажу;
Онъ поседне одъ мейдана дору, 65
Оде право стойномъ Београду.
Срете ђуро баку Београдку,
Па е ђуро баки говоріо:
„Бож'я помоћь Бако Београдко!“
„„Божій да си, црньий Калуђере!“ 70
Вели ньойзи ђурица Войвода:
„Да Бога ти, бако Београдко,
„Што с' не шіе у меана вино;
„Што не игра коло предъ меаномъ;
„Што девойке не носе ђердана; 75
„Што кметови не носе долама?“
Ал' говори бака Београдка:
„А, Бога ми, црньий Калуђере,
„То е добро за ђурицы было.
„Кад е было ђурица войвода, 80
„Играло е коло предъ меаномъ,
„У меани с' руйно вино пило,
„Девойке су носиле ђердане,
„И кметови носиле доламе:
„Све е добро у народу было! 85
„Ево има деветъ годин' дана,
„Како-і' от'шо ђурица Войвода,
„Како-і' от'шо на цареву войску:
„ђурђева се люба преудала,
„За онога насилника Дукѣ, 90

„Пусти Дуку у Ћурину муку;
„Ћуричино расипаю благо:
„Дашо иду у меану белу,
„Кадъ у вече изъ меане дођу,
„Біе Дука два Ћурђева сына; 95
„Куд' ии куца, туд' имъ кожа пуца,
„Изподъ коже мрка крвца врца.
„Чуданъ зулумъ есу поставили,
„Поставили по народу своме:
„Поскидаше Ћурке и доламе, 100
„Па дадоше све мрке альине;
„Зло е Бог' ме, да одъ Бога нађу!

Па кадъ зачу Ћурица Войвода,
Кадъ зачуо, шта му бака каже,
Оде право своме двору беломъ; 105
У авлію дору угонио.

У авліи нигди никогъ нема,
Осимъ само два Ћурђева сына.
Бацајосе камена съ рамена;
Млађиј братацъ стариемъ одбаца. 110

Старі' млађемъ брату беседіо:
„Ой Секула, мой брате рођеный,
„Ево има веће месецъ дана,
„Како леба я видіо нисамъ,
„У нашему двору біеломе; 115

„Ни руйнога вина ни ракіе,
„Па не могу камена да бацымъ.
„Негъ айдемо по свету біеломъ,
„Да просимо, да с' лебомъ ранимо;?

То е слушао Ћурица войвода, 120
Па е своіой децы говоріо:

„Од'те мени двое сирочади,
„Да вамъ дадемъ вина и ракіе,

„И симита леба биелога,
„И овнуйскогъ мяса дебелога!“ 125

Ал' беседе два Ћурђева сына:

„Богомъ брате, црньий калућере,
„Ты то нама немой говорити;
„Зачуће те Д у к а насилниче,
„Обадва ће брата погубити, 130
„А и теби добра быти неће,
„И тебе ће погубити млада.“

Нъима вели Ћурица войвода:

„Небойтесе, моя децо мила,
„Небойтесе никога, до Бога, 135
„Докъ е вама Ћуре, баба вашегъ!
„Я самъ, децо, Ћурица войвода!

„Садъ самъ дошао са войске цареве,
„Да обићемъ до два сына моя.
„Од'те мени, моя децо мила, 140

„Да вамъ дадемъ вина и ракие,
„И симита леба биелога,
„И овнуйскогъ мяса дебелога;
„Да васъ грлимъ и да васъ полюбимъ.

Кадъ зачуше два Ћурина сына, 145
И познаше Ћуру, бабу свога;

Грле бабу, два сына неяка,
Лубе нъга у скуть и у руку. —
Даде нъима Ћурица войвода;
Даде нъима сваке ѣаконіе; 150
Те е свою децу наранію.

Садъ му сиће сестрица Єлица,
Сиће сея са куле шарене;
Позна сея дору братинога,
Не познае Ћурђа брата свога; 155
Већъ говори сестрица Єлица;
„Богомъ брате, црньий калућере,

„Одкудъ теби дора брата мога,
„Мога брата, ђурице войводе?“

Ал' говори ђурица Войвода: 160

„Да, Бога ми, лиена девојко,
„Ето има деветъ годин' дана,
„Како е се ђуро преставіо,
„Преставіо на царевой войсцы;
„Па самъ онда ђуру опояо, 165
„Те ми дошо доро одъ опела.“

Ал' закука сестрица Єлица:

„Јо Єлица танка робиньица,
„И до садъ си робиньица была,
„Одъ яко ћешъ, одъ садъ па до века, 170
„Кадъ ђурице, брата мога нема!“

Сажалисе ђурица Войвода,

Па се каза својой милой сеи;
„Та не бойсе, моя мила сеіо,
„Ја самъ главомъ ђурица Войвода! 175
„Садъ самъ дошо са цареве войске.“

Кадъ то зачу сестрица Єлица,
Руке шире' у лице се любе,
За лепо се упыташе здрављъ.—

Јоште сея у речи бејаше, 180

Ал' закуца алка на вратима;
Ево иде ђуричина люба,
И за лобомъ Дука насилниче.
Виче люба ђуричину сею:

„Бре Єлице, танка робиньице, 185
„Кам' ти куіо, венѣръ и свиећа;
„Ел' готова господска вечера;
„Есу л' нама прострти душецы?“

И не смеде да остане сея,

Него оде, да отвори врата. 190

Како уђе ђуричина люба,

Па увати Ћуричину сею,
Увати е за биелу руку,
Удари е шакомъ по образу;
Колико е лако ударила, 195

Два іой бела полетише зуба.
Іошъ говори Ћуричина люба:

„Удри Дука два Ћурђева сына,

„Удри Дука, одпала ти рука;

„Одъ зла рода да ніе порода!“ 200

Біе Дука два Ћурђева сына;

Кудъ ии куца, тудъ имъ кожа пуца,

Изподъ коже мрка крвца врца.

Али Ћура седи у авли,

Па онъ гледа само што се ради; 205

Шта се ради одъ свои сынова.

Оде люба на шарену кулу,

И за лобомъ Дука насилниче.

И Ћурицу зову на вечеру:

„Калуђере айде на вечеру!“

Съ њима Ћура ѣтъ на вечеру оде. 210

Па седоше за софру злаћену;

По єдномъ се понапише вина.

Ал' говори Ћуричина люба:

„Ой, Бога ти! прѣий Калуђере,

„Одакле си, одъ кога ли града; 215

„Што си дошо, и коимъ си посломъ?“

Њой говори Ћурица войвода;

„Дукинице, млада госпођице,

„Та я есамъ са цареве войске.“

Пыта њѣга Ћуричина люба: 220

„Да, Бога ти, прѣий Калуђере,

„Кадъ си тако са цареве войске,

„Знашъ ли почемъ Ћурицу войводу?“

Одговара Ћурица войвода:

„Добро знадемъ ѱурицу войводу; 225

„Ево има деветъ годин' дана,

„Како є се ѱуро преставіо,

„Преставіо на царевой войсцы;

„Па самъ, юнакъ, нѣга опояо,

„Те ми дошо одъ опела доро.“ 230

Ту се маши ѱуричина люба,

Па извади пляду дуката,

Те ии дае ѱурицы войводи:

„Калуѱре, на ти, даракъ узми!

„Кадъ си мени за ѱурицу казао, 235

„Кадъ си каз'о, да є погинуо;

„Сутра ће ти другій даракъ быти.“

Седе ѱуро, те се наши вина.

А када се вина напоіо,

Окренесе па Дуку запыта: 240

„Чу ли Дуко, драгій господаре,

„Ел' слободно, мало поиграти,

„Поиграти по чардаку твоме?“

Нѣму вели Дука силеѱія:

„Есть слободно, црный калуѱере, 245

„Есть слободно, а да како ніе?

„Играй, море, колико ти драго.“

Скочи ѱуро на ноге лагане,

Па онъ ситно по чардаку игра.

Како лако ѱуро зашграва, 250

Савъ се чардакъ изъ темеля люля.

Ал' говори Дука насилниче:

„Бре, полако, црный калуѱере,

„Обу теби осиеѱи главу!

„Ниси ове ты градіо дворе, 255

„Веѱъ градіо ѱурица войвода,

„Па су мени у среѱи запали.“

Садъ му вели ѱурица войвода:

- „Море курво, Дук а насилниче,
 „Башъ самъ ове я градіо дворе, 260
 „Я самъ главомъ Ћурица войвода;
 „Нећу лако, већ оћу овако!“
 „Па извади саблю одъ пояса,
 Измачесе мало понадалъ:
 Сабљомъ ману и десницомъ рукомъ, 265
 Па удари Дук у иза врата;
 Одма Дуки главу осиече.
 Паде глава у ту собу златну.
 Побеже му Анђелиа люба,
 Низъ сићаны триста басамака; 270
 Сретоше є два неяка сына,
 Свою грозну майку преватише,
 Братише є баби у одаю.
 Увати є Ћурица войвода,
 Изведе є у мермеръ авлю, 275
 Па іой русу косу намазао,
 Намазао лоемъ и катраномъ;
 Намазао, па є запалио. —
 Горе ядна до очіо люба,
 Па дозива свою заовицу: 280
 „Заовице, по Богу сестрице,
 „Заръ ти ніе жао косе мое,
 „Доста си є пута очешляла!„
 Ал' говори сестрица Є лица:
 „Анђелиа моя снао мила, 285
 „Доста самъ є пута очешляла,
 „Доста самъ и суза проливала,
 „Одъ тебека и одъ Дуке твога:
 „Нека горе, ватромъ изгорела!“
 Горе люба до лица биела, 290
 Па говори Ћурицы Войводи:
 „Ой Ћурица, драгій господаре,

„Заръ ти ніе жао лица мога?

„Доста си га пута полюбіо!“

Ньой беседи Ћурица Войвода: **295**

„Море курво, Анђелиа лобо,

„Доста самъ га пута полюбіо,

„Али га е Дука обаліо:

„Нека горе, ватромъ изгорело!„

Горе лоба до свилен' пояса, **300**

Па Ћурицы своме говорила:

„Ой Ћурица, драгій господаре,

„Кадъ ти ніе жао лица мога,

„Ел' ти жао чеда подъ поясомъ?

„Скоро ће се мушко чедо наћи.“ **305**

Ал' беседи Ћурица Войвода:

„Ніе мое, веће е Дукино;

„Нека горе, ватромъ изгорело:

„Одъ зла рода да ніе порода!“

Сва изгоре люба Ћуричина. **310**

Оста Ћураћъ у свому двору;

Оба своя оженіо сына,

И удаде сестрицу Єлицу.

ШЕСТА ПЕСМА.

ПАША И ВАТРИЊИ,

или

СЛОГА ДРУГОВА.

Паша паде подъ Брда камена,
Башъ подъ брда, у езера равна.
Къ нѣм' долазе Брѣански Кнезови;
Сви Кнезови Паши доодили,
Сви Кнезови даре доносили. 5

Нѣима Паша тѣо говоріо:

„Море, море, Брѣански Кнезови,
„Има л' тамо у Брдима вашимъ,
„Ил' девойка или удовица,
„Ил' невеста скоро доведена, 10
„Да бы была млада Пашиница?“

Кнезови су нѣму говорили:

„Има тамо у Брдама нашимъ;
„Верна люба Ватриѣа Степана;
„Она може быти Пашиница, 15
„Ер онаке у брдима нема.
„А лако е можешъ одводити:
„Дома нема Ватриѣа Степана;
„Есте Степанъ отшо у пунице,

„И одвео тридесетъ Брѣана, 20

„Кои могу стићи и утећи,

„И са дугомъ пушкомъ погодити.

„Дома нема брата рођенога;

„Есте ђуро от'шо на планину,

„На планину на Ясековицу, 25

„Те онъ чува на планини овце.“

Паша виче Дели-башу Ибру,

„Слуго моя, Дели-баша Ибро.

„Дедеръ узми тридесетъ Делія,

„Па ты иди у Брда камена, 30

„Белу двору Ватрића Степана;

„Увати'ћешъ люблю Ватрићеву,

„Беле ћешъ му дворе поробити,

„Любу мени подъ шаторъ довести!“

То е Ибро едва дочекао; 35

Онъ садъ скочи одъ земљ на ноге,

И узде тридесетъ Делія;

Право оде у Брда камена,

Белу двору Ватрића Степана:

Ватрићеву уватио люблю, 40

Беле му е дворе поробіо,

Поробіо, ватромъ попаліо.

Любу води Паши у Ёзера,

Па е даде Паши подъ шаторе. —

Кадъ гласъ стиже на Ясековицу,

Башъ ономе Чобан-баши ђури, 45

Да су нѣму поробљѣни двори,

И да му е снаа заробљѣна:

Ђуро баца до два абердара,

Па гласъ даде на четири стране, 50

Те се слегу четири планине:

Глоговица и Ораовица,

Лѣсковица и Ясековица.

То су чули тридесетъ чобана,
Међу собомъ они говорили: 55

„Када Ћуро баца абердаре,
„Я ти е онъ врло задобью,
„Я ли ти е нѣму за неволю;
„Ако буде задобіо Ћуро,
„Онъ ће съ нама радо поделити; 60
„Ако л' буде Ћури за неволю,
„Да будемо брату у невољи!“

Одма они на ноге скочише;
Дуге пушке по средини носе,
Па падоше на Ясековицу, 65
И нађоше чобанъ-башу Ћуру.
Ћуро брижно кодъ оваца стои,
На дугу се пушку наслонио.

Нѣму веле тридесетъ чобана:
„Што ти мећешъ чобанъ-баша Ћуро, 70
„Што ты мећешъ до два абердара,
„А кадъ теби за неволю ніе,
„А ниеси ништа задобью?“

Ал' говори чобанъ-баша Ћуро!
„Има браћо мало и неволѣ: 75
„Бели су ми поробљѣни двори,
„Мила ми е снаа заробљѣна,
„Зароби е Паша господине,
„И одведе себи у Ёзера,
„У Ёзера подъ брда камена. 80
„Већъ айдемо Пашу у Ёзера,
„Да я молимъ Пашу господина,
„Да му дадемъ стотину дуката,
„И моие пляду оваца,
„Не би л' мени снау повратио. 85
„Ако л' бы ми за неволю было,
„Да будете мени у невољи.“

Сви су сложено послушали Ћуру;
Они съ њиме оду у Ёзера.
Каде близу до шатора быше, 90
До шатора Паше господина,
Чобани се по трaви сакрише.
Яко свану и ограну сунце,
Ћуро оде Паши подъ шатора.
Али Паша седи подъ шаторомъ; 95
Кодъ њѣга е Дели-баша Ибро,
Съ друге стране Степанова любa.
Каде снаа опази девера,
Итро скочи одъ землѣ на ноге;
На вратима у руку га любви, 100
То е Паши врло мрско было,
Па е удри шакомъ у образе:
Два іой здрава полетише зуба.
Тадъ се Ћуро предъ њимъ преклонію,
Па га любви у скуть и у руку, 105
И каже му тіо и покорно:
„Немой, Пашо, снае ударати;
„Даћу теби стотину дуката,
„И моие пляду оваца:
„Ты ћешъ мени снау поклонити.“ 110
На њѣг' Паша попріеко гледну,
Па му рече лото страовито:
„Одмакнисе црный каурине,
„Докъ намакнемъ окомъ на целате,
„Руса ће ти одлетити глава!“, 115
На то Ћуро предъ шаторъ изаће,
Па е пушке свое извадію,
Подъ шаторъ іи обе оборію;
Не погоди Паше господина,
Већ до њѣга Дели-башу Ибру. 120
У то доба тридесетъ чобана

Изъ траве се дигоше зелене,
Сви заедно Бога поменуше,
И по едну ватру оборише,
Оборише на Пашине Турке; 125
За оштре се маче доватише:
Ал' ето ти Ватрића Степана,
Са своие тридесетъ Брђана,
Кои могу стићи и утећи,
Мачемъ сећи, пушкомъ погодити. 130
Сви садъ сложно у Турке удрише,
Доста лоты яда починише,
Еле Пашу жива придобыше. —
Седлаю га као ата Мисирскогъ,
Па га яше Ватрићева люб а, 135
Одъ Ёзера одъ брда камена,
На планину на Ясековицу.
Каде быше на Ясековицы,
Они сташе, Пашу погубише,
Па и плячку делити почеше, 140
Ал' говори Ватрићу Степане:
„Браћо моя и дружино мила,
„Оћете л' ми лобу поклонити?“
Сви су нѣму лобу поклонили,
А онъ нѣима савъ шићаръ остальи. 145
Оде Степанъ, себи правит' дворе,
А чобани своиемъ овцама.

Г. Г. ПРЕНУМЕРАНТИ.

БЕОГРАДЪ СРБСКІЙ.

Нѣгово Сїятелство, Господарь **ЕФРЕМЪ ОБРЕНОВИИЪ**, Губернаторъ Београдскій. Нѣгово Сїятелство, младый Бегъ **Милошъ С. Обреновиѣ**. Ея Сїятелство, Господична Елка **Ефр. Обреновиѣ**. Ея Сїятелство, Господична Сїмка **Ефр. Обреновиѣ**. Ея Сїятелство, Господична Анка **Ефр. Обреновиѣ**.

Нѣгово Высокопреосвященство, Господинъ **Мелетій Павловиѣ**, Митрополитъ целе Сербіе, 4 Кнѣ. Преподобнѣйшій **Г. Феодосій Антоніевиѣ**, Игуманъ Монастира Врабевшице, 2. Пренод. **Г. Габріиль Милковиѣ**, Игуманъ Мон. Калиниѣ. **Г. Міхаиль Нешковиѣ**, Игум. Мон. Волявче. **Г. Юсифъ Вукмировиѣ**, Игум. Мон. Николь. Преч. **Г. Милосавъ Поповиѣ**, Протопр. Београдскій. Пренод. **Г. Герасимъ Поповиѣ**, Иеромонахъ. **Г. Пахоміе Младеновиѣ**, Иером. **Г. Гавріиль Матиѣ**, изъ Топонице. Пренод. **Пайсій Раденковиѣ**, Иером. **Г. Макарій Иеремиѣ**, Иером. **Г. Мелетій Милосавльвиѣ**, Иером. **Г. Нѣкифоръ Поповиѣ**, Иером. **Г. Максимъ Саввиѣ**, Иером. и Наместникъ. Честн. **Г. Іоанъ Брацановиѣ**, Парохъ Рилчкій. **Г. Петаръ Ковачевиѣ**, Пар. Драновскій. **Г. Благое Поповиѣ**, Пар. Шопиѣкій. **Г. Ілля Станоевиѣ**, Пар. Зеочкій. **Г. Никола Герасимовиѣ**, Пар. Даросавачкій. Преп. **Г. Мелетій Марковиѣ**, Иером. Мон. Люботина. Преч. **Г. Ілля Влайковиѣ**, Наместникъ у Капетаніи Посавской. Честн. **Г. Ефтімій Хаѣи Вудиновиѣ**, Пар. Београдскій. **Г. Живко Міхаиловиѣ**, Пар. Барзиловачкій. **Г. Іоанъ Милошевиѣ**, Пар. Вел. Села. **Г. Іванъ Недельковиѣ**, Пар. Села Миріева. Ново-заведена Бібліотека вароши Београдске. Благочестиво Общество Београдско, просвѣщенїя ради своѣго, 10. Благ. **Г. Алекса Симиѣ**, Конзуль. Благ. **Г. Цветко Раевиѣ**, Директоръ Полиціе. Благ. **Г. Живко Міхаиловиѣ**, членъ Магістрата Београдск. **Г. Лаза Іовановиѣ**, членъ Маг. Беогр. **Г. Максимъ Ранковиѣ**, членъ Маг. Беогр. **Г. Хаѣи Никола Константиновиѣ** Брзакъ, членъ Маг. Беогр. **Г. Лаза Арсеніевиѣ**. Высокоуч. **Г. Несторъ Месаровиѣ**, Докторъ Медицине, и придворный Лекаръ Нѣвоваго Сїятелства, Господара **Ефрема Обреновиѣ**. **Г. Сїма Милутиновиѣ**, Полицай Београдскій. Благ. **Г. Никола Станковиѣ**, Капетанъ Посавскій. **Г. Никола Катиѣ**, Капет. Туринскій. **Г. Богданъ Радосавльвиѣ**, Капет. Колубарскій. **Г. Голубъ Петровиѣ**, Кап. Подунавскій. **Г. Іванъ Виѣнтіевиѣ**, Кап. Космайскай. **Г. Лаза Зубанъ**, Се-

кретарь Нѣюв. Высокопр. Митрополита Србскогъ. Благор. Г. Аѳанасій Теоодоровиѣ, Директорь Школскій. Благораз. Г. Михаиль Николиѣ, Учитель II. Класе. Г. Глигорій Возаровиѣ, Книжговезаць и Книжгопродаваць. Г. Лаза Поповиѣ, Писарь Коначкій. Г. Глигоріе Ђорђевиѣ, другій Писарь Магист. Беогр. Г. Димитрій Исаиловиѣ, Писарь Н. Беогр. Г. Марко Миленковиѣ, Практикантъ у Маг. Беогр. Г. Мата Ивановиѣ, Апотекарь Беогр. 2. Г. Юзефъ Шлезингеръ, Капеллмайстеръ Княж. банде. — Трговцы: Поштенор. Г. Милутинъ Радовановиѣ, членъ благоизбраногъ Общества Београд. за себе и сынове свое Константина и Алексу, 5. Г. Милое Радоевиѣ Божиѣ, великокупаць Марвенскій. Г. Димитрій Станоевиѣ, членъ Общества Беогр. Г. Петаръ Милойковиѣ, рођенъ у Соколь-Баньи. Г. Манойло Стефановиѣ, рођ. у истомъ месту. Г. Коста Стоядновиѣ, рођ. у Враню у малой Булгарии. Г. Стоянъ Павловиѣ, жит. Земунскій. Г. Насто Петровиѣ, рођ. у Водену у Македонии. Г. Димитрій Родовиѣ, за сына свогъ Светозара, ученика. Г. Михаиль Поп-Стефановиѣ, за сына свогъ Велимира. Г. Здравко Јовановиѣ. Г. Коста Димитриевиѣ, Прапорче. Г. Павле Петровиѣ. Г. Михаиль Павловиѣ, жит. Земунскій. Г. Григоріе Поповиѣ изъ Белогъ Поля. Г. Марко Радовановиѣ, за сына свогъ Радована. Г. Никола Христиѣ. Г. Риста Дамянъ Милушиѣ, за себе, супругу свою Еду и сына Петра, 5. Г. Стеря Пача. Г. Стеванъ Милованъ Владимировиѣ, рођ. у Смедереву. Г. Ђорђе Главиниѣ, рођ. у Мостару у Ерцеговини. Г. Цветко Стефановиѣ. Г. Столяъ Хаѣи Гроздановиѣ, жит. Пазарчискій. Г. Тошица Илиѣ. Г. Манойло Величковиѣ. Г. Никола Хаѣи Селаковиѣ. Г. Јанко Цукиѣ, изъ села Крчмара, за сына свогъ Марка, Ученика. Г. Анта Јовановиѣ. Г. Сава Нешиѣ Пазараць, за ћеръ свою Станицу. Г. Никола Ђерманъ, рођ. у Блацу у Македонии. Г. Јованъ Радойковиѣ. Г. Гавриль Вукомановиѣ. Г. Ламбре Михаиловиѣ, рођ. у Пазарцику. Г. Вићентіе Божиѣ. Г. Никола Стоядновиѣ. Г. Давидъ Стефановиѣ, рођ. у Поречу. Г. Ђорђе Јовановиѣ Белкиѣ, рођ. у селу Ритопеку. Г. Јованъ Коста Поповиѣ, рођ. у селу Любанцы. Г. Илія Матиѣ, жит. Грочанскій. Г. Г. Димитрій и Јованъ браћа Панићи, 5. Г. Лаза Милосављевиѣ. Г. Стефанъ Мидтовиѣ, рођ. у Требиньи у Ерцеговини. Г. Живко Митровиѣ, рођ. у селу Орашцкой. Г. Голубъ Маринковиѣ. Г. Станко Стоядновиѣ, Папукѣя. Г. Димитрій Христо Павловиѣ, калфа. Г. Живко Николиѣ, калфа, рођ. у Коларима. Г. Груица Тадиѣ, калфа, рођ. у селу Торни. — Высокоуч. Г. Димитрій Исаиловиѣ, Княжеске Типографіе Админістраторъ. — Благор. Г. Адолфъ Берманъ, Княжеске Типографіе Директоръ. 126.

Послани одъ Георгія Милутиновиѣа, Црногорца

БЕЛО ПОЛЬ У АЛБАНИИ.

Пошт. Г. Ристо Ант. Мариѣ, Трг. Миле Новко Мариѣ,
Трг. Г. Јаниће Миовиѣ, Трг. Г. Стоянъ Вуловъ Грбовиѣ,
Трг. Г. Вуле Мораковаць, Трг. 5.

В А Л Ъ В О.

Благор. Г. Сѣремъ Ненадовићъ, Предсѣдатель Суда Наіе Вальвске, 4. Г. Гая Дабичъ, Засѣдатель Суда Наіе Вальвске 2. Г. Мишо Янчићъ, Членъ Суда Н. Вальвске. Г. Танасіе Даниловићъ, Чл. Суд. Вал. Г. Бошко Тадићъ, Чл. Суд. Вал. Честн. Г. Петаръ Саићъ, Парохъ Вальвскій. Г. Добровой Урошевићъ, Пар. Вальв. Г. Юсифъ Обрадовићъ, Писарь Суда Н. Вальв. за себе и сына Любомира 2. Г. Георгій Гавриловићъ, Учитель. Г. Иванъ Араповићъ, Учитель. Поштенор. Г. Дамьянъ Радлвацъ, за себе и сына Мілана, 2. Г. Божо Самарциѣ. Г. Вићентіе Ракићъ. Г. Јованъ Николићъ. Г. Остое Поповићъ. Г. Михаилъ Антоніевићъ. Г. Неделько Милановићъ. Г. Живко Јоановићъ. Г. Павле Петаковићъ. Г. Кочо Марковићъ. Г. Стефанъ Старчевићъ. Г. Велимиръ Ђуковићъ. Г. Милованъ Богосављевићъ. Трговцы. 29.

ПРОТОПОІАТЬ КОЛУБАРСКІЙ

НАІЕ ВАЛЪВСКЕ.

Пречест. Г. Неофитъ Марковићъ, Архім. Мон. Боговађе. Г. Константинъ Протићъ, изъ Враћевина, Протоп. Колубарскогъ Намѣстникъ. Препод. Г. Софроній Поповићъ, Игуманъ Мон. Рибнице. Г. Аввакумъ Живановићъ, Іером. Мон. Боговађе. Ч е с т н ѣ й ш і и ГГ: Сретень Радосављевићъ, Пар. Маркове Цркве. Г. Василій Јоановићъ, Пар. Петничкій. Алѣксіе Јовановићъ, Пар. Петн. Миланъ Дмитровићъ, Пар. Врачевићскій. Сава Поповићъ, Пар. Вртиглавскій. Стефанъ Јовановићъ Пар. Мон. Ђеліе. Михаилъ Поповићъ, Пар. Вртиглавскій. Илія Гавриловићъ, Пар. Планиничкій. Прокосіе Саићъ, Пар. изъ Кадине Луке. Илія Стефановићъ, Пар. Крчмарскій. Милованъ Поповићъ, Пар. Крчмар. Вићентіе Николаевићъ. Пар. изъ Лайковаца. Вић. Поповићъ, Пар. изъ Мрчића. — Врачевићъ. Г. Г. Максимъ Константиновићъ, Молеръ. Коста Миловановићъ, Книговецъ. Нинко Жуевићъ, Км. 21.

ПРОТОПОІАТЬ ТАМНАВСКІЙ И ПОСАВСКІЙ

НАІЕ ВАЛЪВСКЕ.

Пречестн. Г. Стефанъ Протићъ, Протопр. Посавскій, 2. Честн. Г. Г. Райко Антонићъ, Пар. изъ Вуконе. Маеѣй Георгіевићъ, Пар. изъ Близонъ. Вићентіе Поповићъ, Пар. изъ Диваца. Јанко Моловићъ, Пар. изъ Тамбоковице. Софроній Марковићъ, Пар. изъ Бабине Луке. Јоанъ Поповићъ, Пар. изъ Попучке. Владимиръ Поповићъ, Пар. изъ Тулара. Ашко Поповићъ, Пар. изъ Г. Главе. Јоанъ Поповићъ, Пар. изъ Радусе. Обрадъ Марковићъ, Пар. изъ Тврдосвца. Сімеонъ Петровићъ, Пар. изъ Бранковине. Препод. Оцъ Јоасафъ, надз. Мон. Докмиря. 15.

ПРОТОПОЛІТЬ ПОДГОРСКІЙ

НА ІЕ ВАЛЪВСКЕ.

Пречести. Г. Давидъ Поповиѣ, Протопр. Подгорскій у Буковицы. Чести. Г. Г. Никола Протиѣ, Пар. Буковичкій. Іоанъ Поповиѣ Пар. Буков. Спасое Поповиѣ, Пар. Осъчанскій. Радо Велесиѣ, Пар. Осъчан. Нешо Ранисавльвиѣ, Пар. Аранѣлскій. Никола Давидовиѣ, Пар. Пустинскій. Неделько Живковиѣ, Пар. Пустинскій. Буковица. Г. Г. Лазаръ Остоиѣ, 4. и Радиѣ Петаковиѣ, трговци. Живко Богутовиѣ, и Димитрій Стефановиѣ, кметови. 15.

КАПЕТАНІЯ ТАМНАВСКА

НА ІЕ ВАЛЪВСКЕ.

Благор. Господиѣ Паѣ Сімеуновиѣ, изъ Бабине Луке, Капетанъ Тамнавскій 5. Г. Леонтиѣ Янковиѣ, кметъ изъ Лукавца. изъ Диваца. Г. Іова Іаковльвиѣ, трг. Г. Милутиѣ Ериѣ, км. Г. Гаѣ Радовановѣ, км. изъ Душала. Г. Иліѣ Даниѣ, км. изъ Лознице. Г. Васілій Симиѣ, км. изъ Попучке. Г. Марко Антоиѣ, км. изъ Вуконе. Г. Марко Савковиѣ, км. изъ Кутешице. Г. Матіѣ Лазаревиѣ, км. изъ Бранковине. Г. Ранко Живановиѣ, км. изъ Козлича. Г. Никола Митровиѣ, Трг. Г. Ђорђе Ковачевичѣ, км. изъ Близна. Г. Милосавъ Іовановиѣ, км. изъ Круше Главе. Г. Среѣко Ђуриѣ, и Нешо Крстивоевиѣ, кметови изъ Забрдице. Г. Митаръ Николиѣ, кметъ изъ Слатине. Г. Іванъ Савиѣ, кметъ. Г. Манойло Дамяновиѣ, км. изъ Докмира. Г. Живко Станойловиѣ, км. и Ант. Живановиѣ, трг. изъ Дружетиѣ. Г. Павле Среѣковиѣ, км. изъ Радуше. Г. Марко Милошевиѣ, км. изъ Чучуга. Г. Паунъ Антовиѣ, км. изъ Звиздара. Г. Максимъ Ђукиѣ, км. изъ Памбуковице. Г. Іоанъ Милиловиѣ, км. изъ Твердоевца. Г. Милованъ Миливоевиѣ, км. — Изъ Трлиѣ. Г. Г. Милут. Степановиѣ, км. Васілій Кандиѣ, Мирко Лазиѣ, Іванъ Петриѣ, и Раѣило Милиловиѣ, трговци. — Изъ Совляка. Г. Г. Мило Павловиѣ и Иліѣ Іовановиѣ, трговци. — Изъ Врела. Г. Г. Маринко Павловиѣ, Иліѣ Бабиѣ, Никола Янчиѣ, Ристивоѣ Арсениѣ, и Аврамъ Евриѣ, кметови, Еротіѣ Янчиѣ, трг. — Изъ Брезовице. Г. Г. Кузманъ Саватиѣ км. и Матіѣ Милиловиѣ, трг. — Изъ Тулара. Г. Г. Бранко Глишиѣ, км. Среѣко Леничиѣ и Іконъ Ракиѣ, Трговци. Изъ Баталога. Г. Г. Маринко Ситарица, Філіппъ Радовановиѣ, Никола Зарубацѣ, и Никола Веселиновиѣ, трговци. Г. Марко Лукиѣ, км. и Урошъ Єфремовиѣ, дете. — Изъ Новака. Г. Г. Маринко Митровиѣ, км. и Никола Ђириловиѣ, трг. — Изъ Кожувара Лука Брдаровиѣ, км. и Степ. Брдаровиѣ трг. — Изъ Баняна. Г. Г. Милосавъ Милиновиѣ, км. Косанъ Анковиѣ, и Бранко Буковица, трговци. Г. Марянъ Ралетиѣ, трг. изъ Јошева. — Изъ Јутине. Г. Г. Павле Іанковиѣ, Живко Бошковиѣ, кметови. — Изъ Кадиновца. Г. Г. Глиша Са-

виѣ, Груица Гавриловъ. Живко Ивановиѣ, трговцы, Живанъ Антониѣ, км. Г. Стефанъ Петковиѣ, км. изъ Грабовице. Г. Радосавъ Ђуричиѣ, км. изъ Кланице. Г. Илія Ђелмашевиѣ, км. изъ Гвозденовиѣ. 71.

КАПЕТАНІЯ ПОСАВСКА, НАІЕ ВАЛЪВСКЕ.

Благ. Г. Павле Даниловиѣ, Капетанъ. Палежъ: Честн. Г. Марко Михаиловиѣ, Парохъ. Пошт. Г. Радивоє Стефановиѣ, Кметъ. Г. Г. Трговцы: Дмитаръ Михаиловиѣ. Станойло Радосавлѣвиѣ. Јованъ Стојановиѣ. Видъ Мјатковиѣ. Нача Костиѣ. Иванъ Петровиѣ. Јованъ Дамјановиѣ. — Убъ: Г. Г. Трговцы: Митаръ Мишиѣ. Ђоко Настиѣ. Ђураѣ Јовановиѣ. Петаръ Јаниѣ. Јованъ Станковиѣ. Илія Николиѣ. Јанко Николиѣ. Јанко Савиѣ. Цветко Станковиѣ. Сима Стефановиѣ. Јовица Петровиѣ. Радованъ Георгиѣвиѣ. Степанъ Исаиловиѣ. Јованъ Секулиѣ. Сима Савиѣ. Максимъ Симиѣ. Виѣнтіе Димитриѣвиѣ. Стефанъ Коиѣ. Веса Стефановиѣ. Васо Малениѣ, чаругѣя. Мирко Павловиѣ, Писаръ Капетанскій. — Звечка: Честн. Г. Дамјанъ Ранисавлѣвиѣ, Пар. Г. Г. Живко Еремиѣ, и Марко Петровиѣ, Кметови. — Орашаць: Честн. Г. Добровој Еремиѣ, Пар. Г. Илія Пеладиѣ, Км. — Ушће: Г. Г. Тешо Гавриловиѣ, Трг. Јованъ Нешиѣ. Км. Стублинъ: Г. Г. Ђураѣ Периѣ, Км. Јаковъ Станковиѣ. Матија Стамениѣ. Јбучъ: Честн. Г. Дамјанъ Радовановиѣ, Пар. Г. Г. Кметови: Негованъ Ташиѣ. Станое Станковиѣ. Јованъ Петровиѣ. Честн. Г. Стефанъ Филотиѣ, Пар. Грабовачкій. Препод. Оцъ Еремїа, Дуовникъ Мон. Грабовца. — Шарбан: Г. Г. Кметови: Луко Гаиѣ. Спасое Иліиѣ. Честн. Г. Милиа Дмитровиѣ, Пар. Палюшкїй. Арсение Радовановиѣ, км. Г. Г. Сима Зазиѣ, км. изъ Скеле. Ранко Мишиѣ, марвенїй трговаць изъ Браовиѣ. Ранко Арсениѣвиѣ, км. изъ Кртинске. Марко Миловановиѣ, км. изъ Уроваца. Паїо Томиѣ, км. изъ Циромана. Стефанъ Милутиновиѣ, км. изъ Скобала. Радованъ Радивоѣвиѣ, км. изъ Борка. Совронїе Лазиѣ, км. изъ Бргула. В'ровинѣ: Г. Г. Јованъ Пантиѣ, км. Јовица Миловановиѣ, марв. трг. — Честн. Г. Петаръ Марановиѣ, Пар. изъ Радѣва. Миланъ Ракиѣ, км. изъ Стублинице. 63.

КАПЕТАНІЯ КОЛУБАРСКА, НАІЕ ВАЛЪВСКЕ.

Честн. Г. Милованъ Поповиѣ, Парохъ изъ Брезя. Г. Г. Ђорђе Матиѣвиѣ, км. изъ Бранеговиѣ. Матија Недельковичъ, изъ Санковиѣ. Милованъ Чорациѣ, изъ Ракара. Ђорђе Исидоровиѣ, изъ Прїездиѣ. Павле Мјиловиѣ, изъ Бачеваца. Игњатъ Василѣвиѣ, изъ Клинаца. Петаръ Кобасица, изъ Планинице. Марјанъ Ђукиѣ, изъ Ратиковаца. Панта Јовановиѣ, изъ Струганика. Радое Богдановиѣ, изъ Осеченице. Милета Радивоѣвиѣ, изъ Понадиѣ. Марко Тодориѣ, изъ Ключа. Митаръ Еремиѣ, изъ Белиѣ. Јованъ Ивановиѣ, изъ Команица. Дамјанъ Јовичиѣ, изъ Дегуриѣ. Милованъ Видиѣ,

изъ Белошевца. Обрадъ Николићъ, изъ Лайковаца. Радивој Петровићъ, изъ Славновице. Ђорђе Цветковићъ, изъ Крчмара. Радисавъ Милићевићъ, изъ Раваня. Тривунъ Петровићъ, изъ Буковца. Илія Якшићъ, изъ Голубца. Милованъ Поповићъ, изъ Брезя. Радованъ Стевановићъ, изъ Предворице, кметови. — Дамянъ Поповъ, Ученикъ. 26.

КАПЕТАНІЯ ПОДГОРСКА, НАІЕ ВАЉВСКЕ.

Благор. Г. Антоній Јовановићъ, Капетанъ, за сынове свое Васіліа, Андрию и Милована, Ученике у Лелићи, 5. Честнѣйшій Г. Г. Георгій Поповићъ, Парохъ изъ Миличинице, 2. Петаръ Омићъ, Пар. изъ Мон. Ђелие. Г. Оцъ Пароеній изъ Мон. Пустинь. — Г. Никола Полянчевићъ, любитель книж. изъ Лелића. Г. Срећко Петровићъ, км. изъ Црнильва. Изъ Туђина. Г. Г. Митаръ Вуичићъ, км. и Живанъ Јанковићъ, земл. — Изъ Миличинице. Г. Г. Радоица Вуковићъ, Алекса Миловановићъ, кметови. Илія Анимовићъ, Петаръ Митровићъ, трговцы. Гај Поповићъ, Сіма Кеичъ, Свта Терзићъ, Алекса Николићъ, Коста Јовановићъ, земледѣлцы. — Изъ Оглашеновца. Г. Г. Марко Глигорићъ, трг. Марянъ Јанковићъ, км. — Изъ Причевића. Г. Г. Марко Крайновићъ, трг. Петаръ Илићъ, км. Пант. Божковићъ, землед. Г. Митаръ Влайковићъ, км. изъ Станине Реке. Г. Мило Станишићъ, км. изъ Осъчне. Г. Дамянъ Драићъ, км. изъ Каменице. Г. Јованъ Груичићъ, км. изъ Драгјевице. Г. Алѣмпіе Гаврићъ, км. изъ Врагочанице. Г. Јанко Јаковљвићъ, км. изъ Стапара. Г. Мило Дубница, трг. изъ Богатића. Г. Радосавъ Миловановићъ, трг. изъ Лелића. Г. Сима Јанчићъ, трг. изъ Лопатнъ. 55

ГРАДИШТЕ.

Благор. Г. Степанъ Катићъ Капетанъ, за себе и сынове свое Николу и Спасол Учен. 3. Г. Г. Алекса Анастасіевићъ, Питомаць Нь. Светл. Міхайль Пантелићъ, Учитель. Пошт. Г. Г. Пантелија Стоядиновъ. Обретко Томићъ. Милорадъ Стоимировъ. Анастасъ Константиновићъ, молеръ. Живко Вельковъ, Станое Јоановићъ, Стоићъ Вуићъ, и Аванасій Живковићъ, терзіе. — Мита Радоевићъ, Милованъ Стоимировъ, и Стоићъ Живковъ, Ђурчіе. Петаръ Стокићъ, калфа. — Ученицы: Аванасій Стефановићъ. Јованъ Милојковићъ. Стоимиръ Лазићъ. Стоядинъ Илићъ. Ђирко Димитрѣвићъ, Јованъ Міхайловићъ. Бранко Павловићъ. Мирко Николаевићъ. Јованъ Стефановићъ. Никола Стоядновъ. Стоядинъ Петровъ. 28.

ГРОЦКА.

Честн. Г. Димитрій Остоићъ, Парохъ Заклапачкій. Г. Димитрій Јовановићъ, Учит. Гроч. Поштеноро. Г. Г. Пера Бркићъ, кметъ, Стеванъ Срдановићъ, Станое Павловићъ, Јованъ Ђурђевићъ, трговцы. — Анђелинъ Митровићъ, калфа. Илія Матићъ Голубовъ. 8.

КРАГУЕВАЦЪ.

Изъ Народного Суда Србскогъ. Благородна Г. Г. Ђорђе Протићъ, Предсѣдатель. Милета Радойковићъ, Јованъ Бобовацъ, Ранко Майсторовићъ, и Јаниће Пурићъ, Засѣдательи. Павле Јовановићъ, Секретаръ. Јованъ Димитриевићъ, Ђорђе Чанићъ, и Јованъ Сарановацъ, Писари.

Благородна Г. Г. Стефанъ Радичевићъ, Директоръ княжеске канцеларіе. Яковъ Якишићъ, княжескій первый Азнадаръ. за себе и сына Владимира, 2. Міхаиль Павловъ, Капетанъ княжеске Гарде. Ђорђе Парезанъ, Предсѣдатель Суда Наіе Краг. Мило Радвановићъ, Членъ Суда Н. Кр. Јова Димитриевићъ, Писаръ княж. Милутинъ Ђурђевићъ, капет. Лепеничкій, за сынове свое: Драгутина, Веселина и Јакова, 3. Мойсילו Јанковићъ, Учит. княж. Гарде. Јова Николићъ, Писаръ Суда Н. Краг. Марко Радосављевићъ, булюкб. Капет. Лепен.

Свештенство. Пречести. Г. Јова Стефановићъ, Протопр. Крагуев. Честнѣйша Г. Г. Стефанъ Поповићъ, Намѣстникъ Груже. Арсение Бранковићъ, Пар. Грошничкій, Илиа Петровићъ, Пар. Грошн. Димитрие Ђорђевићъ, Пар. Драч. Никола Лазаревићъ, Пар. Лужничкій. Радивоє Павловићъ, Пар. Мечковачкій. Петаръ Марковићъ, Пар. Брзанскій. Стоядинъ Васићъ, Пар. Батовачкій. Марянъ Павловићъ, Админістр. Мон. Грнчарице. Препод. Г. Максимъ Станковићъ, Іером. М. Грнч. Честн. Г. Г. Никола Филиповићъ, Пар. Жабарскій. Павле Радвановићъ, Админістр. Ботунскій. Павле Јовановићъ, Пар. Ягнискій. Петаръ Лазаревићъ, Пар. Ратарскій. Јванъ Милоевићъ, Пар. Крчмарскій. Стефанъ Симићъ, Пар. Сарановскій. Алекса Поповићъ, Пар. горнѣ Раче. Милосавъ Миросављевићъ, Пар. долнѣ Раче. Неделько Войновићъ, Пар. Шумскій. Милошъ Поповићъ, Пар. изъ Чумиѣ. Обрадъ Радосављевићъ, Пар. Велерѣчкій. Оома Поповићъ, Пар. Киковачкій. Богданъ Гавриловићъ, Пар. Багрданскій.

Поштенор. Г. Г. Трговцы: Риста Јовановићъ. Димитрие Милоевићъ. Јанко Цукићъ изъ Крчмара, за сына Миленка. Буле Трифуновићъ. Сима Радивоевићъ. Наша Јовановићъ. Сима Мјовићъ. Станица Анимовићъ, Коста Јовановићъ. Јова Стойковићъ, и Димитрие Андреевићъ, ортацы, 2. Тодоръ Міхаиловићъ, изъ Сараева. Петаръ Весовићъ. Анта Димитриевићъ. Николае Христићъ, Ђурчид. Стеря Зисићъ. Цветко Стойковићъ, Јованъ Здравковићъ и Здравко Костићъ, Терзіе. Стеванъ Новаковићъ, бывший Цес. кр. Стражм. Ученицы: Миланъ Давидовићъ, Милосавъ Топаловићъ, Антоніе Топаловићъ, Свта Павловићъ, Станиславъ Илићъ, и Марко Андреевићъ, 75.

ПОЖАРЕВАЦЪ.

Благор. Г. Јоса Милосављевићъ, Капетанъ Пожаревачкій, за себе и сынове, Николу и Милосава 10. Г. Коца Марковићъ, капет. Рамскій, 4. Благ. Г. Стефанъ Стояновићъ, кап. Млавскій, 4. Благор. Г. Стефанъ Ђетићъ, Членъ Суда По-

жар. Г. Стеванъ Богоєвићъ, Секрет. Суда Пожар. Благо
 Г. Јова Поповићъ, Капет. Омольскій, 3. Благор. Г. Міяло
 Георгієвићъ, Капет. Жвиждевскій, 2. Свештенство. Пре-
 честивѣйшій Г. Єлісей Марковићъ, Протопресв. Пожаревачкій.
 Пречет. Г. Вікентій Поповићъ, Прстопр. Смоланачкій. Пре-
 чест. Г. Димитрій Илићъ, Протопр. Кладуровскій. Препод-
 доб. Г. Досіеѣй Новаковићъ, Ігуманъ Мон. Горняка. Преп.
 Г. Отаць Сілвестерь, Намѣстникъ тог. Мон. От. Вікентій,
 Іером. От. Полихроній Іером. — Честнѣйшій ГГ: Іосифъ
 Стефановићъ, Пар. Пожаревачкій. Тріфонъ Іанковићъ, Пар.
 Чешльвобарскій. Пантел. Јанковићъ, Намѣстникъ Рабровскій.
 Огнянъ Станисавльвићъ, Пар. Десинскій. Андрей Савићъ,
 Пар. Бикотиначкій. Петаръ Станоевићъ, Пар. Долнъ Кру-
 шевице. Јоаннъ Θεодоровићъ, Пар. Голубачкій. Лука Пе-
 тровићъ, Пар. Макачкій, Петаръ Петровићъ, П. Душманскій.
 Стоянъ Илиєвићъ, П. Великоградитскій. Пантел. Деспото-
 вићъ, П. Трибродскій. Петаръ Белодедићъ, Намѣст. Жвиж-
 девскій. Страинъ Петровићъ, Пар. горнъ Крушевице. Ар-
 сеній Павловићъ, П. Турнскій. Вікентій Линцу, Пар. До-
 брянскій. Стеф. Міхаиловићъ, П. Породинскій. Дим. Нико-
 лићъ, П. Костолачкій. Дим. Живановъ, П. Брзодскій. Мі-
 хайль Радивоевићъ, П. Кушилѣвскій. Живко Николићъ, П.
 Орсовичкій. Георгій Илићъ, П. Божевачкій. Николај Жив-
 ковићъ, П. Дубривачкій. Спасеѣ Міхаиловићъ, П. Шетонскій.
 Іосифъ Іанковићъ, Пар. Лахолскій. Марко Поповићъ, П. Бу-
 ровачкій. Тріфунъ Максимовићъ, П. Свинячкій. Арсеній А-
 њимовићъ, П. Каменовскій. Бранко Димитрієвићъ, П. Рам-
 скій. Стефанъ Поповићъ, П. Кличевачкій. Іаковъ Петровићъ,
 П. Маріанскій. Живоинъ Петровићъ, П. Кисилѣвачкій. Оо-
 ма Поповићъ, П. Смольначкій. Павле Јоановићъ, П. Пзвор-
 ричкій. Димит. Миловановићъ, П. Жагубичкій. Никола По-
 повићъ, Креполинскій. Милвој Станойловићъ, и Міягъ Ла-
 заревићъ, Рибарскій. Груица Новаковићъ, Лазничкій. Ми-
 лошъ Стевановъ, Краинскій, Благораз. Г. Стеф. Максимовићъ,
 Учитель Пожар. Г. Киріъ Єфтімеєвићъ, служит. Церк. По-
 жарев. Поштенор. ГГ. Трговцы и Майстори: Пера
 Поповићъ, Георгій Аѡанасієвићъ, Оома Аѡанасієвићъ и Ди-
 митрій Трандафиловићъ, мар. трг. Стефанъ Протићъ, Алекса
 Костићъ, Димитр. Георгієвићъ, изъ Дубравце. Богданъ Ми-
 лосавльвићъ, и Мита Протићъ, марв. трговцы. Пера Градиш-
 танинъ, трг. Коста Петровићъ, Абаѡія. Пера Стефановићъ,
 Терзіл. Цветко Цекићъ, терз. Стаменко Митровићъ, меа-
 ѡія. Јованче Столовићъ, терз. Арсеніе Николићъ, Добрняць.
 Атан. Паце Кулунѡіе сынъ. Јова Митровићъ. Стеванъ Ко-
 стићъ, изъ Трновче. Стеванъ Лазићъ, терз. Ђорђе Јовано-
 вићъ Тудекѡићъ. Никола Зисићъ, Терзибаша. Марко Про-
 тићъ, изъ Смольинца. Сіма Недельковъ, Тудоръ школ. Н.
 Стойковићъ, Папукѡія.

98.

ПОРЕЧЬ.

Благородный Г. Стеванъ Стевановићъ. Капетанъ Поречкій,
 10. Благ. Г. Илиа Чаранићъ, Директоръ Контумаца Пореч.

